

ISSN: 2687- 4385
eISSN: 2687-6248

ULUSLARARASI İNSAN VE SANAT ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

ijhar®
INTERNATIONAL JOURNAL OF
HUMANITIES AND ART RESEARCHES

Cilt 8, Sayı 1 / 20 Mart 2023

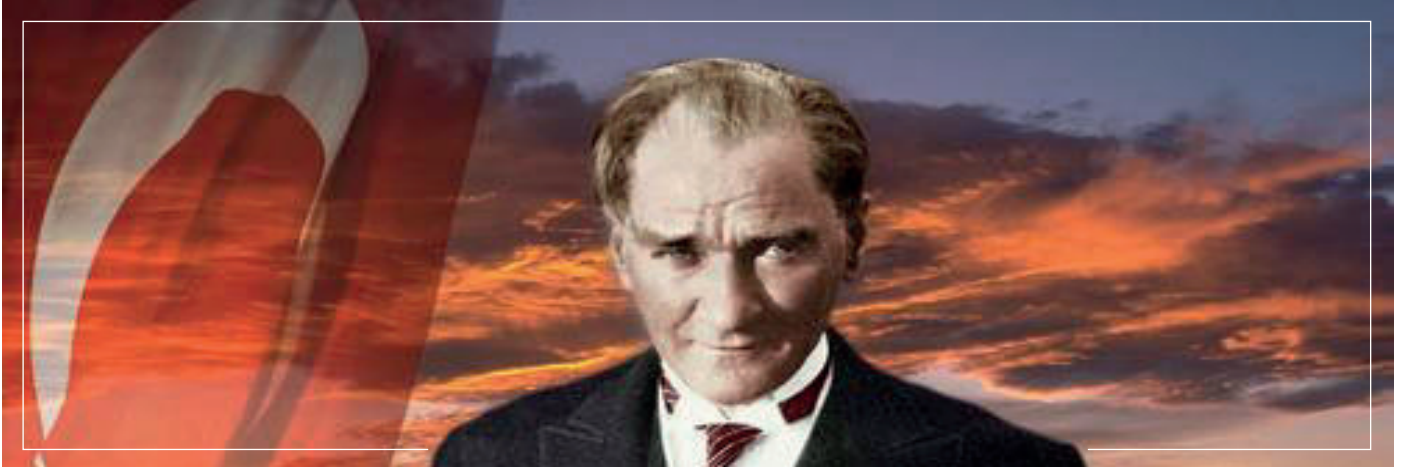

BAHAR / SPRING

**ULUDAĞ
GELİŞİM
AKADEMİSİ**
INTERNATIONAL RESEARCH ACADEMY

2023 Bahar Dönemi
2023 Bahar Dönemi
2023 Bahar Dönemi
2023 Bahar Dönemi
2023 Bahar Dönemi

Türk Milletinin tuttuğu mesale, pozitif bilimdir.

M.K. Atatürk

ISSN: 2687 - 4385 / E-ISSN: 2687 - 6248

Sahibi: Uludağ Gelişim Akademisi Adına Çetin YILDIRIM

Kapak ve Sayfa Tasarımı: Gültekin ERDAL

Basım Yeri: Stüdio Star Ajans Matbaacılık Şti. Alaattin Bey Mah. 634 Sk. Nilüfer Ticaret Merkezi 2. Bölge
Ayaz Plaza No:24 Nilüfer / BURSA

İletişim Adresi: Uludağ Gelişim Akademisi 29 Ekim Mah. İzmir Yolu Cad. No:404 Nilüfer / BURSA

P: +90 (224) 413 00 06

Mail: ijharjournal@gmail.com / www.ijhar.net

Yayıncı / Publishing

Bursa Uludağ Koleji Özel Eğitim Kurumları

İmtiyaz Sahibi / Garantee

Çetin YILDIRIM

Bursa Uludağ Koleji Özel Eğitim Kurumları
Uludağ Gelişim Akademisi Yayınları

Kurucu Heyet / Founding Committee

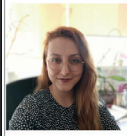
Prof. Dr. Kelime ERDAL
Dr. Öğr. Üyesi İbrahim İmran ÖZTAHTALI
Öğr .Gör. Gültekin ERDAL
Çetin YILDIRIM

Associate Prof. Dr. Şükrü BAŞTÜRK

Qualification	PhD
Position	Chef-in Editör
Mail	basturk@uludag.edu.tr
Fone	(224) 294-42224
Country	Türkiye
Affiliation	Bursa Uludağ University, Faculty of Education, Turkish Language Education

Assistant Prof. Dr. Hatice YURTSEVEN YILMAZ

Qualification	PhD
Position	Secretary
Mail	hyurtseven@uludag.edu.tr
Fone	(224) 294-40995
Country	Türkiye
Affiliation	Bursa Uludağ University, Faculty of Education, Turkish Language Education

Prof. Dr. Kelime ERDAL

Qualification	PhD
Position	Area Editor - Children's Literature and Children's Books
Mail	kelime@uludag.edu.tr
Fone	(224) 222225
Country	Türkiye
Affiliation	Bursa Uludağ University, Faculty of Education Turkish Education Department

Prof. Dr. Hülya TAŞ

Qualification	PhD
Position	Area Editor - Folk Literature and Folk Culture
Mail	htas@uludag.edu.tr
Fone	(224) 294-1817
Country	Türkiye
Affiliation	Bursa Uludağ University, Faculty of Science and Literature, Department of Folklore

Prof. Dr. Şenay ŞAHİN

Qualification	PhD
Position	Area Editor - Sport Sciences
Mail	sksahin@uludag.edu.tr
Fone	(224) 294-2926
Country	Türkiye
Affiliation	Bursa Uludağ University, Sports Science Faculty Coaching Training

Prof. Dr. Sezin TÜRK KAYA

Qualification	PhD
Position	Area Editor - Art and Design
Mail	turkkaya@uludag.edu.tr
Fone	+90 (224) 2940894
Country	Türkiye
Affiliation	Bursa Uludağ University, Faculty of Fine Arts, Graphic Design Department

Prof. Dr. Birol TAŞ

Qualification	PhD
Position	Area Editor - Agricultural Sciences
Mail	melik@uludag.edu.tr
Fone	(224) 294-1513
Country	Türkiye
Affiliation	Bursa Uludağ University, Faculty of Agricultural

Prof. Dr. Erkan ÖZDEMİR

Qualification	PhD
Position	Area Editor - Social Sciences
Mail	eozdemir@uludag.edu.tr
Fone	(224) 294 11 53
Country	Türkiye
Affiliation	Bursa Uludag University, Faculty of Economics, Department of Business Administration, Department of Production Management and Marketing

Prof. Dr. Ömer DÜZBAKAR

Qualification	PhD
Position	Area Editor - History and Geography
Mail	oduzbakar@uludag.edu.tr
Fone	(224) 294-2250
Country	Türkiye
Affiliation	Bursa Uludağ University, Faculty of Education Department of Social Studies Education

Prof. Dr. Süleyman EROĞLU

	Qualification	PhD
	Position	Area Editor - Turkish Language and Literature
	Mail	seroglu@uludag.edu.tr
	Fone	(224) 294-42223
	Country	Türkiye
	Affiliation	Bursa Uludağ University, Faculty of Education Turkish Education Department

Prof. Dr. Mujib ALAM

	Qualification	PhD
	Position	Area Editor - International Relations
	Mail	malam3@jmi.ac.in
	Fone	+91-11 26987583
	Country	India
	Affiliation	Academy of International Studies, Jamia Millia Islamia (A Central University), New Delhi-110025.

Prof. Dr. Sabry Tefvik HAMMAN

	Qualification	PhD
	Position	Area Editor - Literature
	Mail	sabrihammam@yahoo.com
	Fone	00201005474263
	Country	Egypt
	Affiliation	Sohac University Faculty of Letters Department of Turkish

Associate Prof. Dr. Erol OGUR

	Qualification	PhD
	Position	Area Editor - Turkish Language and Literature
	Mail	ogur@uludag.edu.tr
	Fone	(224) 294-42222
	Country	Türkiye
	Affiliation	Bursa Uludağ University, Faculty of Education Turkish Education Department

Associate Prof. Dr. Nazan OSKAY

	Qualification	PhD
	Position	Area Editor - Art and Design
	Mail	nazan_oscay@hotmail.com
	Fone	+90 (432) 444 5065 / 22815
	Country	Türkiye
	Affiliation	Van Yüzüncü Yıll University, Faculty Of Fine Arts Arts

Associate Prof. Dr. Levent Ali ÇANAKLI

	Qualification	PhD
	Position	Editor - Last Read Editor
	Mail	alicanakli@uludag.edu.tr
	Fone	(0224) 29 55029
	Country	Türkiye
	Affiliation	Bursa Uludağ University, Faculty of Education Turkish Education Department

Associate Prof. Dr. Filiz GÜLTEKİN

	Qualification	PhD
	Position	Area Editor - Educational Sciences
	Mail	gultekinfiliz@uludag.edu.tr
	Fone	(224) 294-42211
	Country	Türkiye
	Affiliation	Bursa Uludağ University, Faculty of Education, Department of Guidance and Psychological Counseling

Associate Prof. Dr. Berna COŞKUN ONAN

	Qualification	PhD
	Position	Area Editor - Art and Design
	Mail	onanberna@hotmail.com
	Fone	+90 (224) 2944242570
	Country	Türkiye
	Affiliation	Bursa Uludağ University, Faculty of Education Department of Fine Arts Education Painting and Business Education ASD

Dr. Sercan ALABAY

	Qualification	PhD
	Position	Area Editor - Foreign Languages
	Mail	salabay@gsu.edu.tr
	Fone	(212) 227 44 80 / 1971
	Country	Türkiye
	Affiliation	Galatasaray University, Vocational School of Foreign Languages, Department of French

Dr. Tayfun BARIŞ

	Qualification	PhD
	Position	Editor - Language and Spelling Editor
	Mail	tbaris@uludag.edu.tr
	Fone	(0452) 475 73 92
	Country	Türkiye
	Affiliation	Bursa Uludağ University, Turkish Teaching Application and Research Center (ULUTÖMER)

Instructor Aynur AKSEL

	Qualification	Master's Degree
	Position	Area Editor - Foreign Languages
	Mail	aynuraks@uludag.edu.tr
	Fone	(224) 2615205
	Country	Türkiye
	Affiliation	Bursa Uludağ University, School of Foreign Languages

Şükrü KAYA

	Qualification	Master's Degree
	Position	Editor - Mizanpaj
	Mail	skaya@uludag.edu.tr
	Fone	(224) 294- 295-5498
	Country	Türkiye
	Affiliation	Bursa Uludağ University, Karacabey Vocational School Computer Technologies

Research Assistant Ebru Kuybu DURMAZ

	Qualification	PhD
	Position	Editor - Language and Spelling Editor
	Mail	ebrukuybu@uludag.edu.tr
	Fone	(224) 294-55079
	Country	Türkiye
	Affiliation	Bursa Uludağ University, Faculty of Science and Letters Department of Turkish Language and Literature

Instructor Gültekin ERDAL

	Qualification	Master's Degree
	Position	Publish Editor
	Mail	gultekinerdal@uludag.edu.tr
	Fone	(224) 294- 2364
	Country	Türkiye
	Affiliation	Bursa Uludağ University, Technical Sciences Vocational School

Yayın Kurulu • Editorial Board

Prof. Dr. Alev Sınar Uğurlu - Türkiye
Prof. Dr. Behçet Kemal Yeşilbursa - Türkiye
Prof. Dr. Carmen Andréi - Romanya
Prof. Dr. Birol Taş - Türkiye
Prof. Dr. Hatice Şahin - Türkiye
Prof. Dr. Hülya Taş - Türkiye
Prof. Dr. Kazım Yoldaş - Türkiye
Prof. Dr. Kelime Erdal - Türkiye
Prof. Dr. Kerime Üstünova - Türkiye
Prof. Dr. Lindita Xhanari Latifi - Arnavutluk
Prof. Dr. Marie Françoise Montaubin - Fransa
Prof. Dr. Nadezhada Oynotkinova - Rusya
Prof. Dr. İsmail Hakkı Aksoyak - Türkiye
Prof. Dr. Sabri Tevfik Hammam - Mısır
Prof. Dr. Shahid Ahmed Jamia Millia - Hindistan
Prof. Dr. Süleyman Eroğlu - Türkiye
Doç. Dr. Elvira Latifova - Azarbecan
Dr.Öğr.Üyesi İbrahim İmran Öztahtalı - Türkiye

Dr. Erkan Yılmaz, Türkiye
Öğr. Gör. Gültekin Erdal - Türkiye

Bilim ve Danışma Kurulu Kurulu

Prof. Dr. Abdülkadir Çüçen, Bursa Uludağ Üniversitesi,
Bursa - Türkiye
Prof. Dr. Alev Sınar Uğurlu, Bursa Uludağ üniversitesi,
Bursa - Türkiye
Prof. Dr. Alfina Silgatullina, Rusya Bilimler Akademisi,
Moskova - Rusya
Prof. Dr. Ayşe Saraçgil, Floransa Üniversitesi, İtalya
Prof. Dr. Behçet Kemal Yeşilbursa, Bursa Uludağ
Üniversitesi, Bursa - Türkiye
Prof. Dr. Carmen Andréi, Galati Üniversitesi, Romanya

Prof. Dr. Erkan Işığışık, Bursa Uludağ üniversitesi, Bursa -Türkiye

Prof. Dr. Hande Müjde Ayan, Marmara Üniversitesi, İstanbul - Türkiye

Prof. Dr. Hatice Şahin, Bursa Uludağ üniversitesi, Bursa - Türkiye

Prof. Dr. Hülya Taş, Bursa Uludağ üniversitesi, Bursa - Türkiye

Prof. Dr. İsmail Hakkı Aksoyak, Gazi Üniversitesi, Ankara - Türkiye.

Prof. Dr. İsmail Naci Cangül, Bursa Uludağ Üniversitesi, Bursa - Türkiye

Prof. Dr. Kamil Veli Nerimonoğlu, Aydın Üniversitesi, İstanbul - Türkiye

Prof. Dr. Kelime Erdal - Türkiye, Bursa Uludağ üniversitesi, Bursa - Türkiye

Prof. Dr. Kerime Üstünova, Bursa Uludağ Üniversitesi, Bursa - Türkiye

Prof. Dr. Lindita Xhanari Latifi, Arnavutluk

Prof. Dr. Marie Françoise Montaubin, Jules Vernes Üniversitesi, Fransa

Prof. Dr. Mehmet Ali Akıncı, Rouen Üniversitesi - Fransa

Prof. Dr. Nadezhada Oynotkinova, Rusya Bilimler Akademisi, Sibirya - Rusya

Prof. Dr. Sabri Tefik Hammam, Sohac Üniversitesi - Mısır

Prof. Dr. Selçuk Mülayim, Marmara Üniversitesi, İstanbul - Türkiye

Prof. Dr. Shahid Ahmed Jamia Millia, Islamia A Central Universty - Hindistan

Prof. Dr. Tefik Alıcı, Bursa Uludağ üniversitesi, Bursa -Türkiye

Prof. Dr. Rıza Sam, Bursa Uludağ üniversitesi, Bursa -Türkiye

Prof. Dr. Yılmaz Selim Erdal, Hacettepe Üniversitesi, Ankara -Türkiye

Prof. Dr. Süleyman Eroğlu - Türkiye

Prof. Dr. Zübeyde Sinem Genç, Bursa Uludağ üniversitesi, Bursa -Türkiye

Doç. Dr. Cavid Qasimow, Bakü Devlet Üniversitesi - Azerbaycan

Doç. Dr. Erol Ogur, Uludağ üniversitesi, Bursa - Türkiye

Doç. Dr. Elvira Latifova, Bakü Devlet Üniversitesi, Bakü - Azarbeycan

Doç. Dr. Galina Miskiniene, Vilniaus Üniversitesi, Litvanya

Doç. Dr. İryna Dryga, Ukrayna Milli Bilimler Akademisi, Ukrayna

Doç. Dr. Mehmet Özdemir, Şeyh Edebalı Üniversitesi, Bilecik -Türkiye

Doç. Dr. Minara Aliyeva, Bursa Uludağ üniversitesi, Bursa - Türkiye

Doç. Dr. Mustafa ULUOCAK, Bursa Uludağ üniversitesi, Bursa - Türkiye

Doç. Dr. Nuray parlak Yılmaz, Bursa Uludağ üniversitesi, Bursa -Türkiye

Doç. Dr. Levent Ali Çanaklı, Uludağ üniversitesi, Bursa - Türkiye

Doç. Dr. Ranetta Gatorova, Kırım Mühendislik ve Pedagoji Üniversitesi, Ukrayna

Doç. Dr. Şükrü Baştürk, Uludağ Üniversitesi, Bursa - Türkiye

Doç. Dr. Victor Until, ULIM Kişinev Üniversitesi, Moldova

Doç. Dr. Zhanna Yusha, Rusya Bilimler Akademisi, Sibirya - Rusya

Dr. Öğr.Üyesi İbrahim Öztahtalı, Bursa Uludağ üniversitesi, Bursa - Türkiye

Dr. Erkan Yılmaz, Bursa Uludağ Üniversitesi

Dr. Luigi Oliva, University Of Sasari- İtalya

Dr. Songül Alpaslan, Roodenberg - Hollanda

Genel İlkeler:

Bursa Uludağ Gelişim Akademisi bünyesinde 2016 yılında yayın hayatına başlayan Uluslararası İnsan ve Sanat Araştırmaları Dergisi (International Journal of Humanities and Art Researches), bahar, yaz, sonbahar ve kış aylarında yılda dört defa yayımlanır. IJHAR, hem online hem de basılı olarak yayımlanır. Basılı dergiler, yazarlara ücretsiz olarak gönderilir. Makalelerin tamamı <http://www.Ijhar.net> ve <http://www.Ijhar.org> adresinden online olarak ücretsiz okunabildiği gibi abonelik imkânlarıyla her okuyucuya basılı örneği gönderilir. Ijhar, gerekli gördüğünde özel sayı çıkartarak belirli alanları tartışmaya açar ya da yurt içinde ve yurt dışında alanında söz sahibi olmuş, saygınlık kazanmış bilim ve sanat insanlarına şükranlarını sunmayı hedefler. Bu konuda karar ve yetki bilim ve yayın kuruluna aittir.

Konu:

Derginin öncelikli konuları arasında UNESCO Dünya Mirası Listesine giren 15 Türk kültürünü (<http://www.kulturvarliklari.gov.tr/TR,44423/dunya-miras-listesi.html>) korumak ve UNESCO sözleşmenin 16, 17 ve 18. maddelerine göre oluşturulan Somut Olmayan Kültürel Miras Listesinde yer alan:

İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Miras Temsili Listesi

Acil Koruma Gerektiren Somut Olmayan Kültürel Miras Listesi

En İyi Uygulama Örnekleri Listesidir.

Bu amaçla Türkiye ve diğer ülkelerdeki halkbilimi, etnoloji ve antropoloji, doğa ve ekoloji, görsel sanatlar, yerel sanat ve kültürel miras konuları ve bunlarla ilgili her türlü kuram ve yöntem sorunlarını içeren araştırma, inceleme ve derlemeye dayanan kültür araştırmalarını yayımlar.

İçerik:

Alanında bir boşluğu dolduracak, araştırmaya dayalı özgün makaleler,

Alanın gelişimine katkı sağlayacak tanıtım ve eleştiri yazıları,

Toplum kültürü, halkbilimi, etnoloji, antropoloji, doğa ve ekoloji, görsel sanatlar, ebru sanatı, hat sanatı, çinicilik ve süsleme sanatları ve kültürel miras çalışmalarına kuramsal ve yöntemsel açıdan katkı sağlayacak çeviriler, kısa raporlar ve bilgi notları brief report ve short communication'lar,

Alandan veya yazılı kaynaklardan yapılan derlemeler.

Ijhar'da yayımlanacak yazılarda daha önce hiçbir yerde yayımlanmamış olma şartı aranır. Bilimsel bir toplantıda sunulmuş bildirimler, bildiri kitapçığında tam metin yayımlanmış ise Ijhar'da yayımlanamaz.

Gelen Yazıların Değerlendirilmesi:

Yayımlanmak üzere gönderilen makaleler öncelikle amaç, konu, içerik ve yazım kuralları açısından incelenir. Bu yönleriyle uygun bulunanların yazar adları gizlenir ve ilgili alanın sorumlu editörüne gönderilir. Baş editör, alan editör üyelerinin görüşü doğrultusunda, bilimsel bakımdan değerlendirilmek üzere, alanında eser ve çalışmalarıyla kabul görmüş iki hakeme gönderir. Aynı nitelikteki hakemler, editörler arasından da belirlenebilir.

Dergi etik kuralları gereği, hakemlere yazar adı gönderilmez, yazarlara hakem adı açıklanmaz.

Hakem raporları derginin veri tabanında saklanır. Hakem raporlarından biri olumlu, diğeri olumsuz olduğu takdirde, yazı üçüncü bir hakeme gönderilebilir veya alan editörleri nihai kararını raporlar üzerinden verir.

Makalenin yayımlanabilmesi için, olumlu iki hakem raporu ve alan editörü onayı gerekir. Yayın kararı verilen makaleler sıraya konulur ancak editörlük, dosya hazırlama, güncellik, gereklilik gibi dergiciliğe bağlı birçok nedenle değişiklikler yapılabilir. Önemli bir neden olmadığı sürece makale (yazara bilgi verilir), Yayın Kurulunca, derginin en yakın sayısında yayımlanır.

Yazarlar, hakemlerin ve alan editörlerinin eleştiri, öneri ve düzeltme taleplerini dikkate almak zorundadır. Katılmadıkları noktaları gerekçeleriyle birlikte ayrı bir rapor hâlinde Yayın Kurulu'na sunabilirler.

Hakemlik süreçlerini tamamlamış ve yayımına karar verilmiş makaleler için "yayımlanacaktır" içerikli resmî yazı verilir. Ancak hangi sayıda yayımlanacağı editörlere ve derginin yayım ilkelerine bağlıdır.

TRDizin'e sıklıkla gelen sorulardan yola çıkarak yardımcı olacağını düşündüğümüz bilgileri aşağıda bilgilerinize sunuyoruz.

SORU: Tüm makaleler için etik kurul izni gerekli midir?

Yanıt: Hayır. Kriterlerde de "Etik Kurul İzni gerektiren" makaleler olarak belirtilmektedir.

Etik Kurul izni gerektiren araştırmalar aşağıdaki gibidir.

Anket, mülakat, odak grup çalışması, gözlem, deney, görüşme teknikleri kullanılarak katılımcılardan veri toplanmasını gerektiren nitel ya da nicel yaklaşımlarla yürütülen her türlü araştırmalar.

İnsan ve hayvanların (materyal/veriler dahil) deneysel ya da diğer bilimsel amaçlarla kullanılması,

İnsanlar üzerinde yapılan klinik araştırmalar.

Hayvanlar üzerinde yapılan araştırmalar.

Kişisel verilerin korunması kanunu gereğince retrospektif çalışmalar.

Ayrıca; Olgü sunumlarında "Aydınlatılmış onam formu" nun alındığının belirtilmesi,

Başkalarına ait ölçek, anket, fotoğrafların kullanımı için sahiplerinden izin alınması ve belirtilmesi,

Kullanılan fikir ve sanat eserleri için telif hakları düzenlemelerine uyulduğunun belirtilmesi

SORU: Geçmiş yıllarda tamamlanmış çalışma ve tezden üretilen yayınlar için geriye dönük etik Kurul İzni alınmalı mıdır?

Yanıt: 2020 yılı öncesi araştırma verileri kullanılmış, yüksek lisans/doktora çalışmalarından üretilmiş (makalede belirtilmelidir), bir önceki yıl dergiye yayın başvurusunda bulunulmuş, kabul edilmiş ama henüz yayımlanmamış makaleler için geriye dönük etik kurul izni gerekmemektedir.

SORU: TR Dizin'in bu kuralları ile üniversiteler dışında yapılan yayınlara kısıt mı getirilmiştir?

Yanıt: Hayır. Üniversite mensubu olmayan araştırmacılar da bölgelerinde bulunan Etik Kurul'lara başvurabilmektedir.

AYRICA: Dergiler "Yayın Etiği", "Araştırma Etiği" ve "Yasal/Özel izin belgesi alınması" ile ilgili kurallara uyduğunu uluslararası standartlara atıf yaparak, hem web sayfasında hem de basılı dergide herbiri için ayrı başlık açarak belirtmelidir. Dergilerde yayın etiğine uygunluk konusu sadece yazarların sorumluluğuna bırakılmamalı, dergi yayın etiği konusunda izleneceği yolu açık olarak tanımlanmış olmalıdır. Dergilerde yayımlanacak makalelerde etik kurul izni ve/veya yasal/özel izin alınmasının gerekip gerekmediği makalede belirtilmiş

olmalıdır. Eğer bu izinlerin alınması gerekli ise, izinin hangi kurumdan, hangi tarihte ve hangi karar veya sayı numarası ile alındığı açıkça sunulmalıdır. Çalışma insan ve hayvan deneklerinin kullanımını gerektiriyor ise çalışmanın uluslararası deklasyon, kılavuz vb. uygun gerçekleştirildiği beyan edilmelidir. Belirtilen hususlarla ilgili çalışmaların bu yıl içerisinde tamamlanması ve varsa eksikliklerin en kısa sürede giderilmesi önem arz etmektedir. Saygılarımızla...

The authors' publications in IJHAR are distributed under the Creative Commons Attribution (CC BY) license (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>). The license was developed to facilitate open access, namely, free immediate access to and unrestricted reuse of original works of all types.

Under this license, authors retain ownership of the copyright for their publications but grant IJHAR a non-exclusive license to publish the work in paper form and allow anyone to reuse, distribute and reproduce the content as long as the original work is properly cited.

Appropriate attribution can be provided by simply citing the original work. No permission is required from the authors or the publishers. For any reuse or distribution of a work, users must also make clear the license terms under which the work was published.

The standard license will be applied to the authors' publications, which ensures the publications freely and openly available in perpetuity.

Articles submitted to the International Journal of Human and Art Research are subjected to the iThenticate similarity report before the referee process. The citation rate of the articles from a single source should not exceed 3% and the total citation rate should not exceed 30%. Otherwise, the article is returned to its author. The author can reload the article after making the necessary edits.

Gelen Yazıların Değerlendirilmesi:

Körleme Hakemlik Türü

Uluslararası İnsan ve Sanat Araştırmaları Dergisi (Ijhar), tüm çalışmaların değerlendirme sürecinde çifte körleme yöntemini kullanmaktadır. Çift körleme yönteminde çalışmaların yazar ve hakem kimlikleri gizlenmektedir.

Evaluation of Incoming Articles:

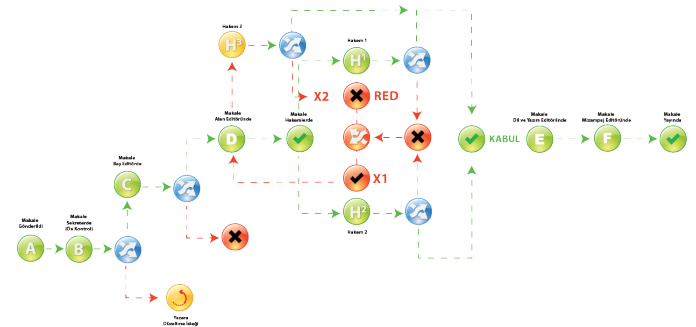
Blind Referee Type

The International Journal of Human and Art Studies (Ijhar) uses the double-blind method in all studies' evaluation process. In the double-blind method, the author and referee identities of the studies are hidden.

İlk Değerlendirme Süreci

Uluslararası İnsan ve Sanat Araştırmaları Dergisi'ne gönderilen çalışmalar ilk olarak editörler tarafından değerlendirilir. Bu aşamada, derginin amaç ve kapsamına uymayan, Türkçe ve İngilizce olarak dil ve anlatım kuralları açısından zayıf, bilimsel açıdan kritik hatalar içeren, özgün değeri olmayan, yayın politikalarını karşılamayan ve iThenticate benzerlik oranı genelde %30, aynı kaynaktan %3 oranını aşan çalışmalar reddedilir. Reddedilen çalışmalar, gerekçeleri ile birlikte yazarına iade edilir. Uygun bulunan makaleler ise ön değerlendirme için tekrar baş editör tarafından incelenir. Uygun bulunan yazıların yazar adları gizlenir ve ilgili alanın sorumlu editörüne gönderilir. Makaleler, alan editörlerinin görüşleri doğrultusunda, bilimsel bakımdan değerlendirilmek üzere, alanında eser ve çalışmalarıyla kabul görmüş iki hakeme gönderilir. Hakemler, editörler arasından da belirlenebilir. Hakem raporlarından biri olumlu, diğeri olumsuz olduğu takdirde, yazı üçüncü bir hakeme gönderilir. Makalenin yayımlanabilmesi için, olumlu iki hakem raporu ve alan editörü onayı gerekir. Yazarlar, hakemlerin ve alan editörlerinin eleştiri, öneri ve düzeltme taleplerini dikkate almak zorundadır. Yazar, hakemlerin eleştirilerine katılmadığı kısımları gerekçeleriyle birlikte bir rapor hâlinde Yayın Kurulu'na sunabilir.

Hakemlik süreçlerini tamamlamış ve yayımına karar verilmiş makaleler için "yayımlanır" içerikli bilgi, IJHAR resmî web sitesi makale sistemi üzerinden ilan edilir. Ancak hangi sayıda yayımlanacağı editörlere ve derginin yayım ilkelerine bağlıdır.

Doç. Dr. Şükrü BAŞTÜRK

Değerli okuyucular,

Uluslararası İnsan ve Sanat Araştırmaları Dergisi (IJHAR) ilk sayısından bu yana bilimsel ve akademik ilkelerinden ödün vermeden yayın hayatına devam etmekte ve bu durum dergimize olan ilgiyi her geçen gün artırmaktadır.

Değerli bilim insanları,

2023 yılı 8. cilt, 1. sayı itibarıyla heyecanlı bir bekleyiş içindeyiz. Henüz **TrDizin**'de taranıp taranmayacağımız ile ilgili karar açıklanmamış olmasa da olumlu sonuçlanacağına dair inancımızı koruyoruz. Bu karar ile birlikte **Erih Plus** İndeks sonucunun da olumlu olacağını, bizzat indeks yetkilileri ifade etmiştir. Bu da bize sadece **TrDizin** gibi büyük ve önemli bir indeks avantajı sağlamakla kalmıyor, aynı zamanda **Erih Plus** ile sosyal ve beşeri alan indeksi olma fırsatı da veriyor.

Değerli bilim insanları,

IJHAR ailesi olarak, 16. olağan yayın ve editör kurulu toplantımızda Haziran 2023 2. sayı itibarıyla uygulanacak olan şu kararlar alınmıştır.

1. Her sayıda en fazla 12 makale yayınlanacaktır.

2. Makale şablonunda hem 300 kelimelik İngilizce özet hem de en az 700 kelimelik extended abstract bölümü vardı. 300 kelimelik İngilizce özet kaldırıldı ve extended abstract Türkçe özetin hemen altında yer alacak şekilde makale şablonu yenilendi.

Değerli okuyucular,

Önemli bir karar olarak merhum editörümüz; dostum, mesai arkadaşım **Doç. Dr. Ersin ŞAHİN** Özel Sayısının yayın tarihinin belli olmasıdır. Değerli hocamızın ölüm yıl dönümü olan *7 Ağustos 2023 Pazartesi günü*, *Doç. Dr. Ersin ŞAHİN Özel Sayısı* yayınlanacaktır. Hocamızın eşi, **Prof. Dr. Şenay ŞAHİN**'in bu sayının misafir editörü olması ise bizler için mutluluk vericidir. Bu vesile ile Ersin hocamıza Allah'tan Rahmet, tüm sevenlerine ve dostlarına sabır dilerim.

Haziran 2023'te yayınlanacak olan 8. cilt, 2. sayımızda görüşmek dileğiyle...

Saygılarımla...

- Araştırma Makalesi • Research Article • DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.7727937>
1. **Ballıpınar Köyü Pomakları Tarafından Üretilmiş Peşkir Dokumaları**
Peşkir (Towel) Wovens Made By Ballıpınar Village Pomaks
Zeynep BALKANAL .....14 - 26
- Araştırma Makalesi • Research Article • DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.7728066>
2. **Yedi İklim Yabancılar İçin Türkçe ve Ucimo Srpski 1 Temel Düzey Ders Kitaplarında Kültürel Unsurlar**
Yedi İklim Yabancılar İçin Türkçe and Ucimo Srpski 1 Cultural Transfer in Basic Level Textbooks
Süleyman EROĞLU, Maja MILOSAVLJEVIC.....27 - 41
- Araştırma Makalesi • Research Article • DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.7730055>
3. **Van Meher Kapı Kutsal Alanı'nın Yeniden Değerlendirilmesi ve Koruma Yaklaşımı İçin Bir Öneri**
Van Meher Gate Sanctuary A Suggestions For Reassessment And Conservation
Mustafa GÜLEN .....42 - 54
- Araştırma Makalesi • Research Article • DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.7730381>
4. **Pepee Çizgi Filminde Kullanılan Şarkılarının Kavramlar Bağlamında Göstergibilimsel (Semiyotik) Analizi**
Semiotic Analysis of The Songs Used in The Pepee Cartoon in The Context of Concepts
Mehmet Yiğit ERSOYDAN.....55 - 67
- Araştırma Makalesi • Research Article • DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.7733049>
5. **Matematik Öğretmenlerinin Beyin-Eğitim İlişisini Derslerinde Uygulamalarına İlişkin Durum Çalışması**
The Case Study Of Mathematics Teachers' Application Of The Brain-Education Relationship In Their Lessons
Şirin İLKÖRÜCÜ Menekşe Seden TAPAN BROUTİN.....68 - 84
- Araştırma Makalesi • Research Article • DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.7742039>
6. **Geleneksel Tekstil Sanatı Halı ve Kavramsal Sanat**
Traditional Textile Art Carpet and Conceptual Art
Mustafa GÜRGÜLER.....85 - 97

Ballıpınar Köyü Pomakları Tarafından Üretilmiş Peşkir Dokumaları

Peşkir (Towel) Wovens Made By Ballıpınar Village Pomaks

Doç. Dr. Zeynep BALKANAL

ORCID: 0000-0003-4967-4164 ◆ Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Geleneksel Türk Sanatları Bölümü ◆ zeynepbalkanal@ibu.edu.tr

Özet

Geçmişte işlevselliği oldukça ön planda olan peşkir dokumalar el dokumacılığının en güzel örneklerini vermiştir. Peşkir dokumalar, Türk kültüründe gelenek ve görenek çerçevesinde günlük yaşamda saraylardan halk sofralarına geniş bir kullanım alanı bulmuştur. Ballıpınar Köyünde yapılan alan araştırmasında peşkir, halı, kilim, torba, heybe dokumalar, çeşitli işlemler, örgüler, oyalı-işlemeli başörtüleri ve yöre halkının eskiden giymiş olduğu kıyafetler vb. el sanatları örneğine ulaşılmıştır. Yöre halkının geçmişte dokuduğu orijinal örnekler olan peşkir dokumalar araştırma konusu olarak seçilmiştir. Bu araştırmanın genel amacı; Balıkesir İli Erdek İlçesi Ballıpınar Köyü Pomakları tarafından üretilmiş peşkir dokumalarında kullanılan malzeme, teknik özellikleri, renk, araç-gereç, kullanım amacı vb. özelliklerini belirlemek ve literatüre kazandırmaktır. Yörede yapılan alan araştırması sırasında elde edilen bu ürünleri belgeleyerek gelecek kuşaklara aktarmak da araştırmanın amaçlarındandır. Araştırmada verileri toplamak için yöreye gidilerek, yöre halkı ile birebir görüşmeler yapılmış ve peşkir dokumalarının belgelenmesi için fotoğrafları çekilmiştir. Peşkir dokumalarda kullanılan malzeme, teknik özellikler, yapım ve kullanım amacı, yapımında kullanılan araç-gereçler vb. hakkında bilgiler kaydedilmiştir. Araştırmanın yazım aşamasında kullanılmak üzere konu ile ilgili yazılı literatür taranmıştır. Türk el sanatları içerisinde ayrı bir önem taşıyan ve araştırma kapsamına alınan peşkir dokumalar yörede hemen her evde her genç kızın çeyizinde bulunmaktadır. İncelenen peşkir dokumaların tümü pamuk ipliğinden ve bezayağı dokuma ile üretilmiştir. Eskiden kullanılan tezgahlar iki çerçeveli olduğu için yörede bulunan peşkir dokumalar bezayağı dokuma tekniğinde üretilmiştir. Peşkir dokumaların karşılıklı iki kısa kenarına yapılan desenler çeşitli renklerde pamuk ipliği ile ilave atkı ile serpmeye ya da kaydırma şeklinde dokunmuştur. Ribs örgüsünde olduğu gibi atkı ilavesi ile desenler oluşturulmuştur. Yapılan alan araştırması sırasında aynı desende yapılmış çok miktarda örneğe rastlanmıştır. Yörede bulunan ve araştırma kapsamına alınan farklı desendeki peşkir dokumaların teknik ve kompozisyon özellikleri araştırmada sunulmuştur. Yörede bulunan peşkir dokumaların literatüre kazandırılması amacıyla hazırlanan bu çalışma gelecek kuşaklara aktarılması açısından önem arz etmektedir.

Anahtar Kelimeler: El Sanatları, Peşkir (Havlu), Mekikli Dokuma, Pomak, Ballıpınar Köyü

Abstract

Peşkir (towel) weavings, whose functionality was at the forefront in the past, gave the best examples of hand weaving. Peşkir (towel) weavings have found a wide area of use in daily life from palaces to public tables within the framework of tradition and custom in Turkish culture. In the field research carried out in the village of Ballıpınar, napkins, carpets, rugs, bags, saddlebags, various embroideries, braids, embroidered headscarves and clothes that the local people used to wear, etc. were found. Handicraft example has been reached. Peşkir (towel) weavings, which are the original samples woven by the local people in the past, were chosen as the research subject. The general purpose of the research; The aim of this study is to determine the materials used in peşkir (towel) weavings produced by Ballıpınar Village Pomaks in Balıkesir Province, Erdek District, their technical properties, color and composition properties, the tools and equipment used in their construction and their usage properties and to bring them to the literature. Documenting these products obtained during the field research carried out in the region and transferring them to future generations is also one of the aims of the research. In order to collect the data in the research, one-to-one interviews were made with the local people and photographs were taken to document the towel weaving. The material used in peşkir (towel) weaving, technical features, purpose of construction and use, tools and equipment used in its production, etc. information has been recorded. Written literature on the subject was searched to be used in the writing phase of the research. Peşkir (towel) weavings, which have a special importance in Turkish handicrafts and are included in the scope of the research, are found in the dowry of every young girl in almost every house in the region. All of the peşkir (towel) weavings examined were produced from cotton yarn and plain weave. Since the looms used in the past were double-framed, the peşkir (towel) weavings in the region were produced in the bezayağı weaving technique. Patterns made on two opposite short sides of peşkir (towel) weavings are woven in various colors with cotton yarn and additional scarf in the form of sprinkling or scrolling. Patterns are created with the addition of weft, as in ribs knitting. During the field research, a large number of samples made in the same design were found. The technical and compositional

properties of the different patterned peşkir (towel) weavings in the region and included in the research are presented in the research. This study, which was prepared in order to bring the peşkir (towel) weavings in the region to the literature, is important in terms of transferring them to future generations.

Keywords: Handicrafts, Peşkir (Towel), Shuttle Weaving, Pomak, Ballıpınar Village

Giriş

Türk kültürünün bir kolu olan el sanatları geçmişten günümüze işlevselliğini ve önemini korumaktadır. Geçmişte günlük kullanım için yapılan birçok el sanatı günümüzde sandıklarda, müzelerde ya da özel koleksiyonlarda yerini almaktadır. El sanatlarının önemli bir dalını oluşturan el dokumalarının geçmişinin çok eski tarihlere dayandığı literatür araştırmalarında görülmektedir. Toplumların kendi öz benliğine ait kültürel anlayışa sahip olması yörelerde farklı şekillerde el sanatı ürünlerinin meydana gelmesini sağlamıştır. Bu el sanatı ürünlerinin aynı zamanda tekniği, kompozisyonu ve hammaddesi de yörelere göre şekillenmiş ve gelişmiştir. Dokuma örneklerinin günümüze kadar gelişerek gelmesi Türk toplum yaşamında ne denli bir öneme sahip olduğunun göstergesidir. Bu bağlamda geçmişte işlevselliği oldukça ön planda olan peşkir dokumalar el dokumacılığının güzel örneklerini vermiştir. Peşkirler, Türk kültüründe gelenek ve görenek çerçevesinde günlük yaşamda saraylardan halk sofralarına geniş bir kullanım alanı bulmuştur. Havlu yerine kullanılan el dokuması peşkirlerin literatürde birçok tanımı yapılmıştır. Barışta (1999) "Osmanlı İmparatorluğu Dönemi Türk İşlemeleri" adlı kitabında peşkiri "Elleri, yüzü yıkadıktan sonra kurulanmak için hazırlanmış, iki dar ucu bordürle bezenmiş, keten ya da pamuklu dokumadan yapılmış dikdörtgen örtülerdir ve aynı zamanda peçete gibi dize örterek de kullanıldığı bilinmektedir" şeklinde (Barışta, 1999: 222), Koçu (1967) Giyim Kuşam ve Süslenme Sözlüğünde "Peşkir yağlık ile aynı anlamda kullanılmakta; yağlı elleri ve dudakları silmeye mahsus bez, sofralarda herkesin önüne konulan el bezi peçete" (Koçu, 1967: 238) ifadesiyle tanımlamıştır. Türkçe Sözlükte peşkir, "Genellikle pamuk ipliğinden dokunmuş ince havlu, yemek yerken kullanılan, el kurulan, büyük mendil biçiminde pamuk veya keten bez, peçete" (<https://sozluk.gov.tr/> E.T. 10.09.2022) şeklinde tanımlanmıştır.

Tansuğ, (2003) "Dokumanın Hası Peşkir" adlı makalesinde Türk kültüründeki ince zevkin bir yansıması olan peşkirin kullanılacağı yere göre de nasıl şekillendiğini ve süslendiğini şu şekilde ifade etmiştir;

Sofraya içi aş dolu, kapaklı bakır sahan getirilirken eller üzerine ucu nakışlı peşkir atılır; taşınan kabin sıcaklığından korunulurken, yemeğin sunumuna şıklık da katılmış olurdu. Yemekten sonra el yıkama leğeni ve ibriği ile birlikte süslemesi sade peşkir getirilir, yıkanan eller bu peşkire kurulanırdı. Yemek üstüne kahve ikramı yapan genç kız veya delikanlı sol omzuna, gösterişli, pırıltılı bir peşkir atıp servis yapardı (Tansuğ, 2003: 83).

Geleneksel Türk sanatları içerisinde etnografik ürünler arasında yer alan peşkirler Türk kültüründe temizliğe verilen önemin de bir göstergesidir. Peşkirler sadece sofrada peçete ya da günlük kullanımda havlu şeklinde kullanılmasının yanısıra çeyizlerde yerini almış aynı zamanda çeşitli ritüellerde ve davetlerde de kullanılmıştır. Ev ve giyim süslemelerinde de karşımıza çıkmaktadır.

Özyalvaç (2019) yabancı seyyahların dilinden Osmanlı Döneminde peşkirlerin görünüş ve kullanım şekilleri hakkında bilgilere "Arşiv Belgelerinde Peşkir ve Peşkir Türleri" adlı makalesinde şu şekilde yer vermiştir;

Osmanlı'nın gündelik yaşam gramerinde yer alan peşkirler, makrameler, puşideler, peşkunlar, yağlıklar, boyamalar zerafetin titizliğin tekstil ürünlerindeki yansımasıydı. Söz konusu nesnelere her ne kadar bugün unutulmaya yüz tutmuşsa da Osmanlı toplumunda yaygın kullanım alanına sahipti. Devlet ricalinin konutlarına davet edilen yabancı ziyaretçilerin, gözlemlerini kaleme alırken, el işlerine dair izlenimlerinde hayranlıklarını gizleyemeyecek kadar güzel işlemelilerdi (Özyalvaç, 2019: 519).

Türk kültüründe yemekten önce ve sonra elleri yıkamak için, yemeklerde kırıntıların etrafa dökülmesini önlemek amaçlı kullanılan peşkirlere çeşitli kaynaklarda ve halk dilinde havlu, peçete, mendil, el bezi, yağlık, yağdan makrama-mahrama da denildiği bilinmektedir.

Bu araştırmanın genel amacı; Balıkesir İli Erdek İlçesi Ballıpınar Köyü Pomakları tarafından üretilmiş peşkir dokumalarında kullanılan malzeme, teknik özellikleri, renk, araç-gereç, kullanım amacı vb. özelliklerini belirlemek

ve literatüre kazandırmaktır. Yörede yapılan alan araştırması sırasında elde edilen bu ürünleri belgeleyerek gelecek kuşaklara aktarmak da araştırmanın amaçlarındandır.

Pomaklar ve Yöre Hakkında Bilgiler

Balıkesir İli Erdek İlçesi Ballıpınar Köyünün TÜİK'in 2021 verilerine göre nüfusu 194'si erkek, 208'si kadın olmak üzere toplam 402 kişidir (www.nufusune.com, E.T. 02.09.2022). 1924 yılında Yunanistan'ın Kavala vilayeti Kokola Köyünden Ballıpınar Köyüne göç eden Pomakların başlıca geçim kaynakları kırmızı soğan yetiştiriciliği ve balıkçılıktır. Yörede eskiden Rumlar yaşadığı için halen mimari olarak geçmişin izlerini görmek mümkündür (Resim 1).

Resim 1 Balıkesir İli Erdek İlçesi Ballıpınar Köyü (Balkanal, 2022)

En yaygın tanıma göre, "Pomak" kelimesi, Slavca "pomagam (yardım etmek)" fiilinden türemiş olup ve "yardımcı" (pomagaci) gibi bir anlama gelmektedir. Pomaklar Makedonya'da ise bazen "Torbeşi" ve sıklıkla da "Poturi" olarak isimlendirilirler (Özcan, 2013: 11).

Sosyokültürel yaşantıları Anadolu'daki geleneklerle önemli ölçüde benzerlik gösteren Pomakların % 85-90'ı köylerde yaşamakta ve tarımla uğraşmaktadır. Ev içi döşemeleri ve kadınların giysileri Anadolu köylülerinin döşeme giyim tarzına çok benzer. Pomaklar Hanefî mezhebine bağlıdır. Özellikle bazı Anadolu köylerinde halen devam eden birçok gelenek Pomaklarda da görülür (Memişoğlu, 2007: 321).

Pomaklar bugün Bulgaristan, Yunanistan, Arnavutluk, Makedonya ve Türkiye'de yaşamaktadırlar. Dilsel yönden, Sırpça konuşan Boşnaklardan ayrılan Pomaklar, yine dilsel farklılıklar göz önünde bulundurulduğunda Türklerden de ayrılmaktadırlar (Bakırcılar, 2011).

Oğuz Türklerinin Balkanlar'daki fetihlerinde kolaylaştırıcı bir görev üstlenen Pomaklar, Osmanlı Devleti'nin yönetimi altında Müslümanlığı benimsemişler ve bu kimlikle dini tanımlamaya göre şekillenen İmparatorluğun asli unsuru olmuşlardır. Bu dini kimlik Pomakları milletin bir parçası haline getirirken, söz konusu kitle üzerinde etnik güdülenmenin ortaya çıkmasını önlemiştir (Özlem, 2020: 175).

Pelin (2021) "Edirne'de Pomak Doğum Âdetleri Üzerine Bir İnceleme" adlı çalışmasında, Pomakların Kuman-Kıpçakların torunu olduklarını ve yaşadıkları zulümler sebebiyle hicri 1293'ten itibaren Türkiye'ye göç etmeye başladıklarını ifade ederek, Pomakların daha çok Edirne, Kırklareli, Tekirdağ, Çanakkale, Balıkesir, Bursa, İzmir, Manisa ve Eskişehir'de daha az nüfuslu olarak da Kütahya, Samsun, Afyon, Niğde ve Konya'da yaşamakta olduklarını belirtmiştir (Pelin, 2021: 756).

1924 Mübadelesinden sonra Erdek ilçesine Selanik, Kavala, Yugoslavya, Bosna Hersek ve Girit'ten göç yoluyla Pomaklar yerleşmişlerdir (Balkanal, 2018: 453). Balıkesir İli Erdek ilçesine yerleşen Pomakların Köyleri ve bilgileri aşağıdaki tabloda verilmiştir (Tablo 1).

Tablo 1 1924 Mübadelesinden Sonra Göç Yoluyla Balıkesir İli Erdek İlçesine Yerleşen Pomak Köyleri

Köy	Köyün Eski İsmi	Nüfusu*	Göç Edilen Bölge
Aşağıyapıcı	Neocreio	216	1924 Mübadelesinden sonra Selanik Bölgesinden
Ballıpınar	Kocaburgaz	402	1924 Mübadelesinden sonra Selanik Kavala bölgesinden
Balıkli	Scupia	158	1924 Mübadelesinden sonra Yugoslavya ve Selanik bölgelerinden
Belkis	Yeniköy	237	1924 Mübadelesinden sonra Selanik bölgesinden
Çakıl	Muaniya	1556	1924 Mübadelesinden sonra Selanik Kavala bölgesinden
Doğanlar	Dragonda	261	1924 Mübadelesinden sonra Selanik bölgesinden
Harmanlı	Alony	310	1924 Mübadelesinden sonra Bosna Hersek Yenipazar bölgesinden
İlhan	Herek	357	1924 Mübadelesinden sonra 1926 Yılında Selanik, Yugoslavya ve Girit bölgesinden
Karşıyaka	Perema	2154	1924 Mübadelesinden sonra Yunanistan'ın Kavala bölgesi, Limnia Köyünden
Kestanelik	Kestel	333	1924 Mübadelesinden sonra Selanik bölgesinden
Narlı	Rutya	661	1924 Mübadelesinden sonra Selanik ve Girit'ten
Ocaklar	Gonia	1526	1924 Mübadelesinden sonra Selanik Bölgesinden
Ormanlı	Şeytan Köy	150	1924 Mübadelesinden sonra Selanik'ten
Paşalimanı	Haloni	181	1924 Mübadelesinden sonra Selanik'ten
Şahinburgaz	Çayağzı	458	1924 Mübadelesinden sonra Selanik bölgesinden
Tatlısu	Armenian Town	789	1924 Mübadelesinden sonra Selanik'ten
Turan	Fatya	431	1924 Mübadelesinden sonra Selanik ili Kavala ilçesinden
Tuzla	Huhla	142	1924 Mübadelesinde Rumların ayrılışından sonra Kastamonu ili İnebolu ilçesinden
Yukarıyapıcı	Yukarı Yeniköy	928	1924 Mübadelesinden sonra Selanik ili Kavala ilçesinden

* Nüfus sayıları 2021 Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi verileridir (<https://www.nufusune.com/balikesir-nufusu>, E.T. 09.10.2022)

Yöntem

Araştırmada verileri toplamak için yöreye belirli tarihlerde alan araştırması için gidilmiştir. Yöre halkı ile birebir görüşmeler yapılmış ve peşkir dokumalarının belgelenmesi için fotoğrafları çekilmiştir. Peşkirlerde kullanılan malzeme, teknik özellikler, yapım ve kullanım amacı, yapımında kullanılan araç-gereçler vb. hakkında bilgiler yöre halkı ile görüşülerek edinilmiştir. Ayrıca bu konu ile ilgili yazılmış kaynaklar taranmış ve peşkir dokumaların Excel programında desen çizimleri yapılmıştır.

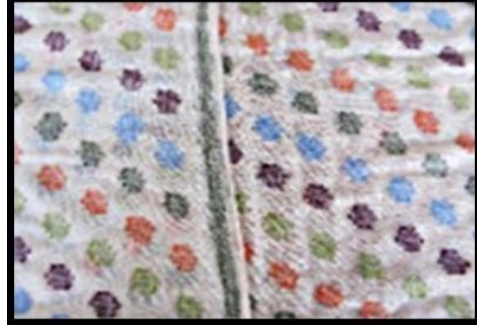
Bulgular

Tarihte Türklerin yaylak kışlak yaşam tarzını benimseyen bir toplum olduğu görünmektedir. Geniş bir coğrafyada ve hareket halinde yaşadıkları için farklı kültürlerle etkileşim halinde olmuşlar ve kız alıp verme, hediyeleşme vb. gibi çeşitli nedenlerle geleneksel Türk el sanatlarının da yayılmasına sebep olmuşlardır. Araştırma kapsamında incelenen peşkir örneklerinin dokuma tekniği, Anadolu'nun birçok yöresinde yapılan ilave atkı desenli dokumalar ile benzerlik göstermektedir. Bunlara Göynük tokalı örtmeleri (Soysaldı, 2010; Soysaldı, 2013; Balkanal, 2018; Akpınarlı ve Çoban, 2021; Balkanal, 2019), mahrama dokumaları (Tüm Cebeci, 2019), Burdur alaca dokumaları (Hekim, 2018), İbecik bezi (Soysaldı ve Balkanal, 2011) gibi dokumalar örnek verilebilir. Göynük tokalı örtmeleri Bolu ili Göynük ilçesine özgü bir dokumadır. Örtmelerde kenarlara desen yapılırken çeşitli kalınlıklarda ve renklerde ilave

atki iplikleri kullanılarak motifler oluşturulmaktadır (Resim 2). Burdur'un İbecik beldesinde yapılan İbecik bezi yöresel dokuma üzerine atki ilavesi ile desen oluşturularak yapılmaktadır (Resim 3). Sinop'un Durağan ve Boyabat ilçelerinde günümüzde peşkir ve örtü şeklinde üretilen mahramalar ilave atki iplikleri ile desenlendirilmektedir (Resim 4). Burdur alaca dokumaları atki iplikleri ile motiflendirilen dokumalardır (Resim 5). Aşağıda örnekleri verilen bu dokumalar ilave atki iplikleri ile desenlendirilen dokumalara birkaç örnektir. Ülkemizde bu ve bunun gibi örnekler yöresel dokumalar yapıldıkları yöre ismiyle anılmaktadır.

Resim 2 Göynük Tokalı Örtme (Balkanal, 2018: 1955)

Resim 3 İbecik Bezi (Akpınarlı ve Üner, 2019: 137)

Resim 4 Mahrama (Tüm Cebeci, 2019: 1196)

Resim 5 Burdur Alacası (Eraslan ve Atalayer, 2013: 261)

Türk el sanatları içerisinde ayrı bir önem taşıyan ve araştırma kapsamına alınan peşkirler yörede hemen her evde her genç kızın çeyizinde bulunmaktadır. İncelenen peşkirlerin tümü pamuk ipliği kullanılarak bezayağı dokuma tekniği ile üretilmiştir. Bezayağı dokuma, birim alanda en küçük raporlu dokuma yapısıdır. Birim alandaki dokuma bağlantılarının sık olmasından dolayı, dayanıklı bir kumaş türüdür. Çözü ve atki ipliklerinin çok sık kesişmesinden dolayı bu dokuma örgüsü, kumaş yapısının çok ince ve sağlam olmasına olanak sağlar (Aksoy, 2016: 252). Eskiden kullanılan tezgâhlar iki çerçeveli olduğu için yörede bulunan peşkir dokumalar, 1/1 bezayağı dokuma tekniği ile dokunmuştur. Peşkirlerin karşılıklı iki kısa kenarına yerleştirilen desenler, çeşitli renklerde pamuk ipliği ile ilave atki yapılarak, serpme ya da kaydırma şeklinde dokunmuştur. Motiflerin başlangıç ve bitişlerinde 3 cm. genişliğinde bordo renkli atki iplikleri ile şerit şeklinde bezayağı dokuma yapılmıştır. Şeritlerin ortasına 2-3 sıra koyu mavi renkte atki ipliği, 3 kat şeklinde geçirilerek süsleme yapılmıştır. Yapılan alan araştırması sırasında aynı desende yapılmış çok miktarda örneğe rastlanılmıştır (Resim 6). Yörede bulunan ve araştırma kapsamına alınan farklı desendeki peşkirlerin teknik ve kompozisyon özellikleri aşağıda verilmiştir.

Resim 6 Balıkesir İli Erdek İlçesi Ballıpınar Köyü Peşkir Örnekleri (Balkanal, 2022)

Örnek 1

Resim 7 Ballıpınar Köyü Pomakları Tarafından Üretilmiş Peşkir, Peşkirin Desen Detayı ve Desen Çizimi (Balkanal, 2022)

Şükran Doğrul' ait (KK1) yöresel adı Tikane Kırpa (Pomakça: Dokuma havlu-peşkir) olan bu dokumada, çözü ve desen ipliğinde 10 Ne pamuk iplik kullanılmıştır. Dokumanın çözgü sıklığı 15 adet/cm., atkı sıklığı ise 22 adet/cm. dir. Dokumada krem, bordo, koyu mavi ve sarı renkler dikkat çekmektedir. Peşkirin eni 42, boyu 83 ve desen genişliği 14 cm. dir.

Dokumanın Kompozisyonu: Peşkir dokumanın zeminini bezayağı tekniği, renkli desen alanı ise bezayağı dokuma tekniğinde renkli ilave atkı iplikleri ile oluşturulmuştur. Peşkirin kısa alt ve üst kenarına karşılıklı simetrik gelecek şekilde motiflerin başlangıç ve bitişlerinde 3 cm. genişliğinde bordo renkli atkı iplikleri ile şerit şeklinde bezayağı dokuma yapılmıştır. Şeridin ortasına 2-3 sıra koyu mavi renkli atkı ipliği ile 3 kat şeklinde geçirilerek, süsleme yapılmıştır. Dokumanın her iki ucunda bırakılan saçaklar, 2 cm. uzunluğundadır.

Örnek 2

Resim 8 Ballıpınar Köyü Pomakları Tarafından Üretilmiş Peşkir, Peşkirin Desen Detayı ve Desen Çizimi (Balkanal, 2022)

Necmiye Gürler'e ait (KK2) yöresel adı Tıkane Kırıp (Pomakça: Dokuma havlu-peşkir) olan bu dokumada, çözü ve desen ipliğinde 10 Ne pamuk iplik kullanılmıştır. Dokumanın çözü sıklığı 15 adet/cm., atkı sıklığı ise 21 adet/cm. dir. Dokumada sarı, bordo, koyu mavi, açık-koyu yeşil renkler dikkat çekmektedir. Peşkirin eni 42, boyu 85 ve desen genişliği 18 cm. dir.

Dokumanın Kompozisyonu: Zemin krem renkli pamuk ipliği kullanılarak bezayağı dokuma ile üretilmiştir. Peşkirin kısa alt ve üst kenarına karşılıklı simetrik gelecek şekilde bezayağı dokuma tekniğinde renkli ilave atkı iplikleri ile motifler oluşturulmuştur. Motifler 2 sıra şeklinde tekrar edilmiştir. Motiflerin başlangıç ve bitişlerinde 3 cm. genişliğinde sarı renkli atkı iplikleri ile şerit şeklinde bezayağı dokuma yapılmıştır. Şeridin ortasına 2-3 sıra çözü ipliği arasından koyu yeşil renkli atkı ipliği 3 kat şeklinde geçirilerek süsleme yapılmıştır. Dokuma her iki kısa ucuna saçak şeklinde çözü iplikleri 2 cm. bırakılarak tamamlanmıştır.

Örnek 3

Resim 9 Ballıpınar Köyü Pomakları Tarafından Üretilmiş Peşkir, Peşkirin Desen Detayı ve Desen Çizimi (Balkanal, 2022)

Fatma Kaya'ya ait (KK3) yöresel adı Tıkane Kırıp (Pomakça: Dokuma havlu-peşkir) olan bu dokumada, çözü ve desen ipliğinde 10 Ne pamuk iplik kullanılmıştır. Dokumanın çözü sıklığı 15 adet/cm., atkı sıklığı ise 21 adet/cm. dir. Dokumada koyu mavi, krem rengi, sarı, bordo renkler dikkat çekmektedir. Peşkirin eni 41, boyu 86 ve desen genişliği 12 cm. dir.

Dokumanın Kompozisyonu: Zemin krem renkli pamuk ipliği kullanılarak bezayağı dokuma ile üretilmiştir. Peşkirin kısa alt ve üst kenarına karşılıklı simetrik gelecek şekilde bezayağı dokuma tekniğinde renkli ilave atkı iplikleri ile motifler oluşturulmuştur. Motiflerin başlangıç ve bitişlerinde 3 cm. genişliğinde koyu mavi renkli atkı iplikleri ile şerit şeklinde bezayağı dokuma yapılmıştır. Şeridin ortasına 2-3 sıra çözü ipliği arasından bordo renkli atkı ipliği 3 kat şeklinde geçirilerek süsleme yapılmıştır. Dokuma her iki kısa ucuna saçak şeklinde çözü iplikleri 2 cm. bırakılarak tamamlanmıştır.

Örnek 4

Resim 10 Ballıpınar Köyü Pomakları Tarafından Üretilmiş Peşkir, Peşkirin Desen Detayı ve Desen Çizimi (Balkanal, 2022)

Beyrin Katılmış'a ait (KK4) yöresel adı Tıkane Kırıp (Pomakça: Dokuma havlu-peşkir) olan bu dokumada, çözü ve desen ipliğinde 10 Ne pamuk iplik kullanılmıştır. Dokumanın çözü sıklığı 15 adet/cm., atkı sıklığı ise 22

adet/cm. dir. Dokumada bordo, koyu mavi, krem rengi, sarı, yeşil, turuncu renkler dikkat çekmektedir. Peşkirin eni 41, boyu 86 ve desen genişliği 11 cm. dir.

Dokumanın Kompozisyonu: Zemin krem renkli pamuk ipliği kullanılarak bezayağı dokuma ile üretilmiştir. Peşkirin kısa alt ve üst kenarına karşılıklı simetrik gelecek şekilde bezayağı dokuma tekniğinde renkli ilave atkı iplikleri ile motifler oluşturulmuştur. Motiflerin başlangıç ve bitişlerinde 3 cm. genişliğinde bordo renkli atkı iplikleri ile şerit şeklinde bezayağı dokuma yapılmıştır. Şeridin ortasına 2-3 sıra çözümlü ipliği arasından koyu mavi renkli atkı ipliği 3 kat şeklinde geçirilerek süsleme yapılmıştır. Dokuma her iki ucuna saçak şeklinde çözümlü iplikleri 2 cm. bırakılarak tamamlanmıştır.

Örnek 5

Resim 11 Ballıpınar Köyü Pomakları Tarafından Üretilmiş Peşkir, Peşkirin Desen Detayı ve Desen Çizimi (Balkanal, 2022)

Seda Kırıcı'ya ait (KK5) yöresel adı Tikane Kırıp (Pomakça: Dokuma havlu-peşkir) olan bu dokumada, çözümlü ve desen ipliğinde 10 Ne pamuk iplik kullanılmıştır. Dokumanın çözümlü sıklığı 15 adet/cm., atkı sıklığı ise 21 adet/cm. dir. Dokumada bordo, koyu mavi, krem rengi, sarı, açık kahverengi renkler dikkat çekmektedir. Peşkirin eni 42, boyu 88 ve desen genişliği 14 cm. dir.

Dokumanın Kompozisyonu: Zemin krem renkli pamuk ipliği kullanılarak bezayağı dokuma ile üretilmiştir. Peşkirin kısa alt ve üst kenarına karşılıklı simetrik gelecek şekilde bezayağı dokuma tekniğinde renkli ilave atkı iplikleri ile motifler oluşturulmuştur. Motiflerin başlangıç ve bitişlerinde 3 cm. genişliğinde bordo renkli atkı iplikleri ile şerit şeklinde bezayağı dokuma yapılmıştır. Şeridin ortasına 2-3 sıra çözümlü ipliği arasından açık kahverengi renkli atkı ipliği 3 kat şeklinde geçirilerek süsleme yapılmıştır. Dokuma her iki kısa ucuna saçak şeklinde çözümlü iplikleri 2 cm. bırakılarak tamamlanmıştır.

Örnek 6

Resim 12 Ballıpınar Köyü Pomakları Tarafından Üretilmiş Peşkir, Peşkirin Desen Detayı ve Desen Çizimi (Balkanal, 2022)

Fatma Kırıcı'ya ait (KK6) yöresel adı Tikane Kırıp (Pomakça: Dokuma havlu-peşkir) olan bu dokumada, çözümlü ve desen ipliğinde 10 Ne pamuk iplik kullanılmıştır. Dokumanın çözümlü sıklığı 15 adet/cm., atkı sıklığı ise 21 adet/cm. dir. Dokumada açık-koyu mavi, bordo, sarı, açık-koyu yeşil, turuncu, açık kahverengi renkler dikkat çekmektedir. Peşkirin eni 42, boyu 88 ve desen genişliği 14 cm. dir.

Dokumanın Kompozisyonu: Zemin krem renkli pamuk ipliği kullanılarak bezayağı dokuma ile üretilmiştir. Peşkirin kısa alt ve üst kenarına karşılıklı simetrik gelecek şekilde bezayağı dokuma tekniğinde renkli ilave atkı iplikleri ile

motifler oluşturulmuştur. Motiflerin başlangıç ve bitişlerinde 3 cm. genişliğinde koyu mavi renkli atkı iplikleri ile şerit şeklinde bezayağı dokuma yapılmıştır. Şeridin ortasına 2-3 sıra çözümlü ipliği arasından bordo renkli atkı ipliği 3 kat şeklinde geçirilerek süsleme yapılmıştır. Dokuma her iki kısa ucuna saçak şeklinde çözümlü iplikleri 2 cm. bırakılarak tamamlanmıştır.

Örnek 7

Resim 13 Ballıpınar Köyü Pomakları Tarafından Üretilmiş Peşkir, Peşkirin Desen Detayı ve Desen Çizimi (Balkanal, 2022)

Gülsüm Katılmış'a (KK7) yöresel adı Tikane Kırıp (Pomakça: Dokuma havlu-peşkir) olan bu dokumada, çözümlü ve desen ipliğinde 10 Ne pamuk iplik kullanılmıştır. Dokumanın çözümlü sıklığı 15 adet/cm., atkı sıklığı ise 21 adet/cm. dir. Dokumada açık kahverengi, bordo, koyu yeşil, koyu mavi dikkat çekmektedir. Peşkirin eni 28, boyu 83 ve desen genişliği 14 cm. dir.

Dokumanın Kompozisyonu: Zemin krem renkli pamuk ipliği kullanılarak bezayağı dokuma ile üretilmiştir. Peşkirin kısa alt ve üst kenarına karşılıklı simetrik gelecek şekilde bezayağı dokuma tekniğinde renkli ilave atkı iplikleri ile motifler oluşturulmuştur. Motiflerin başlangıç ve bitişlerinde 3 cm. genişliğinde açık kahverengi renkli atkı iplikleri ile şerit şeklinde bezayağı dokuma yapılmıştır. Şeridin ortasına 2-3 sıra çözümlü ipliği arasından bordo renkli atkı ipliği 3 kat şeklinde geçirilerek süsleme yapılmıştır. Dokuma her iki kısa ucuna saçak şeklinde çözümlü iplikleri 2 cm. bırakılarak tamamlanmıştır.

Sonuç ve Tartışma

Türk kadınının ince zevkini yansıtan farklı tekniklerle ve motiflerle süsleyerek yaptıkları birbirinden güzel peşkirler, müzeler, özel koleksiyonlar, çeyizler vb. yerlerde görülmektedir. Türk el sanatları içerisinde yer alan peşkir pamuk, keten, ipek, yün gibi hammaddelerle ve işleme, ilave atkı ile desenlendirme, dokuma gibi tekniklerle farklı şekillerde karşımıza çıkmaktadır. Dokumacılıkta ister dokuma esnasında isterse sonradan yapılan desenlendirme olanakları sınırsızdır. Havlu yerine kullanılan el dokuması peşkirlerin literatürde birçok tanımı yapılmıştır. Peşkir, genellikle pamuklu ya da keten iplikten dikdörtgen şeklinde dokunmuş, iki kısa kenarı işleme ya da farklı dokuma teknikleri ile desenlendirilmiş, el bezi, peçete, havlu şeklinde tanımlanabilir.

Araştırma kapsamında incelenen Pomak Türklerine ait peşkir örnekleri teknik özellikler, dokuma yapısı, kullanılan araç-gereçler, renkler vb. bakımından ortak özellikler taşımaktadır. Bu ortak özellikler; peşkirler iki çerçeveli mekikli dokuma tezgahında dokunmuşlardır. Bulunan peşkir örnekleri ilave atkı ile kullanılarak desenlendirilmiştir. Yörede Pomakça "tikane kırıp" adı verilen peşkirlerin zemini krem renkli pamuk ipliğinden bezayağı dokuma tekniğinde üretilmiştir. Yapılan alan araştırması sırasında aynı desende yapılmış çok miktarda örneğe rastlanmıştır. Bu örnekler arasından farklı desenlerde olan örnekler araştırma kapsamına alınmıştır. Kaynak kişilerle yapılan görüşmelerde peşkirlerde kullanılan motiflere bir ad verilmemiştir. Desenlendirme renkli pamuk iplikleri ile kilim dokuma ve ilave atkı iplikleri kullanılarak serpme ya da kaydırma şeklinde dokunmuştur. Araştırma kapsamına alınan peşkirler; en 28-41-42 cm., boy 83-85-86-88 cm. ve desen genişliği olarak 11-12-14-18 cm. boyutlarındadır. Peşkirlerde kullanılan ipliklerin numarası çözümlü ve atkıda 10 Ne, iplik sıklığı çözümlüde 15 adet-1 cm. de, atkıda, 21-22 adet-1 cm.de olarak hesaplanmıştır. Peşkirlerin zemininde krem rengi, desenlendirmede açık kahverengi, bordo, açık-koyu mavi, sarı, açık-koyu yeşil, turuncu, krem rengi renklerin kullanıldığı görülmüştür. Motiflerin başlangıç ve bitişlerinde 3 cm. genişliğinde renkli atkı iplikleri ile şerit şeklinde bezayağı kilim dokuma dokunmuştur. Şeritlerin ortasına 2-3 sıra çözümlü ipliği arasından çeşitli renklerde atkı ipliği 3 kat şeklinde geçirilerek süsleme yapılmıştır.

Ballıpınar Köyü Pomak kadınlarının dokumuş olduğu peşkir örnekleri eskiden günlük kullanım amacı ile yapılmış günümüzde ise çeyizlerin olmazsa olmazıdır. Yörede yapılan alan araştırmasında köyde peşkirlerin dokunduğu kurulu bir tezgâha rastlanmamıştır. Kaynak kişilerden edinilen bilgilere göre Pomak Türklerinin eskiden bir yaşam tarzı olan dokumacılık geleneği günümüzde el dokumalarına karşı ilginin azalması, teknolojinin gelişmesi, yaşam şartlarının değişmesi gibi birçok nedenden artık yapılmamaktadır. Ballıpınar Köyünde çeyiz geleneği günümüzde de önemini korumaktadır. Genç kızların çeyizlerinde bulunan nadide el sanatı ürünleri sandıklarda saklanarak nesilden nesile devam ettirilmektedir. Araştırma yörede bulunan el sanatı örneklerinden her biri orijinal özelliğe sahip peşkirlerin kaybolmaması ve geleceğe aktarılması açısından önemli bir rol oynamaktadır. Aynı zamanda kültürel değer olarak sayılan yöresel dokumaların kayıt altına alınması ve literatüre kazandırılması nesilden nesile aktarılmasında önem taşımaktadır. Yörelerde kaybolan dokumacılık geleneğinin tekrar gün ışığına çıkarılması ve sürdürülebilmesi için yerel yönetimler, resmi ve özel kuruluşlar, üniversitelerin ilgili bölümleri ve araştırmacılar projeler yaparak destekleyebilir. Bulunabilen eski örnekler ışığında yozlaştırılmadan kullanılacak hammaddelere de bağlı kalınarak yeni tasarımlar yapılarak ürünler oluşturulmalıdır. Bu sayede turizm sektörüne de fayda sağlayacağı düşünülmektedir. Yörede çeyizlerde bulunan peşkir örneklerinin her biri etnografik eser olarak koruma altına alınmalı ve müzelerde yerini almalıdır.

Kaynakça

- Balkanal, Z. (2018). Göynük Belediyesi Yöresel El Sanatları Eğitim Merkezi'nde Üretilen Göynük Tokalı Örtmeleri, UMTEB – 3 3rd International Congress on Vocational and Technical Sciences. ISBN: 978-605-7510-50-1. İksad Uluslararası Yayınevi, Cilt: 3, Gaziantep, 21-22 Haziran 2018. ss. 1947-1958.
- Balkanal, Z. (2018). Pomaklar Diyarı Erdek Ballıpınar Köyü Çeyiz Geleneği ve Çeyizlerde Görülen El Sanatı Ürünleri, Bandırma Onyediy Eylül Üniversitesi Uluslararası Bandırma ve Çevresi Sempozyumu (UBS'18), Bandırma Onyediy Eylül Üniversitesi Yayınları (Sertifika No: 40258) Yayın No: 2, Balıkesir-Bandırma, 17-19 Eylül 2018, ss. 451-468.
- Balkanal, Z. (2019). Geleneksel Türk El Sanatları ile Kültür Turizmi ve Ekoturizm İlişkisi, Yerel Kalkınma Sempozyumu YEKAS#39;18. 18-19 Ekim 2018, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu. ISBN: 978-605-281-145-0, e-ISBN: 978-605-281-146-7, 1.Baskı Ocak, 2019, İstanbul, ss. 99-112.
- Barişta, H. Ö. (1999). Osmanlı İmparatorluğu Dönemi Türk İşlemeleri, Ankara: Kültür Bakanlığı.
- Koçu, R. E. (1967). Türk Giyim Kuşam ve Süslenme Sözlüğü, Ankara: Sümerbank Kültür Yayınları.
- Özcan, S. (2013). Pomak Kimliği, Edirne: Ceren Yayıncılık.
- Soysaldı, A. ve Balkanal, Z. (2011). Burdur'da Yapılan Bir El Dokuması "İbecik Bezi", III. Uluslararası Türk El Dokumaları (Tekstil) ve Gelenekli Sanatlar Kongresi, Selçuk Üniversitesi Selçuklu Araştırmaları Merkezi Başkanlığı Yayınları, Konya, ss. 149-156.
- Soysaldı, A. (2013). Göynük'te Tokalı Örtme ve Peşkir Dokumacılığı, Göynük El Sanatları Paneli, El Sanatlarının Geliştirilmesi ve Üretime Kazandırılması Çalıştayı Bildirileri, 16-17 Temmuz 2010, Bolu-Göynük, Göynük Belediyesi Yayınları No: 2, 2013, ss. 47-65.

İnternet Kaynakları

- Akpınarlı, H. F. ve Çoban, M. G. Ç. (2021). Kumaş Dokumacılığının Anadolu'daki Coğrafi Dağılımı. İdil Sanat ve Dil Dergisi, 78, ss. 285–303.
- E.A.: <https://www.idildergisi.com/makale/pdf/1608671525.pdf>, E.T. 04.08.2022.
- Akpınarlı, H. F. ve Üner, İ. (2019). Geleneksel Tekstillerin Özellikleri ve Çeşitleri. Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı: 34, ss. 133-145.
- E.A.: <https://www.idildergisi.com/makale/pdf/1558418084.pdf>, E.T. 24.11.2022.
- Aksoy, E. (2016). Elazığ Baskil Bezi, 7. Uluslararası İstanbul Tekstil Konferansı, İstanbul.
- Bakırcılar, N. A. (2011). Dünden Bugüne Pomaklar. Türk Yurdu Dergisi, Yıl: 100, Sayı: 292, ss. 269-273.

- E.A.: <https://www.turkyurdu.com.tr/yazar-yazi.php?id=1808#:~:text=Rodop%20Da%C4%9Flar%C4%B1nda%20ya%C5%9Fayan%20Pomaklar%C4%B1n%20ya%C5%9Fad%C4%B1%C4%9F%C4%B1,Makedonya%20ve%20T%C3%BCrkiye'de%20ya%C5%9Famak tad%C4%B1rlar>, E.T. 03.08.2022.
- Eraslan, I. ve Atalayer, G. (2013). Anadolu'da "Alaca" Üzerine Bir Karşılaştırma. Akdeniz Sanat Dergisi, Cilt: 6, Sayı: 11, ss. 251-263.
- E.A.: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/275448>, E.T. 24.11.2022.
- Hekim, F. I. (2018). Anadolu'daki Desen Atkılı Yöresel Dokumaların Desenlendirme Tekniklerinin İncelenmesi, Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- E.A.: <https://openaccess.marmara.edu.tr/items/e78d2e14-7689-44a9-bd73-8662d1796117>, E.T. 04.09.2022.
- Memişoğlu, H. (2007). Pomaklar. TDV İslâm Ansiklopedisi, Cilt: 34, İstanbul, ss. 320-322.
- E.A.: <https://islamansiklopedisi.org.tr/pomaklar>, E.T. 03.08.2022.
- Özlem, K. (2020). Bulgaristan Pomaklarının Kimliğinin Tarihsel Süreç İçerisinde Dönüşümü ve Bulgaristan'ın Pomak Politikaları. Türk Dünyası Araştırmaları, Cilt: 125, Sayı: 246, ss. 167-192.
- E.A.: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1167819>, E.T. 03.08.2022.
- Özyalvaç, Ş. P. (2019). Arşiv Belgelerinde Peşkir ve Peşkir Türleri. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt: 12, Sayı: 63, ss. 518-528.
- E.A.: <http://dx.doi.org/10.17719/jisr.2019.3250>, E.T. 01.08.2022.
- Pelin, M. (2021). Edirne'de Pomak Doğum Âdetleri Üzerine Bir İnceleme. RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi, (24), ss. 755-770.
- E.A.: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1974356>, E.T. 03.08.2022.
- Soysaldı, A. (2010). Bolu-Göynük Tokalı Örtmeleri. Motif Akademi Halkbilimi Dergisi, 3 (5), ss. 150-163.
- E.A.: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/mahder/issue/36213/409895>, E.T. 04.08.2022.
- Tansuğ, S. (2003). Dokumanın Hası Peşkir, Skylife, 22 (239), ss. 82-92.
- E.A.: http://promotion.turkishairlines.com/documents/thy/skylife/archive/tr/2003_6/konu8.htm#1, E.T. 05.09.2022.
- Tüm Cebeci, D. (2019). Peşkir ve Mahrama Dokumalarının Sinop El Dokumacılığındaki Yeri. İdil Sanat ve Dil Dergisi, 61 (2019 Eylül) ss. 1187- 1198.
- E.A.: <https://www.idildergisi.com/makale/pdf/1558418084.pdf>, E.T. 04.08.2022.
- Türkçe Sözlük, E.A.: <https://sozluk.gov.tr/> E.T. 10. 09.2022.
- [https://www.nufusune.com/147743-balikesir-erdek-ballipinar-mahallesi-nufusu#:~:text=BALLIPINAR%20mahallesi%20n%C3%BCfusu%20\(%20beldesine\)%20ba%C4%9Fl%C4%B1,Erkek%2C%20208'si%20Kad%C4%B1nd%C4%B1r](https://www.nufusune.com/147743-balikesir-erdek-ballipinar-mahallesi-nufusu#:~:text=BALLIPINAR%20mahallesi%20n%C3%BCfusu%20(%20beldesine)%20ba%C4%9Fl%C4%B1,Erkek%2C%20208'si%20Kad%C4%B1nd%C4%B1r).www.nufusune.com. E.T. 02.09.2022.
- <https://www.nufusune.com/balikesir-nufusu>, E.T. 09.10.2022.

Kaynak Kişiler

- KK1 Şükran Doğrul-Ballıpınar Köyü-45 Yaşında
 KK2 Necmiye Gürler-Ballıpınar Köyü-74 Yaşında
 KK3 Fatma Kaya-Ballıpınar Köyü-28 Yaşında
 KK4 Beyrin Katılmış-Ballıpınar Köyü-40 Yaşında
 KK5 Seda Kırıcı-Ballıpınar Köyü-30 Yaşında
 KK6 Fatma Kırıcı-Ballıpınar Köyü-64 Yaşında
 KK7 Gülsüm Katılmış-Ballıpınar Köyü-45 Yaşında

Extended Abstract

The fact that societies have a cultural understanding of their own self has enabled the creation of handicraft products in different forms in the regions. At the same time, the technique, composition and raw material of these handicraft products have been shaped and developed according to the regions. The development of weaving samples until today is an indication of how important they are in the life of Turkish society. In this context, peşkir weavings, whose functionality was at the forefront in the past, gave good examples of hand weaving. Peşkirs have found a wide area of use in daily life from palaces to public tables within the framework of tradition and custom in Turkish culture. There are many definitions of hand-woven peşkirs used instead of towels in the literature.

Peşkir (towel) can be defined as a washcloth, napkin, towel, usually woven from cotton or linen yarn in a rectangular shape, with two short sides embroidered or patterned with different weaving techniques. The beautiful peşkirs, museums, private collections, dowry, etc., made by embellishing with different techniques and motifs reflecting the fine taste of Turkish women. seen in places. Peşkir, which is included in Turkish handicrafts, appears in different forms with raw materials such as cotton, linen, silk, wool and techniques such as embroidery, patterning with additional wefts, and weaving. In weaving, the possibilities of patterning, whether done during weaving or afterwards, are unlimited. The samples of Pomak Turks examined within the scope of the research, technical features, weaving structure, tools and materials used, colors etc. have common features.

In order to collect the data in the research, the region was visited on certain dates for field research. One-on-one interviews were made with the local people and their photographs were taken to document the peşkir weavings. Materials used in peşkirs, technical features, purpose of construction and use, tools and equipment used in making, etc. Information about the subject was recorded by interviewing the local people. Written literature on the subject was searched to be used in the writing phase of the research. Pattern drawings of peşkir weavings were made in Excel program. The general purpose of this research; The aim of this study is to determine the materials used in peşkir weavings produced by Ballıpınar Village Pomaks of Balıkesir Province, Erdek District, their technical properties, color and composition properties, the tools and equipment used in their production, and their usage properties and to bring them to the literature.

Documenting these products obtained during the field research carried out in the region and transferring them to future generations is also one of the aims of the research. The floor of the peşkirs, which are called "Tikane Kırpa" in Pomak in the region, were produced in the technique of plain weaving from cream-colored cotton yarn. During the field research, a large number of samples made in the same design were found. Among these samples, samples with different patterns were included in the research. In the interviews with the source people, the motifs used in the napkins were not given a name. Patterning is woven with colored cotton threads, weaving rugs and sprinkling or scrolling using additional weft threads. The peşkirs included in the research; width 28-41-42, length 83-85-86-88 and pattern width 11-12-14-18 cm. in size. The number of yarns used in peşkirs is Ne 10 in warp and weft, yarn density is 15 pieces/cm in warp, 21-22 pieces/cm in weft. was calculated as. It has been seen that cream color is used on the floor of the peşkirs, and light brown, burgundy, light-dark blue, yellow, light-dark green, orange and cream colors are used in the patterning. 3 cm at the beginning and end of the motifs. Plain rug weaving was made in the form of strips with colored weft threads. The middle of the strips is decorated by passing three layers of weft yarn in various colors between 2-3 rows of warp yarn. The peşkir samples woven by the Pomak women of Ballıpınar Village were used for daily use, and today they are indispensable for dowry. In the field research carried out in the region, no set loom woven by peşkirs was found in the village.

According to the information obtained from the sources, the tradition of weaving, which used to be a lifestyle of the Pomak Turks, is no longer practiced today due to many reasons such as the decrease in interest in hand weaving, the development of technology, and the change in living conditions. The dowry tradition in Ballıpınar Village still maintains its importance today. The rare handicraft products found in the dowry of young girls are kept in chests and continued from generation to generation. Each and every one of the handicraft samples in the region plays an important role in not losing the original handkerchiefs and transferring them to the future. At the same time, it is important to record the local weavings, which are considered as cultural values, and to bring them into

the literature, in transferring them from generation to generation. Local governments, public and private institutions, relevant departments of universities and researchers can support the weaving tradition that has been lost in the regions by making projects. In the light of the old examples that can be found, new designs should be made and products should be created by adhering to the raw materials to be used without being corrupted. In this way, it is thought that it will also benefit the tourism sector. Each of the towel samples found in dowries in the region should be taken under protection as an ethnographic artifact and placed in museums.

Çatışma Beyanı

Makalenin herhangi bir aşamasında maddi veya manevi çıkar sağlanmış veya sağlanmamıştır.

Yayın Etiği Beyanı

Bu makalenin planlanmasından, uygulanmasına, verilerin toplanmasından verilerin analizine kadar olan tüm süreçte “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan “Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler” başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbiri gerçekleştirilmemiştir. Bu araştırmanın yazım sürecinde bilimsel, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş; toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamıştır. Bu çalışma herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiştir.

Yedi İklim Yabancılar İçin Türkçe ve Ucimo Srpski 1 Temel Düzey Ders Kitaplarında Kültürel Unsurlar*

Yedi İklim Yabancılar İçin Türkçe and Ucimo Srpski 1 Cultural Transfer in Basic Level Textbooks

Maja MILOSAVLJEVIC

ORCID: 0000-0002-8931-1897 ◆ mmilosavljevic92@gmail.com

Prof. Dr. Süleyman EROĞLU

ORCID: 0000-0003-3223-6731 ◆ Bursa Uludağ Üniversitesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü,
◆ seroglu@uludag.edu.tr

Özet

İnsanın diğer canlılardan ayrılan en temel özelliği dille iletişim kurabilen bir varlık oluşudur. Dünyaya gelişiyle bir kültür ortamına dâhil olan insan zamanla kültürün yaratıcısı olan dille konuşup iletişime geçmekte, hayatı da içine doğduğu kültürün imkânları çerçevesinde anlamlandırabilmektedir. İnsanı insan yapan temel unsur dili kullanabilme yeteneği olduğu gibi milletleri millet yapan en önemli unsur da kültürdür. Bu bakımdan millet kimliği kazanmada dil ile kültürün rolü çok büyüktür. Kültür, milletlerin dilini biçimlendirirken dil de kültürün koruyucusu ve aktarıcısı durumundadır. Bu yüzden dil öğrenimi aynı zamanda dilin bünyesinde var olan kültürün de edinimidir. Dilin ve kültürün insan yaşamındaki yeri düşünüldüğünde dil öğretiminin de yaşamdan yani kültürden kopuk bir şekilde öğretilmeyeceği açıktır. Dilin aktarıcısı olduğu kültürle birlikte öğretimi kolay ve kalıcı öğrenmeye katkı sağlayarak bireyler arası iletişimin daha doğru ve etkili kurulabilmesine yardımcı olacaktır. Özellikle yabancı dil öğretiminde kültür odaklı bir öğretim yönteminin benimsenmesi, öğrencilerin hedef kültüre karşı ön yargılı yaklaşımlarını ortadan kaldırıp hedef dille ilgili öğrenme motivasyonlarının artmasına da katkı sunacaktır. Şüphesiz bu durum, yabancı dil öğretiminin kültürel unsurlarla birlikte gerçekleştirilmesinin gerekliliğini ortaya koymaktadır. Bu nedenle yabancı dil öğretim süreçlerinde dilin yapı ve işleyişi yanında milletin kültürel kodlarının çözülmesine de yardımcı olacak ders materyallerine ihtiyaç vardır.

Ders kitabı, öğrencilerin hem ders içi hem de ders dışı öğrenme süreçlerinde yararlandığı başlıca kaynak durumundadır. İçerisinde dilin hem dil bilimsel yapı ve kurallarını hem de kültürel özelliklerini barındıran ders kitaplarının aynı zamanda bir kültür rehberi niteliğinde hazırlanmasının gerekliliği göz ardı edilmemelidir. Bu bağlamda yabancı dil öğretimine yönelik hazırlanmış ders kitaplarının içerdiği kültürel unsurları karşılaştırmalı olarak inceleyen ve ortak kültürel ölçütlerin geliştirilmesine katkı sunacak çalışmalara ihtiyaç olduğu da muhakkaktır. Bundan hareketle ortaya konan bu çalışmada; Türkçe ve Sırpçanın yabancı dil olarak öğretimine yönelik hazırlanmış Yedi İklim Yabancılar İçin Türkçe ile Ucimo Srpski 1 temel düzey ders kitaplarının içerdiği kültürel unsurlar, nitel veri analizi yöntemiyle karşılaştırmalı olarak incelenmiş ve söz konusu ders kitaplarında hedef kültürün aktarımına yönelik hangi kültürel unsurlardan, hangi düzeyde ve ne ölçüde yararlandığının belirlenmesi amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kültür, Kültür Aktarımı, Yabancılar Türkçe Öğretimi, Yedi İklim Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitapları, Ucimo Srpski 1 Ders Kitabı.

Abstract

Human beings possess a distinctive feature that sets them apart from other living organisms; their ability to communicate through language. From the moment they are born, humans are immersed in a cultural environment, which enables them to communicate using language - the creator of culture. Language helps individuals comprehend life within the cultural framework and is an essential element that defines their humanity. Culture, in turn, is the most critical aspect that shapes the identity of a nation. Language and culture play a significant role in establishing a national identity, with culture molding the language of the people and language serving as the guardian and transmitter of culture. As a result, learning a language is not just about acquiring linguistic skills, but also acquiring the culture that is embedded within the language. Given the importance of language and culture in human life, it is evident that language teaching should not be detached from cultural contexts.

Teaching a language with an emphasis on its cultural context can facilitate long-lasting and effortless learning, as well as promote more accurate and effective communication between individuals. A culture-oriented approach to teaching foreign languages can eliminate

* Bu çalışma, Bursa Uludağ Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Bilim Dalı'nda 2022 yılı haziran ayında başarıyla savunulan "Yabancı Dil Olarak Türkçe ve Sırpçanın Öğretimine Yönelik Hazırlanmış Ders Kitaplarındaki Kültürel Unsurların Karşılaştırmalı İncelenmesi" başlıklı Yüksek Lisans tezinden üretilmiştir.

students' biased attitudes toward the target culture and enhance their motivation to learn the language. Therefore, there is a pressing need for course materials that not only focus on the language's structure and function but also analyze the cultural codes of the target nation. Textbooks are the primary resource used by students both in class and during extracurricular language learning. Therefore, it is crucial to develop textbooks that provide students with a cultural guide, incorporating both the grammatical rules of the language and its cultural features. In this regard, comparative studies analyzing the cultural elements presented in foreign language textbooks and contributing to the development of common cultural criteria are imperative.

This study aims to comparatively analyze the cultural elements presented in Yedi İklim Yabancılar İçin Türkçe and Ucimo Srpski 1 textbooks, which teach Turkish and Serbian as foreign languages at a basic level. Using qualitative data analysis, the study seeks to determine which cultural elements were utilized, at what level, and to what extent for transferring the target culture in these textbooks.

Keywords: Culture, Culture Transfer, Turkish Teaching to Foreigners, Yedi İklim Yabancılar İçin Türkçe Textbooks, Ucimo Srpski 1 Textbook.

Giriş

Dil ve kültür ayrılmaz bir bütündür. Kültür, bir toplumun maddi ve manevi tüm varlığıyla oluşturduğu yaşam tarzı, dil de kültürün yaratıcısı ve aktarıcısıdır. Dilin içinde kültürün bütün unsurları ve milletin maddi ve manevi tüm birikimleri bulunur. “Kültür oluşumunu sağlayan öğelerin başında gelen dil ile bir toplum, çok değişik ve çeşitli alanlardaki birikimlerini, sosyal yapısını şekillendiren bütün değer ölçülerini kavramlar ve sözcükler hâlinde diline aktarır” (Tanç, 2002: 521). Kültürün dil ile güçlü bir ilişkisi vardır ve kültürel varlıklar dil sayesinde aktarılır (Elbir ve Aka, 2015: 374).

Dille aktarılan kültür ve kültürle şekillenen dil, ayrılmaz bir bütün oldukları için dil öğretimi aynı zamanda kültür öğretimidir. Yabancı dil öğrenen bireyler dil ile beraber o toplumun kültürünü de öğrenmiş olurlar. Dolayısıyla yabancı dil öğrenimini aynı zamanda yeni bir kültür edinimi olarak değerlendirmek de mümkündür.

Yabancı dil öğrenen bireylerin yeni bir dünya görüşü, farklı bir düşünce yapısıyla karşılaşmaları tesadüf değildir. Bu karşılaşma, yabancı dil öğrenenleri farklı bir anlamsal yapıyla karşı karşıya getirir. Bu yüzden “dilin biçimsel yapısının içinde bulunan anlamsal yapıyı kültürün oluşturduğu söylenebilir” (Bölükbaş ve Keskin, 2010, s. 225).

“Yabancı dil öğretiminde amaç, öğrencilere kültürel yeterlilikler kazandırarak o dili daha iyi anlar ve konuşur hâle getirebilmektir” (Demir ve Açık, 2011, s. 55). Kültürel yeterlilik, kültürel benzerlikleri ve farklılıkları anlamak, kabul etmek ve diğer kültürlerden insanlarla başarılı etkileşim ve iletişim kurma yeteneğini temsil eder. Bu nedenle yabancı kültüre ait davranış, bilgi, değer ve becerileri ders ortamında görmek o toplumu daha iyi anlamak konusunda dil öğrenenlere yardımcı olur. Kültürlerarası yetkinlik, iletişimsel yetkinliği artırır ve zenginleştirir (Duricic ve Georgijev, 2013).

Yabancı bir dili tam anlamıyla öğrenmek, öğrenilen dilin kültürüne de hâkim olmayı gerektirir. Bu yüzden kültürün aktarılmadığı yabancı bir dil öğretimi anlayışında başarılı olma ihtimali azdır. Yabancı dil öğretiminin önemli hedeflerinden biri, farklı kültürlerden bireylerle birlikte doğru ve etkili bir öğrenme süreci oluşturmaktır. Bundan hareketle, öğrenme sürecinde kültürel farklılıklardan kaynaklı iletişim problemlerini ortadan kaldırmak ve kültürler arası hoşgörü kazandırabilmek için öğretim materyallerinin oluşturulmasında ve kullanımında kültürel öğelere yeterince yer vermek gereklidir.

Günümüzün küreselleşen dünyasında insanlar, şüphesiz farklılıklarına rağmen birbirini kabullenme, hoşgörü ve barış içinde yaşama arzusundadırlar. Böyle bir dünyada huzur ve barış içinde yaşamak için ancak önyargıların kaldırılmasına ve insanlığın ortak sorunlar üzerinde durmasına gerek duyulmaktadır. Bu bağlamda bir kültürel karşılaşma alanı olan yabancı dil derslerinde hedef dilin kültürel değerlerine hoşgörülü ve uzlaşmacı olmayı telkin eden bir anlayış olarak kültürlerarası öğretim her gün biraz daha önem kazanmaktadır. “Hedef dilin kültürel değerlerinin öğretim sürecine dâhil edilmesini ve kültürel içeriğin vurgulanmasını gerektiren alanlardan biri de yabancı dil olarak Türkçe öğretimidir ve bu alanda kültürel öğelerin etkili bir şekilde aktarılmasında ders kitaplarının önemli bir rolü vardır” (Karakoç Öztürk, 2020, s. 291). “Öğrencilerin Türk kültürünü daha iyi, doğru, güncel ve ön yargısız bir şekilde öğrenebilmelerinde ders kitapları ihtiyaç duyulan bir misyonu üstlenmiş bulunmaktadır” (Yazıcı ve Göçen, 2021, s. 366).

Son zamanlarda Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi ile ilgili ortaya konan çalışmalar arasında yabancılara Türkçe öğretimine yönelik hazırlanmış ders kitaplarının önemli bir araştırma alanı olarak öne çıktığı, bunlar

içerisinde ise ders kitaplarının içerdiği kültürel unsurlar bakımından incelenmesini esas alan çalışmaların kayda değer bir orana ulaştığı görülmektedir (Ülker, 2007; Keskin, 2010; İsci, 2012; Vargelen, 2013; Bayraktar, 2015; Erdal, vd. 2018; Ertuğrul, 2015; Tosun, 2016; Çetinkaya, 2018; Özgat Tatan, 2018; Sayid Açıkgöz, 2018; Ummak, 2018; Akkoyunlu, 2019; Kılıç, 2019; Koparan, 2019; Sever, 2019; Yazıcı, 2021; Yazıcı ve Göçen, 2021). Ancak, Türkçenin yabancı dil olarak öğretimine yönelik hazırlanmış ders kitaplarındaki kültürel unsurların aynı amaç ve yöntemle hazırlanmış farklı dillerdeki ders kitapları ile karşılaştırmalı olarak incelendiği, kültürlerarası öğretim odaklı çalışmalar ise oldukça azdır.

Bundan hareketle ortaya konan bu çalışma, Türkçe ve Sırpçanın yabancı dil olarak öğretimine yönelik hazırlanmış temel düzey ders kitaplarında kültürlerarası öğretim odaklı ortak kültürel unsurlar ile hedef kültüre yönelik kültürel unsurların aktarımında hangi düzeyde, hangi kültürel unsurlardan ne ölçüde yararlanılması gerektiğinin belirlenmesine ve ortak kültürel bir ölçütün geliştirilmesine katkı sunmayı amaçlamaktadır.

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Türkçe ve Sırpçanın yabancı dil olarak öğretimine yönelik hazırlanmış Yedi İklim Yabancılar İçin Türkçe ve Ucimo Srpski 1 temel düzey ders kitaplarındaki kültürel unsurların tespitini ve karşılaştırmalı incelenmesini amaçlayan bu çalışmanın modeli “nitel araştırma” modelidir. Nitel araştırma, araştırma problemini yorum yapma yaklaşımıyla incelemeyi benimseyen bir modeldir. Yıldırım’a göre (1999, s. 10); “nitel araştırma, teori oluşturmayı temel alan bir anlayışla sosyal olguları bağlı buldukları çevre içerisinde araştırmayı ve anlamayı ön plana alan bir yaklaşımdır”. “Sosyal olay ve olguları buldukları çevre bağlamında araştırmak ve bütüncül olarak anlamak amacıyla yönelik bir sürecin izlendiği nitel araştırmada genel olarak gözlem, görüşme ve doküman analizi veri toplama yöntemleri kullanılmaktadır” (Karasar, 2017; Yıldırım ve Şimşek, 2021).

Bu çalışmanın nitel verilerinin toplanmasında doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. “Araştırma kapsamında ele alınan konuyla ilgili bilgi içeren makale, rapor, kitap, arşiv dosyaları, video ve ses kayıtları, fotoğraflar gibi yazılı belgelerin analiz edilmesiyle veri sağlanmasına doküman incelemesi denir” (Karataş, 2015, s. 72). “Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu ve bu olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar. Nitel araştırmada doküman incelemesi tek başına bir veri toplama yöntemi olabileceği gibi diğer veri toplama yöntemleri ile birlikte de kullanılabilir” (Yıldırım ve Şimşek, 2021, s. 189).

Nitel verileri doküman incelemesi yoluyla elde edilen bu çalışmanın verileri üzerinde içerik analizinde bulunulmuştur. “İçerik analizi sözel, yazılı ve diğer materyallerin nesnel ve sistematik bir şekilde incelenmesine olanak tanıyan bilimsel bir yaklaşımdır” (Tavşancıl ve Aslan, 2001, s. 79). “İçerik analizi meta-analiz, meta-sentez ve betimsel içerik analizi olmak üzere üç türdür” (Çalık ve Sözbilir, 2014, s. 34). Betimsel içerik analizi; “Birbirinden bağımsız olarak yapılan nitel ve nicel çalışmalar incelenip düzenlenmekte ve alandaki genel eğilimler belirlenmektedir” (Selçuk vd., 2014; aktaran Çalık ve Sözbilir, 2014, s. 34).

Verileri yukarıda belirtilen ölçütler çerçevesinde elde edilen bu çalışmanın odağında Türkçe ve Sırpçanın yabancı dil olarak öğretimine yönelik hazırlanmış Yedi İklim Yabancılar İçin Türkçe ile Ucimo Srpski 1 temel düzey ders kitaplarındaki metinlerin kültürel unsurlara hangi oranda yer verdiklerinin tespiti ve tespit edilen kültürel unsurların karşılaştırılması yer almaktadır.

Veri Toplama Araçları

Türkçe ve Sırpçanın yabancı dil olarak öğretimine yönelik hazırlanmış Yedi İklim Yabancılar İçin Türkçe ve Ucimo Srpski 1 temel düzey ders kitapları bu çalışmanın veri toplama araçlarını oluşturmaktadır.

Çalışma kapsamında incelenen “Yedi İklim Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı” A1 ve A2 düzeyinde Yunus Emre Enstitüsü tarafından hazırlanmış ve 2015 yılında yayınlanmıştır. Erol Barın, Şaban Çobanoğlu, Şeref Ateş, Mustafa Balci ve Cihan Özdemir’in editörlüklerinde yayına hazırlanan eserin yazarları; İbrahim Gültekin, Mahir Kalfa, İbrahim Atabey, Filiz Mete, Aydan Eryiğit ve Uğur Kılıç’tır. Çalışma kapsamında incelenen diğer eser de Sırbistan’da

Sırp dilini ve kültürünü tanıtmak amacıyla faaliyet gösteren Azbukum Merkezi tarafından temel düzeyde Sırpça öğretmek amacıyla hazırlanmış "Ucimo Srpski 1" ders kitabıdır. Natasa Milicevic Dobromirov'un editörlüğünde 2013 yılında yayınlanmış olan "Ucimo Srpski 1" ders kitabının yazarları Natasa Milicevic Dobromirov ve Biljana Novkovic Adzaip'tir.

Çalışmanın verileri Yedi İklim Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı'ndaki A1 düzeyinde 24 dinleme, 24 okuma; A2 düzeyinde 24 dinleme, 32 okuma metni ile Ucimo Srpski 1 ders kitabında 12 üniteye bağlı 43 dinleme ve 46 okuma metninin incelenmesiyle elde edilmiştir.¹

Verilerin Analizi

Çalışma kapsamında incelenen Türkçe ve Sırpçanın yabancı dil olarak öğretimine yönelik hazırlanmış Yedi İklim Yabancılar İçin Türkçe ve Ucimo Srpski 1 temel düzey ders kitaplarındaki kültürel unsurlara ilişkin verilerin sağlıklı bir şekilde elde edilebilmesi için öncelikle Diller İçin Avrupa Ortak Öneriler Çerçevesi 2013 (Common European Framework of Reference for Languages, CEFR, 2001) metninde yer alan ve sosyokültürel bilgiler başlığı altında tasnif edilen ana ve alt kategoriler dikkate alınmıştır. Bununla birlikte ilgili literatürde yapılmış çalışmalar (Okur ve Keskin, 2013; Ertuğrul, 2015; Tosun, 2016, Sever, 2019) ve UNESCO Somut Olmayan Kültürel Miras Listesi incelenmiş, sosyokültürel bilgilerin ana ve alt kategorilerine ilişkin taslak metin oluşturulmuştur. Söz konusu taslak metnin alt kategorileri incelenen ders kitaplarında bulguların kültürel unsurlara göre uzman görüşlerine de başvurularak şekillendirilmiştir.

Türkçe ve Sırpçanın yabancı dil olarak öğretimine yönelik hazırlanmış temel düzey ders kitaplarındaki sosyokültürel nitelikli unsurların ana ve alt kategorileri şu şekilde belirlenmiştir:

1. *Günlük Yaşam*: a) Yiyecek ve içecekler. b) Yemek zamanları ve yeme-içme alışkanlıkları. c) Resmî tatiller ve çalışma zamanları. d) Boş zaman etkinlikleri, hobiler. d) Ulaşım. e) Moda.

2. *Kişiler Arası İletişim*: a) Selamlaşma ifade ve davranışları. b) Aile yapısı ve aile bireyleri arasındaki ilişkiler. c) Toplumdaki sınıf yapısı, kişiler arası ilişkiler. d) Konuk etme-ikram ve hediyeler. e) Kalıp sözler, ilişki sözleri, deyimler, atasözleri, vecizeler vb.

3. *Değerler ve Eğitim*: a) Değerler. b) Eğitim. c) Eğitim kurumları. d) Eğitimciler, bilim adamları. e) Üniversiteler. f) Sempozyumlar, konferanslar, paneller, söyleşiler vb.

4. *Edebiyat, Sanat, Müzik ve Spor*: a) Edebiyat: Edebî eserler ve şahsiyetler. b) Müzik: Müzik eserleri ve müzisyenler. c) Sanat: Görsel sanatlar, El sanatları. d) Spor: Sporcular ve spor etkinlikleri.

5. *Gelenekler ve Folklor*: a) Özel Günler. b) Sözlü anlatımlar ve sözlü gelenekler. c) Dini kurallara ve geleneklere dayalı davranışlar. d) Festivaller, şenlikler, törenler, kutlamalar. e) Halk oyunları/danslar ve çocuk oyunları. f) Toplumsal uygulamalar, ritüeller, batıl inançlar. g) Geleneksel meslekler. h) Geleneksel çalgılar. ı) Geleneksel sporlar.

6. *Coğrafya ve Mekân*: a) Şehirler veya diğer yerleşim yerleri. b) Tarihî ve turistik yerler. c) Kültürel yapılar ve mekânlar. d) Doğal güzellikler.

Çalışmada söz konusu ders kitaplarındaki dinleme ve okuma metinlerinin hangi kültürel unsurları ne ölçüde içerdiği doküman incelemesi yoluyla tespit edilmeye çalışılmış, ayrıca verilerin analizi ve yorumlanması sürecinde içerik analizinden faydalanılmış, bulguların kültürel unsurlar aynı zamanda kitaplardan doğrudan alıntılarla da desteklenmiştir.

Bulgular

Çalışma kapsamında, Türkçe ve Sırpçanın yabancı dil olarak öğretimine yönelik hazırlanmış Yedi İklim Yabancılar İçin Türkçe ve Ucimo Srpski 1 temel düzey ders kitaplarındaki okuma ve dinleme beceri alanlarına ait 193 metin doküman incelemesi yoluyla taranmış; *Günlük Yaşam*, *Kişiler Arası İletişim*, *Değerler ve Eğitim*, *Edebiyat*,

¹ Temel düzeyde Sırpça öğretmek amacıyla 12 ünite hâlinde hazırlanmış olan Ucimo Srpski 1 ders kitabı, temel dil bilgisi konularının öğretimi göz önünde bulundurularak çalışmamızda ilk altı ünite A1, diğer altı ünite de A2 düzeyi olarak değerlendirilmiştir.

Sanat, Müzik ve Spor, Gelenekler ve Folklor, Coğrafya ve Mekân ana kategorileri ile bunlara bağlı alt kategorilere ait kültürel unsurlara ilişkin bulgu ve yorumlara aşağıda yer verilmiştir.

Tablo 1. Yedi İklim Yabancılar İçin Türkçe ve Ucimo Srpski 1 temel düzey ders kitaplarındaki Günlük Yaşam kültürel unsurlarına ait bulgular.

Günlük Yaşam	Yedi İklim				Ucimo Srpski			
	A1		A2		A1		A2	
	f	%	f	%	f	%	f	%
Yiyecek ve içecekler	11	73.33	8	100	-	0	8	80
Yemek zamanları ve yeme-içme alışkanlıkları	-	0	-	0	-	0	-	0
Resmî tatiller ve çalışma zamanları	-	0	-	0	-	0	1	10
Boş zaman etkinlikleri, hobiler	-	0	-	0	-	0	-	0
Ulaşım	4	26.66	-	0	-	0	1	10
Moda	-	0	-	0	-	0	-	0
TOPLAM	15	100	8	100	0	100	10	100

Tablo 1'e göre; incelenen Yedi İklim Yabancılar İçin Türkçe ve Ucimo Srpski 1 temel düzey ders kitaplarında *Günlük Yaşam* kategorisine ilişkin A1 düzeyinde 15, A2 düzeyinde 18 olmak üzere toplam 33 kültürel unsurun tespit edildiği görülmektedir. Söz konusu kültürel unsurların 23'ü Yedi İklim Yabancılar İçin Türkçe ders kitaplarında 10'u da Ucimo Srpski 1 ders kitabında yer almaktadır. *Günlük Yaşam* kategorisinde tespit edilen Türk kültürüne ait unsurlar içerisinde en fazla kültürel öğeyi *yiyecek-içecekler* alt kategorisi içermektedir. Sırp kültürüne ait günlük yaşam kategorisindeki kültürel öğeler de benzer şekilde *yiyecek-içecekler* alt kategorisinde yoğunlaşmış durumdadır.

Yedi İklim Yabancılar İçin Türkçe ve Ucimo Srpski 1 temel düzey ders kitaplarındaki "*Günlük Yaşam*" kategorisini oluşturan kültürel unsurlardan örneklere aşağıda yer verilmiştir:

Yedi İklim Yabancılar İçin Türkçe ders kitaplarında:

"*Aile Bahçede*" adlı okuma metninde "*İrfan mangalda et pişiriyor.*" ifadesinde Türk mutfağına has bir unsur olan mangala yer verilmiştir (A1, s. 44).

"*Alışveriş Sepeti*" başlıklı okuma metninde ayran içeceğine yer verilmiştir (A1, s. 66).

"*Afiyet Olsun!*" adlı dinleme metninde muhallebi, kazandibi, tavuk göğsü, sütlaç, keşkül, aşure, lokum gibi Türk mutfak kültürüne ait tatlı çeşitlerine yer verilmiştir (A2, s. 86).

"*Haberleşme*" adlı serbest okuma metninde kervan, kervancılık, ulak ve kervansaraylardan bahsedilerek Türklerin geçmişteki ulaşım ve haberleşme kültürüne ait unsurlara yer verilmiştir (A1, s. 152).

Ucimo Srpski 1 ders kitabında:

"*Yaşam Tarzı*" adlı okuma metninde Sırbistan'daki resmi çalışma gün ve saatleri hakkında bilgi verilmiştir (A2, s. 71).

"*Yaşam Tarzı*" adlı okuma metninde Vojvodina bölgesinde yaşayan Sırp'ların günlük yaşamlarında bisikletli ulaşımı tercih etmelerinden söz edilmiştir (A2, s. 71).

"*Aile Zamanı*" okuma metninde -Türk kültürü ile de ortaklık gösteren- Sırbistan'ın meşhur yemekleri ve içeceği meze (meze), sarma (sarma) ve rakija (raki) örneklerine yer verilmiştir (A2, s. 72).

Tablo 2. Yedi İklim Yabancılar İçin Türkçe ve Ucimo Srpski 1 temel düzey ders kitaplarındaki Kişiler Arası İletişim kültürel unsurlarına ait bulgular.

Kişiler Arası İletişim	Yedi İklim				Ucimo Srpski			
	A1		A2		A1		A2	
	f	%	f	%	f	%	f	%
Selamlaşma ifade ve davranışları	1	7.14	-	0	6	42.85	-	0
Aile yapısı, aile bireyleri arasındaki ilişkiler	3	21.42	1	8.33	6	42.85	1	25
Toplumdaki sınıf yapısı, kişiler arası ilişkiler	1	7.14	-	0	1	7.14	1	25
Konuk etme-ikram ve hediyeler	1	7.14	-	-	0	0	1	25
Kalıp sözler, deyimler, atasözleri ve vecizeler	8	57.14	11	91.66	1	7.14	1	25
TOPLAM	14	100	12	100	14	100	4	100

Tablo 2 incelendiğinde Yedi İklim Yabancılar İçin Türkçe ve Ucimo Srpski 1 temel düzey ders kitaplarında *Kişiler Arası İletişim* kategorisine ilişkin A1 düzeyinde 28, A2 düzeyinde 16 olmak üzere toplam 44 kültürel unsurla karşılaşılmaktadır. Söz konusu kültürel unsurların 26'sı Yedi İklim Yabancılar İçin Türkçe ders kitaplarında 18'i de Ucimo Srpski 1 ders kitabında yer almaktadır. *Kişiler Arası İletişim* kategorisinde tespit edilen Türk kültürüne ait unsurlar içerisinde en fazla kültürel öğeyi *kalıp sözler, deyimler, atasözleri ve vecizeler* alt kategorisi içermektedir. Sırp kültürüne ait kişiler arası iletişim kategorisinde de en fazla *selamlaşma ifade ve davranışları ve aile yapısı, aile bireyleri arasındaki ilişkiler* kültürel öğeleri yer almaktadır.

Yedi İklim Yabancılar İçin Türkçe ve Ucimo Srpski 1 temel düzey ders kitaplarındaki "*Kişiler Arası İletişim*" kategorisini oluşturan kültürel unsurlardan örneklere aşağıda yer verilmiştir:

Yedi İklim Yabancılar İçin Türkçe ders kitaplarında:

"Boş Odanız Var mı?" okuma metninde "iyi akşamlar; hoş geldiniz, hoş bulduk, hoşça kalın" gibi selamlaşma ifadelerine yer verilmiştir (A1, s. 30).

Dinleme metni olarak yer verilen Barış Manço'nun Nane Limon Kabuğu adlı şarkısında; küçük, güzel bir belirti ile doyurucu sonuca ulaşılmaz anlamında kullanılan "Bir çiçekle bahar olmaz." atasözü ile "Darısı başına." söz kalıbına yer verilmiştir (A2, s. 37).

"Çanakkale'ye Yolculuk" okuma metninde "şekerleme yapmak" deyimine yer verilmiştir (A2, s. 74).

Ucimo Srpski 1 ders kitabında:

14. dinleme metninde "Dobar dan (iyi günler), Dovidjenja (hoşça kalın), Cao (bay bay/merhaba), Vidimo se (görüştürüz)" gibi selamlaşma ifadelerine yer verilmiştir (A1, s. 23).

"Sırp Dilinin Sesleri ve Harfleri" okuma metninde Vuk Stefanovic Karadzic'in Sırpça ile ilgili veciz bir sözüne yer verilmiştir: "Pisi kao sto govoris, citaj kako je napisano." (Telaffuz ettiğin gibi yaz, yazılmış gibi oku.) (A1, s. 185).

11. ünitenin "Odelo ne čini čoveka" adlı başlığında "Kıyafet insanı adam yapmıyor." atasözüne yer verilmiştir (A2, s. 108).

Tablo 3. Yedi İklim Yabancılar için Türkçe ve Ucimo Srpski 1 temel düzey ders kitaplarındaki Değerler ve Eğitim kültürel unsurlarına ait bulgular.

	Yedi İklim				Ucimo Srpski			
	A1		A2		A1		A2	
Değerler ve Eğitim	f	%	f	%	f	%	f	%
Değerler	27	87.09	28	75.67	5	83.33	7	77.77
Eğitim	-	0	-	0	-	0	-	0
Eğitim kurumları	-	0	1	2.70	-	0	-	0
Eğitimciler, bilim adamları	-	0	-	0	1	16.66	2	22.22
Üniversiteler	4	12.90	8	21.62	-	0	-	0
Sempozyumlar, konferanslar, paneller, söyleşiler vb.	-	0	-	0	-	0	-	0
TOPLAM	31	100	37	100	6	100	9	100

Tablo 3'e göre Yedi İklim Yabancılar için Türkçe ve Ucimo Srpski 1 temel düzey ders kitaplarında *Değerler ve Eğitim* kategorisine ait A1 düzeyinde 37, A2 düzeyinde 46 olmak üzere toplam 83 kültürel unsur tespit edilmiştir. Söz konusu kültürel unsurların 68'i Yedi İklim Yabancılar için Türkçe ders kitaplarında 15'i de Ucimo Srpski 1 ders kitabında yer almaktadır. *Değerler ve Eğitim* kategorisinde tespit edilen Türk kültürüne ait unsurlar içerisinde en fazla kültürel öğeyi *değerler* alt kategorisi içermektedir. *Değerler ve Eğitim* kategorisindeki Sırp kültürüne ait kültürel unsurlar da benzer şekilde en fazla *değerler* alt kategorisinde yer almaktadır.²

Yedi İklim Yabancılar için Türkçe ve Ucimo Srpski 1 temel düzey ders kitaplarındaki "*Değerler ve Eğitim*" kategorisini oluşturan kültürel unsurlardan örneklere aşağıda yer verilmiştir:

Yedi İklim Yabancılar için Türkçe ders kitaplarında:

"*Hacı Bayram Gezisi*" dinleme metninde "*Hesabı ben ödeyeceğim, bugün bendensiniz.*" cümlesiyle misafirperverliğin Türk kültüründe önemli bir değer olduğu vurgulanmıştır (A1, s. 91).

"*Altın Sporcu ile Röportaj*" okuma metninde "*Bu şampiyonluğu ülkeme hediye ediyorum.*" cümlesi ile vatanseverlik değeri vurgulanmıştır (A2, s. 68).

"*Komedyenler*" okuma metninde Türkiye'nin önemli öğretim kurumları arasında yer alan Boğaziçi Üniversitesi, Marmara Üniversitesi ve İstanbul Teknik Üniversitesi'nden söz edilmektedir (A1, s. 126).

"*Ağaç Dikme Şenliği*" okuma metninde eğitim odaklı bir kuruluş olan ODTÜ Mezunlar Derneği'nden bahsedilmektedir (A2, s. 40).

Ucimo Srpski 1 ders kitabında:

"*Benim Ailem*" ana başlıklı ünitenin 22. okuma metninde "*Sırbistan'da yaşamayı seviyorum; insanlarını, iklimini ve doğasını çok seviyorum.*" cümlesinde vatanseverlik değerine vurgu yapılmıştır (A1, s. 33).

"*Yaşam Tarzı*" okuma metninde ayrıca "*Misafirleri seviyoruz ve onları konuk etmek için elimizden geleni yapacağız.*" cümlesinde misafirperverliğin öneminden bahsedilerek yardımseverlik değeri vurgulanmıştır (A2, s. 71).

"*Sırbistan'ın Nesi Meşhur?*" dinleme metninde ünlü bir mühendis ve fütürist olan Nikola Tesla, fizikçi Mihajlo Pupin ile fizikçi, astronom ve coğrafyacı Milutin Milankovic gibi Sırp eğitim ve bilim insanları söz konusu edilmektedir (A2, s. 66).

² Araştırmada Türkçe ve Sırpçanın yabancı dil olarak öğretimine yönelik hazırlanmış ders kitaplarındaki değerler, Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı tarafından önerilen (MEB, 2017, s. 24) ve öğretim programlarında öğrencilere aktarılması hedeflenen "adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik ve yardımseverlik" kök değerleri kapsamında incelenmiştir.

Tablo 4. Yedi İklim Yabancılar için Türkçe ve Ucimo Srpski 1 temel düzey ders kitaplarındaki Edebiyat, Sanat, Müzik ve Spor kültürel unsurlarına ait bulgular.

	Yedi İklim				Ucimo Srpski			
	A1		A2		A1		A2	
Edebiyat, Sanat, Müzik ve Spor	f	%	f	%	f	%	f	%
Edebiyat: Edebî eserler ve şahsiyetler	1	14.28	9	31.03	2	100	1	20
Müzik: Müzik eserleri ve müzisyenler	3	42.85	4	13.79	-	0	1	20
Sanat: Görsel sanatlar ve el sanatları	2	28.57	12	41.37	-	0	2	40
Spor: Sporcular ve spor etkinlikleri	1	14.28	4	13.79	-	0	1	20
TOPLAM	7	100	29	100	2	100	5	100

Tablo 4 incelendiğinde *Edebiyat, Sanat, Müzik ve Spor* kategorisine ilişkin Yedi İklim Yabancılar için Türkçe ve Ucimo Srpski 1 temel düzey ders kitaplarında A1 düzeyinde 9, A2 düzeyinde 34 olmak üzere toplam 43 kültürel unsura yer verildiği görülmektedir. Söz konusu kültürel unsurların 36'sı Yedi İklim Yabancılar için Türkçe ders kitaplarında 7'si de Ucimo Srpski 1 ders kitabında yer almaktadır. *Edebiyat, Sanat, Müzik ve Spor* kategorisinde tespit edilen Türk kültürüne ait en fazla unsura *görsel sanatlar, el sanatları* alt kategorisinde rastlanmaktadır. *Edebiyat, Sanat, Müzik ve Spor* kategorisinde Sırp kültürüne ait en fazla unsur ise *edebî eserler ve şahsiyetler* alt kategorisinde yer almaktadır.

Yedi İklim Yabancılar için Türkçe ve Ucimo Srpski 1 temel düzey ders kitaplarındaki "*Edebiyat, Sanat, Müzik ve Spor*" kategorisini oluşturan kültürel unsurlardan örneklere aşağıda yer verilmiştir:

Yedi İklim Yabancılar için Türkçe ders kitaplarında:

"*Tatilde Yaptıklarım*" okuma metninde Türk çocuk ve gençlik edebiyatının popüler edebî simalarından Müfit Aksakal'ın *Tatilde Yaptıklarım* başlıklı şiirine yer verilmiştir (A1, s. 163).

"*Hangi Şehir, Hangi Kişi?*" başlıklı dinleme metninde Türk mizah edebiyatının meşhur simalarından Nasreddin Hoca'ya yer verilmiştir (A2, s. 21).

"*Üç Önemli İnsan*" başlıklı okuma metninde Türk müzisyen Kıracı'nın 2005 yılında "*Bir İstanbul Masalı*" adlı dizi filmin müziği ile *En İyi Müzik Ödülü'nü kazandığından* söz edilmiştir (A2, s. 14).

"*Hızlı Adam*" okuma metninde motosiklet sporundaki başarıları ile tanınan milli sporcu Kenan Sofuoğlu tanıtılmıştır (A1, s. 126).

Ucimo Srpski 1 ders kitabında:

"*Yaşam Tarzı*" okuma metninde Sırp yöresel müzik tarzlarından "tamburasi" ve "trubaci" tanıtılmıştır (A2, s. 71).

"*Sırbistan'ın Nesi Meşhur?*" dinleme metninde Sırbistan'ın ünlü film yönetmenleri Emir Kusturica ve Goran Paskaljević'ten bahsedilmiştir (A2, s. 66).

"*Sırbistan'ın Nesi Meşhur?*" dinleme metninde Novak Djokovic'in Profesyonel Tenisçiler Birliği'nin (ATP) sıralamasına göre dünyanın bir numaralı erkek tenis sporcusu olduğundan söz edilmiştir (A2, s. 66).

Yugoslavya eski başkanı Tito ve eşi Jovanka'nın "*Sutjeska*" film setini ziyaretlerini söz konusu eden okuma metnine yer verilmiştir (A2, s. 111). *Sutjeska Savaşı, Yugoslavya'da 1973'te çekilen ve o güne kadar en pahalı bütçeye sahip bir partizan filmidir.*

Tablo 5. Yedi İklim Yabancılar için Türkçe ve Ucimo Srpski 1 temel düzey ders kitaplarındaki Gelenekler ve Folklor kültürel unsurlarına ait bulgular.

	Yedi İklim				Ucimo Srpski			
	A1		A2		A1		A2	
Gelenekler ve Folklor	f	%	f	%	f	%	f	%
Özel Günler	1	14.28	2	14.28	-	0	1	16.66
Sözlü anlatımlar ve sözlü gelenekler	-	0	-	0	-	0	-	0
Dini kurallara ve geleneklere dayalı davranışlar	3	42.85	1	7.14	-	0	3	50
Festivaller, şenlikler, törenler, kutlamalar	-	0	4	28.57	-	0	1	16.66
Halk oyunları/danslar ve çocuk oyunları	1	14.28	1	7.14	-	0	-	0
Toplumsal uygulamalar, ritüeller, batıl inançlar	-	0	3	21.42	-	0	1	16.66
Geleneksel meslekler	1	14.28	1	7.14	-	0	-	0
Geleneksel çalgılar	1	14.28	1	7.14	-	0	-	0
Geleneksel sporlar	-	0	1	7.14	-	0	-	0
TOPLAM	7	100	14	100	0	100	6	100

Tablo 5'e göre; incelenen Türkçe ve Sırpça temel düzey ders kitaplarında *Gelenekler ve Folklor* kategorisine ilişkin A1 düzeyinde 7, A2 düzeyinde 20 olmak üzere toplam 27 kültürel unsur tespit edilmiştir. Söz konusu kültürel unsurların 21'i Yedi İklim Yabancılar için Türkçe ders kitaplarında 6'sı da Ucimo Srpski 1 ders kitabında yer almaktadır. *Gelenekler ve Folklor* ana kategorisinde tespit edilen Türk kültürüne ait unsurlar içerisinde en fazla kültürel öğeyi *festivaller, şenlikler, törenler, kutlamalar* alt kategorisi içermektedir. Sırp kültürüne ait *Gelenekler ve Folklor* kategorisindeki en fazla kültürel öğeler *dinî kurallara ve geleneklere dayalı davranışlar* alt kategorisinde yer almaktadır.

Yedi İklim Yabancılar için Türkçe ve Ucimo Srpski 1 temel düzey ders kitaplarındaki "*Gelenekler ve Folklor*" kategorisini oluşturan kültürel unsurlardan örneklere aşağıda yer verilmiştir:

Yedi İklim Yabancılar için Türkçe ders kitaplarında:

"Güllaç-Aşure" serbest okuma metninde *Aşure tatlısının tanıtımı ile Muharrem ayında aşure dağıtma geleneği anlatılmıştır. Aynı metinde ayrıca Ramazan'da iftar sofralarında geleneksel olarak çokça tüketilen güllaç tatlısından da bahsedilmiştir (A2, s. 88).*

"Arkadaşım" dinleme metninde *Türk düğünlerinde kullanılan geleneksel Türk halk çalgılarından davul ve zurnaya yer verilmiştir (A1, s. 118).*

"Meddahlık" başlıklı serbest okuma metninde *geleneksel Türk tiyatrosunun önemli türlerinden meddahlık geleneği ile meddah hakkında bilgi verilmiştir (A2, s. 128).*

"Ata Sporumuz Cirit" serbest okuma metninde *Türklerin en eski atlı spor oyunlarından cirit hakkında bilgi verilmiştir (A2, s. 68).*

Ucimo Srpski 1 ders kitabında:

"Aile Zamanı" adlı okuma metninde *Nedelja (Pazar) gününün önemine ve Sırp sofrası kültürüne değinilmiştir. Pazar, eski Sırp kültüründe özel bir gündür. Sırbistan'da eskiden aileler Pazar günü toplanır, o gün herkes eve erken gelir ve beraber öğle yemeği yenirdi (A2, s. 72).*

“Slava Gününüz Kutlu Olsun” başlıklı okuma metninde Sırp kültürünün ayrılmaz bir parçası olan dinî Slava gününe yer verilmiş ve Slava gününe özel kutlama şekilleri, *Srecna slava domacine!* (Slava gününüz kutlu olsun!) gibi kutlama ifadeleri söz konusu edilmiştir (A2, s. 78).

“EXIT Festivali” dinleme metninde Avrupa’nın en büyük festivallerden biri olan ve Sırbistan’ın Novi Sad şehrinde düzenlenen EXIT festivali hakkında bilgi verilmiştir (A2, s. 121).

Tablo 6. Yedi İklim Yabancılar İçin Türkçe ve Ucimo Srpski 1 temel düzey ders Coğrafya ve Mekân kültürel unsurlarına ait bulgular.

	Yedi İklim				Ucimo Srpski			
	A1		A2		A1		A2	
Coğrafya ve Mekân	f	%	f	%	f	%	f	%
Şehirler veya diğer yerleşim yerleri	19	70.37	24	66.66	1	33.33	2	40
Tarihî ve turistik yerler	4	14.81	10	27.77	1	33.33	1	20
Kültürel yapılar ve mekânlar	1	3.70	-	0	-	0	1	20
Doğal güzellikler	3	11.11	2	5.55	1	33.33	1	20
TOPLAM	27	100	36	100	3	100	5	100

Tablo 6 incelendiğinde Türkçe ve Sırpça temel düzey ders kitaplarında *Coğrafya ve Mekân* kategorisine ait A1 düzeyinde 30, A2 düzeyinde 41 olmak üzere toplam 71 kültürel unsurun tespit edildiği görülmektedir. Söz konusu kültürel unsurların 63’ü Yedi İklim Yabancılar İçin Türkçe ders kitaplarında 8’i de Ucimo Srpski 1 ders kitabında yer almaktadır. *Coğrafya ve Mekân* kategorisinde tespit edilen Türk kültürüne ait unsurlar içerisinde en fazla kültürel öğeyi *şehirler veya diğer yerleşim yerleri* alt kategorisi içermektedir. Sırp kültürüne ait *Coğrafya ve Mekân* kategorisindeki en fazla kültürel öğeler de benzer şekilde *şehirler veya diğer yerleşim yerleri* alt kategorisinde yoğunlaşmış durumdadır.

Yedi İklim Yabancılar İçin Türkçe ve Ucimo Srpski 1 temel düzey ders kitaplarındaki “*Coğrafya ve Mekân*” kategorisini oluşturan kültürel unsurlardan örneklere aşağıda yer verilmiştir:

Yedi İklim Yabancılar İçin Türkçe ders kitaplarında:

“*Geleneksel Meslekler: Bakırcılık*” serbest okuma metninde tarihî bakırcılar çarşılarına sahip şehirler *Kahramanmaraş, Diyarbakır, Bursa ve Erzincan’dan bahsedilmiştir* (A1, s. 114).

“*Seyahat Acentasında*” okuma metninde *Doğu Karadeniz Bölgesi’nde bulunan ve Rum Ortodoks inancının Anadolu’daki önemli tarihî yapılarından Sümela Manastırı’na yer verilmiştir* (A1, s. 159).

“*Türk Hamamı*” serbest okuma metninde Osmanlı ve Türk kültürünün önemli kültürel değerlerinden biri olan *Türk Hamamı hakkında bilgi verilmiştir. Ayrıca İstanbul’daki Çemberlitaş, Cağaloğlu ve Beyazıt hamamlarının Türk kültür ve sanat tarihi açısından önemi de vurgulanmıştır* (A2, s. 46).

“*Peri Pansiyonu*” okuma metninde *Nevşehir’de bulunan Kapadokya bölgesine yer verilmiştir* (A2, s. 79).

Ucimo Srpski 1 ders kitabında:

“*Belgrad*” okuma metninde, *Sırbistan’ının başkenti Belgrad hakkında bir tanıtım metnine ve Belgrad’ın görseline yer verilmiştir* (A1, s. 40). Kelime anlamı “*beyaz şehir*” olan Belgrad, Tuna ve Sava nehirlerinin birleştiği yerde kurulmuş, Sırbistan’ın başkenti ve en büyük şehridir.

“*Oryantasyon*” okuma metnine bağlı 29 numaralı dinleme etkinliğinde *Kalemegdan Parkı, Knez Mihajlova Caddesi ve Belgrad hayvanat bahçesinden (Beogradski zooloski vrt) bahsedilmiştir* (A1, s. 45).

“Yaşam Tarzı” okuma metninde “kafana” kavramından bahsedilerek Sırp kültüründen aktarım sağlanmıştır. “Kafana” mekanlarında canlı Sırp folk müziği çalınır, insanlar tercihlerine göre yemek yiyip dans edebilirler (A2, s. 71).

Sonuç ve Tartışma

Bu çalışmada Türkçenin yabancı dil olarak öğretimine yönelik temel düzeyde hazırlanmış Yedi İklim Yabancılar İçin Türkçe ile Sırpçanın yabancı dil olarak öğretimine yönelik temel düzeyde hazırlanmış Ucimo Srpski 1 ders kitabında tespit edilen kültürel unsurlar karşılaştırmalı olarak incelenmiş ve aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

Çalışma kapsamında incelenen temel düzey Yedi İklim Yabancılar İçin Türkçe ders kitaplarında toplam 237, temel düzey Ucimo Srpski 1 ders kitabında da toplam 64 kültürel unsur tespit edilmiştir. Tespit edilen kültürel unsurların 126’sı A1 düzeyine, 175’i de A2 düzeyine aittir. İnceleme kapsamındaki Türkçe ve Sırpça A2 düzeyi ders kitaplarına ait metinlerde daha fazla oranda kültürel unsurun yer alışı A1 düzeyi ders kitaplarındaki metinlerin temel dil bilgisi konularının öğretimine yönelik oluşu sebebine bağlanabilir. Kültür aktarımı bağlamında ilgili kitaplardaki kültürel unsurların dağılımına bakıldığında da Yedi İklim Yabancılar İçin Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin daha düzenli bir dağılım gösterdiğini söyleyebilmek mümkünse de aynı durum Ucimo Srpski 1 ders kitabındaki metinler için aynı oranda geçerli değildir.

Türkçe ve Sırpçanın yabancı dil olarak öğretimine yönelik hazırlanmış temel düzey ders kitaplarındaki kültürel unsurların tespiti amacıyla taranan okuma beceri alanına ait 102 ve dinleme beceri alanına ait 91 metinde bulguların kültürel unsurların çoğunluğunun okuma metinlerinde yer aldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Çalışma kapsamında incelenen Türkçe ve Sırpçanın yabancı dil olarak öğretimine yönelik hazırlanmış ders kitaplarındaki kültürel nitelikteki unsurların *Günlük Yaşam, Kişiler Arası İletişim, Değerler ve Eğitim, Edebiyat, Sanat, Müzik ve Spor, Gelenekler ve Folklor, Coğrafya ve Mekân* şeklinde belirlenen ana kategorileri içerisinde Günlük Yaşam kategorisinde Yedi İklim Yabancılar İçin Türkçe ders kitaplarında 23, Ucimo Srpski 1 ders kitaplarında da 10 kültürel unsura rastlanmaktadır. Türkçe ve Sırpça ders kitaplarında *Günlük Yaşam* ana kategorisine ait kültürel nitelikteki unsurların çoğunluğu *yiyecek-içecekler* alt kategorisinde yoğunlaşmaktadır. Bu durum günlük yaşamın en temel ihtiyaçlarının başında yer alan yeme ve içme eylemlerinin kültürel hayata ve dolayısıyla da ders kitaplarına doğal bir yansıması olarak düşünülebilir.

Kişiler Arası İletişim ana kategorisi kapsamında Yedi İklim Yabancılar İçin Türkçe ders kitaplarında 26, Ucimo Srpski 1 ders kitabında da 18 kültürel unsur yer almaktadır. Yedi İklim Yabancılar İçin Türkçe ders kitaplarında *Kişiler Arası İletişim* ana kategorisine ait kültürel nitelikteki unsurların çoğunluğu *Kalıp sözler, deyimler, atasözleri ve vecizeler* alt kategorisinde yoğunlaşırken Ucimo Srpski 1 ders kitaplarında yer alan kültürel unsurlara ağırlıklı olarak *Selamlaşma ifade ve davranışları* ile *aile yapısı, aile bireyleri arasındaki ilişkiler* alt kategorisinde rastlanmaktadır.

Değerler ve Eğitim ana kategorisinde bulguların kültürel unsurların da 68’i Yedi İklim Yabancılar İçin Türkçe ders kitaplarında, 15’i de Ucimo Srpski 1 ders kitabında yer almaktadır. Türkçe ve Sırpça ders kitaplarında *Değerler ve Eğitim* ana kategorisine ait kültürel unsurların çoğunluğunu -kök değerler çerçevesinde belirlenen- *değerler* alt kategorisindeki unsurlar oluştururken *eğitim kurumları, sempozyumlar, konferanslar, paneller, söyleşiler* alt kategorilerinde kültürel unsurlara ise hiç yer verilmediği görülmektedir.

Çalışmanın bir diğer ana kategorisini oluşturan *Edebiyat, Sanat, Müzik ve Spor* başlığı altında Yedi İklim Yabancılar İçin Türkçe ders kitaplarında 36, Ucimo Srpski 1 ders kitabında 7 kültürel unsura rastlanmaktadır. Bu kategorideki bulgular içerisinde Yedi İklim Yabancılar İçin Türkçe ders kitaplarında en fazla *müzik eserleri ve müzisyenler ile görsel sanatlar ve el sanatları* alt kategorilerinde bulgulara rastlanmakta Ucimo Srpski 1 ders kitabında ise ağırlıklı olarak *edebî eserler ile görsel sanatlar ve el sanatları* alt kategorisindeki bulguların varlığı göze çarpmaktadır.

Gelenekler ve Folklor ana kategorisindeki bulgulara bakıldığında da Yedi İklim Yabancılar İçin Türkçe ders kitaplarında 21, Ucimo Srpski 1 ders kitabında 6 kültürel unsur görülmektedir. Yedi İklim Yabancılar İçin Türkçe ders kitaplarında *Gelenekler ve Folklor* ana kategorisine ait kültürel nitelikteki unsurların çoğunluğu *dinî kurallara dayalı*

davranışlar ile *festivaller*, *şenlikler*, *törenler*, *kutlamalar* alt kategorisinde yoğunlaşırken Ucimo Srpski 1 ders kitabında da *dinî kurallara dayalı davranışlar* en fazla kültürel unsuru barındıran alt kategori durumundadır.

Coğrafya ve Mekân ana kategorisi kapsamında Yedi İklim Yabancılar için Türkçe ders kitaplarında 63, Ucimo Srpski 1 ders kitabında da 8 kültürel unsur tespit edilmiştir. *Coğrafya ve Mekân* ana kategorisine ait kültürel nitelikteki unsurların çoğunluğu Türkçe ve Sırpça ders kitaplarında ortak olarak *şehirler veya diğer yerleşim yerleri* alt kategorisinde yer almaktadır.

Yukarıda söz konusu edilen bulgular; Türkçe ve Sırpçanın yabancı dil olarak öğretimine yönelik hazırlanmış temel düzey ders kitaplarındaki kültürel unsurların çoğunluğunun Yedi İklim Yabancılar için Türkçe ders kitaplarında sırasıyla *Değerler ve Eğitim* (f=%28,98), *Coğrafya ve Mekân* (f=%26,60), *Edebiyat, Sanat, Müzik ve Spor* (f=%14,12), *Kişiler Arası İletişim* (f=%11,34), *Günlük Yaşam* (f=%10,35), *Gelenekler ve Folklor* (f=%8,61) kategorilerinde Ucimo Srpski 1 ders kitabında da sırasıyla *Kişiler Arası İletişim* (f=%33,13), *Değerler ve Eğitim* (f=%23,54), *Günlük Yaşam* (f=%12,82), *Coğrafya ve Mekân* (f=%12,41), *Edebiyat, Sanat, Müzik ve Spor* (f=%10,41), *Gelenekler ve Folklor* (f=%7,69) kategorilerinde yer aldığını göstermektedir.

Kaynakça

- Akkoyunlu, B. (2019). Yedi İklim Yabancı Dil Olarak Türkçe Setindeki Kültürel Varlığın İncelenmesi. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Bayraktar, S. (2015). Yeni Hitit 1 Yabancılar için Türkçe Ders Kitabının Kültür Aktarımı Açısından İncelenmesi. Hacettepe Üniversitesi Yabancı Dil Olarak Türkçe Araştırmaları Dergisi, 2, 7-23.
- Bölükbaş, F. ve Keskin, F. (2010). Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Metinlerin Kültür Aktarımındaki İşlevi. *Turkish Studies*, 5 (4): 221-235.
- Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, (2001). Cambridge: Cambridge University Press.
- Çalık, M., Sözbilir, M. (2014). İçerik Analizinin Parametreleri. *Eğitim ve Bilim* 39(174): 33-38.
- Çetinkaya, E. (2018). Yabancılar Türkçe Öğretimi Ders Kitaplarında Kültürel Unsurlar: Yedi İklim Türkçe Örneği. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans tezi). Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Tokat.
- Demir, A. ve Açıık, F. (2011). Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminde Kültürlerarası Yaklaşım ve Seçilecek Metinlerde Bulunması Gereken Özellikler. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 30: 51-72.
- Erdal, K., Dağdeviren, İ., Gökhan, O., Şen, H. H. ve Şenay, E. (2018). Yabancılar Türkçe Öğretimi Ders Kitaplarında Kültürel Öğeler (A2) Düzeyi. *TÜRÜK Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, 12, 11-23.
- Ertuğrul, M. (2015). Yabancı Dil Olarak Türkçenin Öğretiminde Kullanılan Kitaplarda Kültür Aktarımı. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Duricic, M. ve Georgijev, I. (2013). Interkulturna kompetencija u nastavi španskog kao izbornog jezika. *Komunikacija i kultura online*, 4: 65-78.
- Elbir, B. ve Aka, F., N. (2015). Yabancılar Türkçe Öğretiminde Kültür Aktarımına Yönelik Yapılan Çalışmaların Değerlendirilmesi. *Turkish Studies*, 10 (12): 371-386.
- İşçi, C. (2012). Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminde Kullanılan "Yeni Hitit" Ders Kitabının Dört Temel Dil Becerisi ve Kültür Açısından İncelenmesi. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Karakoç Öztürk, B. (2020). Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde somut olmayan kültürel mirasın aktarımı. *Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Dergisi*, 5 (2), 288-312.
- Karasar, N. (2017). Bilimsel Araştırma Teknikleri: Kavramlar, İlkeler, Teknikler. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Karataş, Z. (2015). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. *Manevi Temelli Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 1: 62-80.
- Keskin, F. (2010). Yetişkinlere Yönelik Yabancı Dil Olarak Türkçe Derslerinde Yazınsal Metinlerle Kültür Aktarımı. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul.

- Kılıç, F. (2019). Kültürel Öğeler Açısından Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Kaynak İncelemesi: Türkçeye Yolculuk B1-B2 ve Altay Türkçe Öğreniyorum B1-B2 Örnekleri. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans tezi). Sakarya Üniversitesi, Sakarya.
- Koparan, B. (2019). Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Türk Kültür Öğelerinin Aktarımına İlişkin Öğrenci ve Öğretim Elemanı Görüşleri İle Ders Kitaplarının İncelenmesi. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans tezi). Akdeniz Üniversitesi, Antalya.
- MEB (2017). Müfredatta Yenileme ve Değişiklik Çalışmalarımız Üzerine...
E.A.: https://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_07/18160003_basin_aciklamasi_program.pdf,
E.T.: 26.05.2022.
- Okur, A., Keskin, F. (2013). Yabancılar Türkçe Öğretiminde Kültürel Öğelerin Aktarımı: İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Öğretim Seti Örneği. *The Journal of Academics Social Science Studies*, 6 (2): 1619-1640.
- Özgat Tatan, O. (2018). Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Ders Kitaplarında Kültür Aktarımı: Yedi İklim Türkçe Öğretim Seti Örneği (A1-A2 Düzeyi). (Yayınlanmamış Yüksek Lisans tezi). Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Tokat.
- Sayid Açıkgöz, E. (2018). Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Ders Kitaplarında Kültür Aktarımı: Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı: (A1-A2 Düzeyi). (Yayınlanmamış Yüksek Lisans tezi). Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Tokat.
- Sever, P. (2019). Yeni Hitit Dil Öğretim Seti ile Yedi İklim Dil Öğretim Setinin Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminde Kültür Aktarımı Açısından Karşılaştırılması. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans tezi). Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Nevşehir.
- Tanç, M. (2002): Kültür Alanı Değişimleri ve Dilimiz Üzerindeki Etkileri, *Türk Dili*, 609: 521-528.
- Tavşancıl, E., Aslan E. (2001). İçerik Analizi ve Uygulama Örnekleri, İstanbul: Epsilon Yayınları.
- Tosun, G. (2016). Yedi İklim Türkçe Öğretim Seti B1, B2 ve C1 Seviyesi Ders Kitaplarındaki Metinlerin Yabancılar Türkçe Öğretiminde Kültür Aktarımı Açısından İncelenmesi. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans tezi). Başkent Üniversitesi Ankara.
- Ucimo Srpski 1 (2013). Novi Sad: Azbukum.
- Ummak, H. (2018). Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Kullanılan "Kolay Gelsin" ve "İstanbul" Ders Kitaplarında Kültürlerarası Öğrenme. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Ülker, N. (2007). "Hitit Ders Kitapları" Örneğinde Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Kültür Aktarımı Sürecine Çözümleyici ve Değerlendirici Bir Bakış. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Vargelen, H. (2013). Kültürlerarası İletişimsel Yeterlilik Bağlamında Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Ders Kitaplarının Değerlendirilmesi. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Yedi İklim Türkçe Ders Kitabı A1 (2015). Ankara: Yunus Emre Enstitüsü Yayınları.
- Yedi İklim Türkçe Ders Kitabı A2 (2015). Ankara: Yunus Emre Enstitüsü Yayınları.
- Yıldırım, A. (1999). Nitel Araştırma Yöntemlerinin Temel Özellikleri ve Eğitim Araştırmalarındaki Yeri ve Önemi. *Eğitim ve Bilim-Education And Science*, 23: 7-17.
- Yıldırım, A., Şimşek, H. (2021). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yazıcı, H. (2021). Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitaplarındaki Kültürel Unsurların İncelenmesi: Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Yabancılar İçin Türkçe Öğretim Seti Örneği. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans tezi). Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, İstanbul.
- Yazıcı, H., Göçen, G. (2021). Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitaplarındaki Kültürel Unsurların İncelenmesi: Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Yabancılar İçin Türkçe Öğretim Seti Örneği. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (Ö10), 365-395. DOI: 10.29000/rumelide.1011959.

Extended Abstract

Learning a language is not just about acquiring linguistic skills, but also acquiring the culture that is embedded within the target language. Having in mind the importance of language and culture in human life, it is evident that language teaching should not be detached from cultural contexts. Consequently, adopting a cultural transfer-oriented teaching method in a foreign language and incorporating cultural elements can among other benefits, reduce students' biased views toward the target culture and increase their motivation to learn the target language. Therefore, course materials should analyze the cultural codes of the nation and language structure in the foreign language teaching process. Textbooks are essential for in-class and extracurricular learning, and they should contain both language grammar and structure as well as cultural features to serve as a cultural guide.

In recent studies on teaching Turkish as a foreign language, textbooks containing cultural elements have become an important research area. However, few studies focus on intercultural teaching, which involves analyzing cultural elements comparatively with textbooks in different languages prepared with the same purpose and method. This study aims to determine which cultural elements should be used in intercultural teaching-oriented common cultural elements and cultural elements related to the target culture in basic-level textbooks for teaching Turkish and Serbian as foreign languages and to develop a common cultural criterion.

The qualitative research model used for this study focuses on the determination and comparative analysis of cultural elements in Yedi İklim Yabancılar için Türkçe and Ucimo Srpski 1 basic level textbooks prepared for teaching Turkish and Serbian as foreign languages. The analysis method used here is document analysis method. The document analysis method was used to collect qualitative data, and content analysis was performed on the data obtained. Qualitative analysis showed major differences in terms of the usage of cultural elements in teaching those two completely different languages.

The study identified a total of 237 cultural elements in the basic level Yedi İklim Yabancılar için Türkçe textbooks and 64 cultural elements in the basic level Ucimo Srpski 1 textbook. Of these, 126 cultural elements belong to the A1 level, and 175 cultural elements belong to the A2 level. Most cultural elements were found in reading texts, with 219 texts belonging to the reading skill area and 82 texts belonging to the listening skill area.

The sociocultural elements in the textbooks were evaluated within main categories such as Daily Life, Interpersonal Communication, Values and Education, Literature, Art, Music, and Sports, Traditions and Folklore, and Geography and Space. In the category of Daily Life, 23 cultural elements were found in Yedi İklim Yabancılar için Türkçe textbooks and 10 cultural elements in Ucimo Srpski 1 textbook. In the main category of Interpersonal Communication, 26 cultural elements were found in Yedi İklim Yabancılar için Türkçe textbooks and 18 cultural elements in Ucimo Srpski 1 textbook. In the main category of Values and Education, 68 cultural elements were found in Yedi İklim Yabancılar için Türkçe textbooks and 15 cultural elements in Ucimo Srpski 1 textbook. In the main category of Literature, Art, Music, and Sports, 36 cultural elements were found in Yedi İklim Yabancılar için Türkçe textbooks and 7 cultural elements in Ucimo Srpski 1 textbook. In the main category of Traditions and Folklore, 21 cultural elements were found in Yedi İklim Yabancılar için Türkçe textbooks and 6 cultural elements in Ucimo Srpski 1 textbook. In the main category of Geography and Space, 63 cultural elements were identified in Yedi İklim Yabancılar için Türkçe textbooks and 8 cultural elements in Ucimo Srpski 1 textbook.

The study's findings indicate that the basic level textbooks designed for teaching Turkish and Serbian as a foreign language contain cultural elements that are mostly categorized as Values and Education in Yedi İklim Turkish for Foreigners textbooks, and as Interpersonal Communication in Ucimo Srpski 1 textbook. The main category with the least number of cultural elements is Traditions and Folklore in both textbooks. Considering the transmission of culture, it can be said that Yedi İklim Turkish for Foreigners textbooks have a more consistent and concentrated distribution of cultural elements in their texts, whereas the same can't be said for Ucimo Srpski 1 textbook. Ucimo Srpski 1 textbook uses fewer cultural elements and focuses more on grammar and language structure instead.

Araştırmacıların Katkı Oranı Beyanı

Birinci Yazar %50,

İkinci Yazar %50

oranında katkı sağlamıştır.

Çatışma Beyanı

Makalenin herhangi bir aşamasında maddi veya manevi çıkar sağlanmamıştır.

Yayın Etiği Beyanı

Bu makalenin planlanmasından, uygulanmasına, verilerin toplanmasından verilerin analizine kadar olan tüm süreçte “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan “Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler” başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbiri gerçekleştirilmemiştir. Bu araştırmanın yazım sürecinde bilimsel, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş; toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamıştır. Bu çalışma herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiştir.

Van Meher Kapı Kutsal Alanı'nın Yeniden Değerlendirilmesi ve Koruma Yaklaşımı İçin Bir Öneri

Van Meher Gate Sanctuary A Suggestions For Reassessment And Conservation

Dr. Öğr. Üyesi Mustafa GÜLEN

ORCID: 0000-0001-5012-6291 ◆ Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Mimarlık, Öğretim Elemanı ◆
mustafagulen@yyu.edu.tr

Özet

Kültürel miras; kültürel ve sosyal bir süreç, belirli olayların gerçekleşmesiyle edinilen deneyimler olarak, kültürümüzle, tarihimizle ilgili somut ve soyut değerlerin bir bütünüdür. Arkeolojik alanlar, farklı nitelikleri, sahip oldukları potansiyelleri ve sorunlarıyla kültürel mirasın önemli bir parçasıdır. Kültürel miras alanları içinde bu kültür varlıklarının çok daha kolay ve hızlı bir şekilde yok olduğu bilinmektedir. Bu sebeple bu alanların belgelenmesi ve korunması oldukça önem kazanmaktadır. Bu alanların korunarak gelecek nesillere aktarılması, UNESCO, ICOMOS ve Avrupa Konseyi gibi uluslararası kuruluşların da gündemindedir.

Türkiye barındırdığı arkeolojik sit alanları, anıtlar gibi farklı unsurlarla arkeolojik kültür konusunda oldukça zengindir. Bu zenginliğin görüldüğü bölgelerden biri Doğu Anadolu Bölgesi'nde yer alan Van Kenti'dir. Kentte bulunan Urartu Krallığı'na ait Meher Kapı Kutsal Alanı, Van Kalesi'nin 7 km kuzeydoğusunda, Zımzım Dağı'nın güney yamaçlarında yer almaktadır. İnşa tarihi M.Ö. 9. yüzyılın son çeyreği olan yapı, literatürde Urartu Uygarlığının açık hava kutsal alanlarından biri olarak tanımlanmaktadır. Ancak yapı ve çevresinin günümüzde önemli bir tahribata maruz kaldığı izlenmektedir.

Yapının koruma ve sunum yaklaşımlarının günümüzde geldiği noktayı, bu mirasın, tarihsel süreç içerisinde yaşadığı dönüşümü anlamak ve eserin korunmasına yönelik bir farkındalık yaratmak bu çalışmanın odağını oluşturmaktadır. Bu doğrultuda; alan incelemesi ve literatür taraması yapılmıştır. Çalışma kapsamında Dünya ve Türkiye'deki koruma ve sunum modellerine de değinilerek eserin bakım ve onarımının yapılması, yakın çevresinin iyileştirilmesi, ulaşım olanaklarının artırılması ve etkin tanıtım faaliyetleri ile kentin önemli turizm destinasyon merkezlerinden biri haline getirilmesi hususunda önerilerde bulunulmuştur. Böylelikle bu nitelikli kültür varlığının hem yakın çevresi ile korunmasına hem de kentin tanıtımına önemli bir katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Van, Urartu, Meher Kapı, Kültürel Miras, Koruma

Abstract

Cultural heritage; it is a collection of tangible and intangible values related to our culture and history as a cultural and social process, experiences gained through the realization of certain events. Archaeological sites, which constitute an important part of cultural heritage sites, are cultural assets that need to be addressed with their different qualities, potentials and problems. Archaeological assets, which can disappear much more easily and quickly than other cultural heritage items, need to be documented and protected. Preserving the archaeological heritage and presenting it to the public is one of the issues emphasized in the statutes of international organizations such as UNESCO, ICOMOS and the Council of Europe.

Turkey is very rich in archaeological culture with different elements such as archaeological sites and monuments. One of the regions where this richness is seen is the City of Van, located in the Eastern Anatolia Region. The Meher Kapı Sanctuary of the Urartian Kingdom in the city is located 7 km northeast of the Van Castle, on the southern slopes of Zımzım Mountain. Construction date BC. The building, which is the last quarter of the 9th century, is defined as one of the open-air sanctuaries of the Urartian Civilization in the literature. The building and its surroundings have been severely damaged today.

The focus of this study is to understand the point where the preservation and presentation approaches of the building have reached today, to understand the transformation of this heritage in the historical process, and to raise awareness about the preservation of the monument. In this context; field study and literature review were made. By mentioning the prominent conservation and presentation approaches in the world and in Turkey, suggestions have been made to make the city one of the important tourism destination centers with its maintenance and repair, improvement of its immediate environment, increasing transportation opportunities and effective promotion activities. Thus, it is thought that this qualified cultural property will make an important contribution to both the protection of its immediate surroundings and the promotion of the city.

Keywords: Van, Urartu, Meher Gate, Cultural Heritage, Conservation

Giriş

“Sarduri oğlu İşpuini oğlu Menua Tanrı Haldi için bu kapıyı yaptırdılar”

Meher Kapısı Yazıtı

Kültürel miras, somut (tarihi binalar, anıtlar, mimari kalıntılar ve alanlar vb.) ve somut olmayan (gelenek, değerler, törenler, el sanatları ve sözlü tarih vb.) öğeleriyle, yaşayan kültür kadar geçmişe atıfta bulunarak toplumların ortak hafızalarını oluşturur (Gültekin-Uysal, 2018). Anadolu, tarihsel süreçte bir çok uygarlığa ev sahipliği yapmış, farklı medeniyetlerin izlerini taşıyan ve zengin bir kültürel mirasa sahiptir. Farklı uygarlıkların kültürlerinden beslenerek yüzyıllar boyunca varlığını sürdüren bu coğrafya da farklı mimari ve sanatsal biçimler yer alır. Bu medeniyetlerin kültürel miras öğeleri, içinde buldukları dönemin sosyo-kültürel ve ekonomik özelliklerini günümüze kadar nesilden nesile iletmişlerdir. Somut ve somut olmayan miras değerleri buldukları bölgelerin kültürel yapısı üzerinde etkilidir. Ait oldukları medeniyetin ve dönemin özelliklerini yansıtan ve özgün niteliklere sahip kültürel miras öğeleri, kendine özgü çok yönlü koruma yaklaşımları gerektirmektedir. Toplumların sahip olduğu kültürel mirasın yaşanılan zamanla bütünleştirilmesi, kültürel varlıkların korunması ve sürdürülebilirliğinin sağlanması oldukça önemlidir. Türkiye’de, doğal ve kültürel varlıkların korunmasına yönelik çalışmalar 19. yüzyıl sonlarında başlamış ve son yıllarda ivme kazanmıştır (Ahunbay 2010). Özellikle bu konuda kısa adı UNESCO olan Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Teşkilatı’nın çalışmaları önemlidir¹. UNESCO’nun amacı, tüm insanlığa mal olmuş, ortak miras olarak kabul edilen kültürel ve doğal varlıkların tanıtılması, bu bağlamda toplumların bu evrensel mirasa sahip çıkmalarını sağlayacak bilincin yaratılması ve farklı sebeplerden dolayı bozulan, yok olan ve/veya yok olma tehdidi altındaki kültürel mirasın yaşatılması için gerekli önlemlerin alınması ve ilgili kurumlarla işbirliklerin yapılmasıdır. Kültürel miras, UNESCO, ICOMOS, Avrupa Konseyi vb. komisyonlarca hazırlanan tüzükler, sözleşmeler, ilke ve tavsiye kararlarında tüm insanlığın ortak mirası olarak kabul edilmektedir². UNESCO’ya göre bir topluluğa ait olan kültürel miras, insanlığın tümüne aittir. Bu mirasın sorumluluğu her ne kadar o mirasın sahibi olan topluluğa ait ise de onun korunması için çaba sarfedenler de en az o kadar hak sahibidirler (ICOMOS 1994).

“Dünya Kültür ve Doğal Mirasının Korunması Hakkında Sözleşme” 1972 yılında Paris’te imzalanmıştır. Bu sözleşme ile kültürel mirasın literatürdeki tanımı yapılmıştır. Bu tanım içinde arkeolojik sitler ve arkeolojik yapılar da yer almaktadır (UNESCO 1972; Sönmez, 2008: 25-26).

Kültürel miras alanları içerisinde arkeolojik miras, tanımlanması ve korunması son derece önemli bir alan olarak yer almaktadır. ICOMOS arkeolojik mirası maddi bir kültürel miras olarak tanımlamaktadır. Bu bağlamda hazırlanan tüzükte insanlığın izini taşıyan her tür kalıntı arkeolojik mirasın kapsamı içinde yer almaktadır. Tüzükte ayrıca arkeolojik mirasın yeniden üretilmesinin mümkün olmadığı bu sebeple mirasın yok oluşunun önüne geçmek için bir takım tedbirlerin (arazi kullanımlarının denetlenmesi vb.) alınması üzerinde durulmuştur. Yine Arkeolojik mirasın bütün insanlığın malı olduğuna vurgu yapılmaktadır. Bu nedenle tüm ülkelerin bu mirasın korunması için gerekli maddi imkanları sağlamaları vurgulanmaktadır. Arkeolojik mirasın korunmasında yerel, bölgesel, ulusal ve uluslararası politikaların önemine değinilmektedir. Arkeolojik mirasın bakım ve korunmasıyla ilgili olarak da

¹ UNESCO’nun 17 Ekim – 21 Kasım 1972 tarihleri arasında Paris’te toplanan 17. Genel Konferansı kapsamında, 16 Kasım 1972 tarihinde “Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşme” kabul edilmiştir. Bu sözleşmede bütün insanlığın ortak mirası olarak kabul edilen evrensel değerlere sahip kültürel ve doğal varlıkları dünyaya tanıtmak, toplumda söz konusu evrensel mirasa sahip çıkacak bilinci oluşturmak ve çeşitli sebeplerle bozulan, yok olan kültürel ve doğal değerlerin yaşatılması için gerekli işbirliğini sağlamak amaçlanmaktadır. 14.04.1982 tarih ve 2658 sayılı Kanunla Türkiye’nin de katılması uygun bulunan bu sözleşme, 23.05.1982 tarih ve 8/4788 sayılı Bakanlar Kurulu Kararıyla onaylanarak, 14.02.1983 tarih ve 17959 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanmıştır (<https://kvmgm.ktb.gov.tr/TR-44423/dunya-miras-listesi.html> Erişim Tarihi: 09.01.2022).

²Uluslararası önem taşıdığından korunmaya değer doğal oluşumlara, anıtlara ve sitlere “Dünya Mirası” statüsü tanınmaktadır. Sözleşmeyi kabul eden üye devletlerin UNESCO’ya başvurusuyla başlayan ve Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi (ICOMOS) ve Uluslararası Doğayı ve Doğal Kaynakları Koruma Birliği (IUCN) uzmanlarının başvuruları değerlendirmesi sonunda tamamlanan bir işlem dizisinden sonra aday varlıklar Dünya Miras Komitesinin kararı doğrultusunda bu statüyü kazanmaktadır (<https://kvmgm.ktb.gov.tr/TR-44423/dunya-miras-listesi.html> Erişim Tarihi: 09.01.2022).

UNESCO'nun 1956 tarihli tavsiyelerinin ilgili ilkelerinin uygulanması gerekliliği tüzükte yer almaktadır (ICOMOS 1990).

Arkeolojik mirasın korunması, sunumu ve değerlendirilmesi için tarihsel süreçte bir çok metot önerilmiştir. Bu metotların her dönemin koruma yaklaşımı bağlamında ve mirasın nitelikleri, potansiyelleri ve problemleri doğrultusunda biçimlendiği söylenebilir (Gültekin- Uysal 2018). Arkeolojik mirasın korunması için geliştirilen yöntemler uluslararası mecralarda tartışılarak bir karara varılmıştır³ (Cengiz - Tanaç Zeren 2021: 56-62; Ahunbay 2010; Eres, 2013). Dünya Mirası listesinde yer alan arkeolojik alanların korunması UNESCO'nun hazırladığı kurallar doğrultusunda gerçekleştirilmektedir (Ahunbay 2010: 109; UNESCO 1972). Bu kurallar "Dünya Mirası Sözleşmesi"nde yer almaktadır. Sözleşmeyi imzalayan tüm devletler bu mirasın tanımlanması, restore edilmesi, korunması ve gelecek kuşaklara aktarılması bağlamında sorumluluk almaktadır (İSMEP 2014: 22).

Bu açıdan bakıldığında Türkiye barındırdığı kültürel miras zenginliğiyle dikkat çekmektedir. Türkiye'nin neredeyse her yöresinde o bölgeye özgü, çoğu zaman da Anadolu'nun ortak değerlerine sahip arkeolojik kültürel mirasın çok çeşitlilik gösterdiği izlenmektedir. Arkeolojik kültürel mirasın oldukça fazla olduğu kentlerden birisi de Van'dır. Arkeolojik varlıklar, Van kentinde, kültürel miras alanlarının önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. Bu bağlamda dikkat çeken yerlerden birisi de Meher Kapı ve Kutsal Alanı'dır. Meher Kapı, Van kentinin Zızmız Dağı kuzey yamacında konumlanan ve bir kayaya oyulmuş anıtsal bir niştir. Yapının arkeolojik miras olmasıyla beraber kaya oyma bir mekân olması da ayrıca ilgi çekicidir. UNESCO, 2010'lu yıllardan başlayarak kaya oyma mekanları evrensel bir değer olarak kabul etmekte ve bu yapıların korunması için tavsiyelerde bulunmaktadır⁴. Meher Kapı sahip olduğu Arkeolojik kültürel miras unsuru açısından bir hayli önemlidir bu bakımdan çalışmanın konusu olarak seçilmiştir. Anıtsal nişin ön yüzünde özellikle Urartuların dini yaşamı hakkında önemli bilgiler veren bir yazıta da ev sahipliği yapan bu alan Urartu Uygarlığında eşine az rastlanır bir mimari uygulama örneğidir. Günümüzde açık hava kutsal alanı olarak tanımlanan Meher Kapı, doğal ve insan kaynaklı birçok tahribata uğramıştır. Gerekli tanıtımının yapılmadığı bu alan hem kentliler hem de kent dışından gelen ziyaretçiler tarafından bilinmemektedir. Bu çalışma, bir taraftan alanla ilgili daha önce yapılan çalışmalar ve alanın günümüzdeki durumu üzerinden alanı yeniden tanımlamaya çalışırken diğer taraftan alanın günümüzde ziyarete açılması ve korunarak gelecek kuşaklara aktarılması için önerilerde bulunmaktadır. Ayrıca Meher Kapı ve yakın çevresinin mimari çizimler ve güncel fotoğrafları sayesinde görselleştirilmesi yapılmıştır. Bu şekilde Meher kapı kutsal alanının hem bölgede hem de ulusal ve uluslararası mecralarda tanınırlığının destekleneceği düşünülmektedir.

Yöntem

Araştırma üç farklı merhalede yapılmıştır. Öncelikle araştırma alanı ile ilgili yazılı ve görsel kaynaklar irdelenmiştir. Bu bağlamda Alman arkeolog Friedrich Eduard Schulz'un çalışmaları, İngiliz arkeolog A. H. Layard ve H. Rassam'ın araştırmaları, Alman Lehman-Haupt'un Van Gölü Havzası'nda yaptığı incelemeler dikkate değerdir. Prof. Dr. Afif Erzen'in Toprakkale kazısı, Prof. Dr. Oktay Belli ve Prof. Dr. Veli Sevin'in çalışmaları da oldukça önemlidir. Alanın korunmasına yönelik yapılan çalışmalara ilişkin belgeler kamu kurumlarından temin edilmiştir. Özellikle Van Kültür Varlıklarını Koruma Kurulu Bölge Müdürlüğü'nde alana ilişkin tüm belgeler incelenmiş ve gerekli

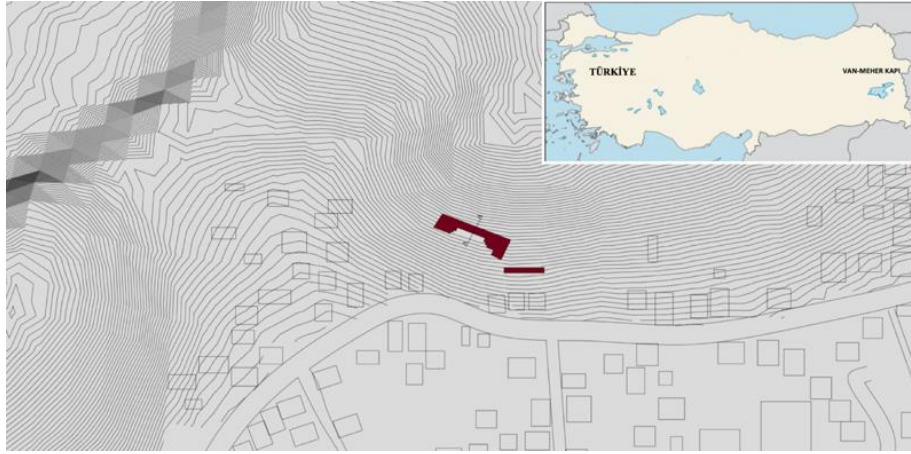
³1904 yılında Madrid'de gerçekleştirilen Altıncı Uluslararası Mimarlar Kongresi'nde Mimari Eserlerin Korunması ve Onarımı konusunda, arkeolojik eserlere yönelik koruma tavsiye kararı (Madrid Konferansı Tavsiye Kararları: Altıncı Uluslararası Mimarlar Kongresi, 1904) ve sonrasında gerçekleşen İtalya'da Eski Eserler ve Güzel Sanatlar Yüksek Kurulu'nun restorasyon çalışmalarında uygulanacak ilkeleri belirlediği Carta Del Restauro kabul edilmiştir (Carta Del Restauro, 1931). Arkeolojik kazıların yürütülmesine ve arkeolojik varlıkların korunmasına yönelik olarak 1956 yılında UNESCO tarafından hazırlanan 'Arkeolojik Kazılarda Uygulanabilir Uluslararası Prensipler Hakkında Tavsiye Kararı' bulunmaktadır (Ahunbay, 2010: 109). Günümüzde, kültür varlıklarının korunmasına yönelik uluslararası temel tüzük olarak kabul edilen 1964 tarihli Venedik Tüzüğü diğer bir uygulamadır (Venedik Tüzüğü 1964). Uluslararası Arkeolojik Miras Yönetimi Komitesi (ICAHM) tarafından, 1990 yılında 'Arkeolojik Alanların Korunması ve Yönetimi Tüzüğü' yayınlanmıştır (ICOMOS, (1990). 1969 yılında Avrupa Konseyi tarafından yayınlanan ve 1992 yılında revizyonu yapılan 'Arkeolojik Mirasın Korunmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi (Avrupa Konseyi, 1992) bulunmaktadır

⁴Kaya oyma mekânlar, Kaya Sanat Siteleri - Rock-Art Sites- mağaralar, kaya barınakları (barınak, liman, depo vb.) ve açık/kapalı kaya yüzeylerindeki resimler, gravürler, oymalar, vb. içeren yerler olarak tanımlanmıştır. Kaya mekânların kültürel miras olarak dünya kamuoyundaki yeri ve önemi ise 2000'li yıllara doğru tartışmaya açılmış UNESCO VE ICOMOS gibi küresel düzlemdeki organizasyonlar tarafından yapılan çalışmalar ile bu tür miras değerlerine ilişkin farkındalığı, katılımı artırmak ve böylece sürdürülebilirliği üzerinedir (Gültekin - Uysal, 2041; ICOMOS, 2004; ICOMOS, 2010).

olanlar metne dahil edilmiştir. İkinci aşamada yapı ve çevresi yerinde incelenerek fotoğraflar ve çizimlerle belgelenmiş ayrıca yapı ile ilgili tespitlerde bulunulmuştur. Üçüncü aşamada ise yapı ve yakın çevre dokusunun özgünlüğünün korunması, yaşatılması ve gelecek nesillere aktarılması için bugüne ve geleceğe yönelik koruma önerileri yapılmıştır.

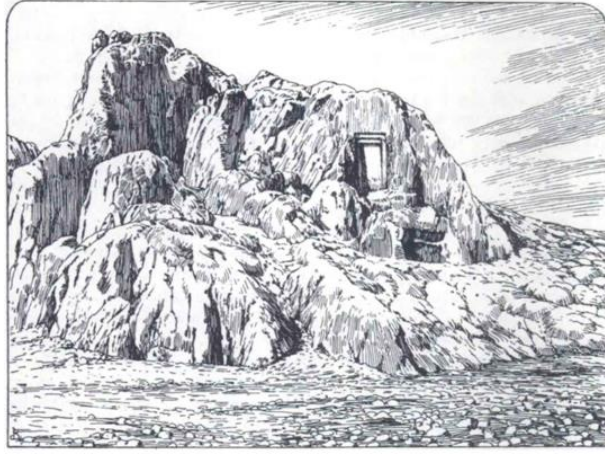
Taşınmaz Kültür Mirası Meher Kapı ve Kutsal Alanı

Urartu uygarlığı, yaşadıkları bölgelerin fiziki ve iklim koşullarına uyum sağlamış ve mimari açıdan özgün yapılar inşa etmiş önemli bir uygarlıktır. Özellikle buldukları bölgelerde tanrıları için yaptıkları tapınaklar ve açık hava kutsal alanları dikkate değerdir. Bunlardan en önemlilerinden biri hiç kuşkusuz Meher Kapı'dır. Meher Kapı, Urartular'ın başkenti olarak bilinen Van kentinde yer almaktadır. Van kentinin Tuşba ilçesi'nin Akköprü Mahallesi, 118 pafta, 17 ada, 72 parsel I. derece arkeolojik sit alanı olan Zımzım Dağı kuzey yamacında konumlanan kapı, Urartu Kralları İşpuini ve oğlu Menua tarafından M.Ö 9. yüzyılda krallığın ulusal tanrısı Haldi adına yaptırılmıştır (Belli, 1998, 31). Van kentinin Urartu uygarlığındaki adı Tuşba yani 'güneş kenti'dir. Urartu Uygarlığının önemli yapılarından biri olan 'Meher Kapı' da 'aydınlatan' anlamında kullanılmaktadır (Resim 1).

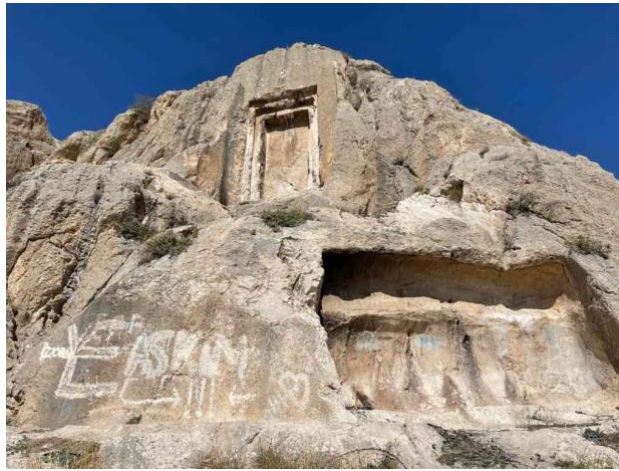

Resim 1 Meher Kapısı Konumu

Meher Kapı, kalker bir kayanın ön cephesinin yontulması ile oluşturulmuş dikdörtgen formunda üç silmeli anıtsal bir kaya yapıtıdır. Kapı, 3.15 m genişliğinde, 5.35 m yüksekliğinde ve 1.30 m derinliğinde bir nişten oluşmaktadır. Üç aşamalı bir çerçeveye sahip olan kapının iç nişi 74x1.96m boyutlarındadır (Salvini, 2006; Albayrak, 2018). Kapıya günümüzde çoğunluğu aşınmış ve ortadan kalkmış basamaklardan çıkılmaktadır (Resim 2). Kapının önünde ise ana kaya oyularak oluşturulmuş doğu batı doğrultusunda uzunluğu yaklaşık 3 m, kuzey güney doğrultusu ise 2.80 m civarında yaklaşık 8.40 m² lik bir alan mevcuttur. Kapının hemen altında doğu yönünde yine ana kayaya oyulmuş 4.70 m genişliğinde 2.50-2.60 m arasında değişen yükseklikte ve yaklaşık 80 cm derinliğinde yatay dikdörtgen formunda bir oyuk yer almaktadır (Resim 3). Bu oyukun işlevi tam olarak bilinmemekle birlikte bir kurban sunağı olabileceği düşünülmektedir (Resim 4-5). Benzer bir oyuk Van Kalesi'nin kuzeydoğu yamaçlarında konumlanan Analıkız Kaya Anıtında da bulunmaktadır (Genç & Konyar, 2019, 4). Bu oyukların içinde günümüze ulaşamayan kabartmalı blokların olabileceği düşünülmektedir. Meher kapıdaki bu oyukun önünde de yaklaşık 5.90 x 2.40 m ölçülerinde yine kayanın oyulmasıyla oluşturulmuş bir platform düzenlenmiştir (Resim 6). Bu kısımlar törenler esnasında sunulan kurbanların kesilip parçalandıkları teraslar olarak düşünülmektedir (Belli, 1998, 35).

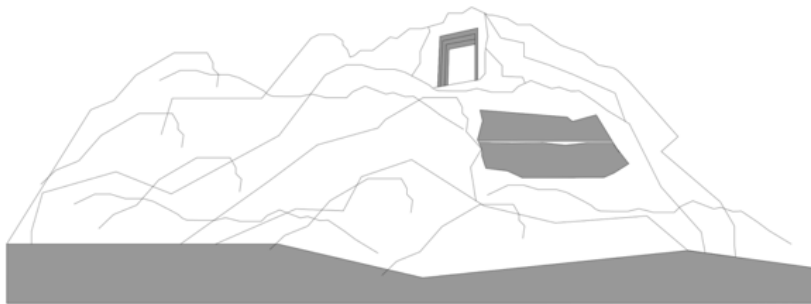
Resim 2 Meher Kapı, Lehmann Haupt, 1926

Resim 3 Meher Kapısı günümüzdeki hali

Resim 4 Meher Kapısı'nın alt kısmında Yer Alan Oyuk

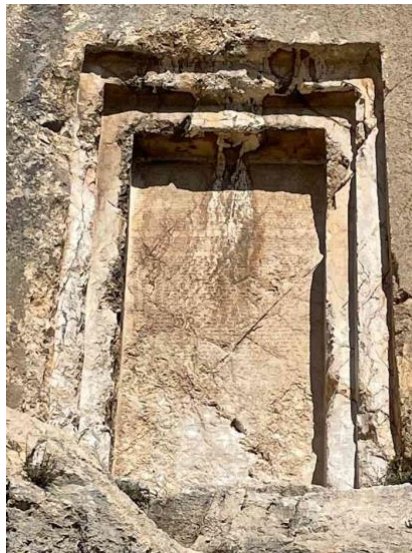
Resim 5 Meher Kapısı, Zimzim Dağı kuzey yamacında konumlanışı

Resim 6 Meher Kapısı Kesiti

Urartu Medeniyeti geniş bir coğrafyaya yayılarak çok farklı inanç sistemlerini belirli bir hoşgörü ve anlayış doğrultusunda barındırmıştır. Urartu'nun bu karmaşık inanç sistemi hakkındaki bilgilerin en önemli kaynaklarından birisi çivi yazılı belgelerdir. Bu belgeler krallıktaki tanrıları, tanrılara sunulacak kurbanları ve kurban sayıları hakkında bilgiler vermektedir. Bu yapıtların en önemlilerinden birisi Van kentinde yer alan Meher Kapısı yazıtıdır (Resim 7). Yazıtta Urartu Uygarlığının tüm tanrıları belirli bir sıra ve düzen içinde verilmiştir. Bu bağlamda yazıtın Urartu Uygarlığının politik haritasını da yansıttığı söylenebilir (Belli, 1998).

Meher Kapısı'nın en iç kısmında ana kaya cephesine 94 satırlık çivi yazısı ile yazılmış bir kitabe mevcuttur. Kitabe 47 satırdan oluşmaktadır. Ana metnin silinmesi veya tahribata uğramasına karşı bir önlem olarak metin iki kez daha tekrar edilmiştir. Kitabede Urartu Uygarlığının 79 tanrı ve tanrıçası önem ve niteliklerine göre sıralanarak hangi tanrı veya tanrıçaya ne tür bir hayvanın ne zaman ve kaç adet kurban edileceği açıkça belirtilmektedir (Yücel, 2010, 44). Bu kitabe Urartuların politik yapısını, dini inanışlarını, tanrı ve tanrıçaları ile dinsel törenleri hakkında bilgi vermektedir. Bu kitabe üzerine araştırma yapan Melikişvili, 79 tanrının tasnifini yaparken 1-63 arasındaki tanrıların erkek, 64-79 arasındaki tanrıların ise kadın olduğuna vurgu yaparak Haldi, Teşiba ve Şivini'yi ise en ünlü tanrılar olarak tasvir etmektedir. Bu üç tanrı arasında ise en fazla kurban sunulan tanrı kitabede savaşçı olarak tabir edilen Haldi'dir (Piotrovskiy, 1965, 40).

Resim 7 Meher Kapısı Kitabesi

Meher Kapısı geçmişte yerli ve yabancı birçok bilim adamının dikkatini çekmiş ve yapı ile ilgili çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Bunlardan ilki 1827 yılında Alman arkeolog Friedrich Eduard Schulz tarafından gerçekleştirilmiştir. Schulz, kayaya oyulmuş Urartu çivi yazılı yazıtların kopyalanmasını gerçekleştirmiş ve Van Kalesi'ndeki Urartu yapıları üzerine incelemelerde bulunmuştur. Urartu Uygarlığı'nın izlerinin bilinmesine rağmen ilk keşfeden ve yayımlanmasını sağlayan Schultz'dur. 1949 yılında ise İngiliz arkeolog A. H. Layard ve H. Rassam bu

alanlarda araştırmalarda bulunmuştur. Layard da çivi yazılı yazıtları kopyalamış ve antik çağa ait bir çok eseri inceleme fırsatı bulmuştur. Bu eserlerden birisi de Meher Kapı'dır. Layard'ın Meher Kapı'ya ilişkin anlattığı hikaye ise oldukça ilginçtir. Layard'ın anlatımına göre; kapı, Van halkı tarafından 'oban kapı' olarak isimlendirilir. Halkın inanişine göre bu kapı ancak büyülü sözlerle açılır ve kapının altında uyuya kalan bir çobana rüyasında bu sihirli sözler söylenir. oban, rüyadan uyanır ve hemen bu tılsımlı sözcükleri tekrar eder. Kapı bir anda açılır ve içinde hazinelerin bulunduğu bir salonla karşılaşır. İçeri girdikten sonra kapı kapanır. oban sürülerini güderken yemeğini taşıdığı torbasını altınla doldurur ve sihirli kelimeleri tekrar söyleyerek kapının açılmasını sağlar ve kendini dışarı atar. Fakat esasını unuttuğunu fark edip geri döner. Kapı tekrar üstüne kapanır. Bu kez tekrar aynı adımları takip edip kapıyı açmak istediyse de sihirli kelimeleri hatırlayamaz. Sadık köpeği akşama kadar dışarıda bekler ama sahibi gelmeyince altın dolu torbayı alıp çobanın karısına götürür ve onu mağaranın kapısına getirir. Kadın kocasının çığlıklarını duyar, ama ona kimse yardım edemez (Layard, 1853).

Kapıya dair halk arasında anlatılan efsanelerden bir diğeri İşlam'ın dördüncü halifesi Hz. Ali'ye ait ganimet ve atların burada bulunduğu ve yılda bir kez bu kapının açıldığına ilişkindir. Diğer bir inaniş ise Meher'in "aydınlatan" anlamına geldiği bu sebeple Tanrı Haldı'nin bir gün bu kapıdan bir ışık demeti içinde çıkacağıdır. Geçmişten günümüze gelen bu efsaneler, halkın bu alanı nasıl kutsallaştırdıklarının bir göstergesidir. Bu durum her ne kadar tahribata uğramış olsa bile kapının, günümüze korunarak bu haliyle ulaşmasında etkilidir.

1898 yılında Van kentini ziyaret eden bir diğer araştırmacı Alman Lehman-Haupt'dur. Van Gölü Havzası'nda bir dizi incelemelerde bulunan Lehman, kapının konumu ve biimlenişine ilişkin kısa bilgiler verdikten sonra halk arasında buraya Meher Kapı denildiğini ve Van kentinin yakın çevresinde bulunan en etkileyici ve kapsamlı yazıtlardan birinin bu kapıya işlendiğinden söz etmektedir (Olms Verlag, 1988).

Türk araştırmacıların da Urartu ve Van ile ilgili sayısız eserinden söz etmek mümkündür. Bu bağlamda 1959 yılında Van bölgesinde arkeolojik kazıları başlatan ve 'Van Bölgesi Tarih ve Arkeoloji Araştırma Merkezi'ni kuran Prof. Dr. Afif Erzen'in Toprakkale kazısı oldukça önemlidir. Meher kapı ve yazıtına ilişkin çalışma yapan bir diğer önemli isim Prof. Dr. Oktay Belli'dir. Son dönemde Meher Kapı zerine incelemelerde bulunan Prof. Dr. Veli Sevin'in de çalışmaları dikkate değerdir.

Geçmiş Yıllarda Koruma Yaklaşımları

Diyarbakır Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun 3.11.1993 gün ve 337 sayılı kararda belirtilen ve kurulca tavsiye edilen I. derece doğal sit I. II. III. derece arkeolojik sit sınırları kurulun 22.10.1993 gün ve 1358 sayılı kararı ile tescilli yapılar listesi oluşturulmuştur. Bu yapılar içinde 37 sıra numarası ile Meher Kapı (Anıtsal kaya nişi ve yazısı) I. derece arkeolojik ve doğal sit alanında yer alan tescilli bir yapıdır. Anıtta meydana gelen doğal ve insan kaynaklı tahribatların temizliği ve konservasyon projesinin hazırlanması için Van Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü'nün 15/01/2014 gün ve 41 sayılı yazısı, Van Kültür Varlıklarını Koruma Kurulu'nun 29/06/2012 gün ve 184 sayılı kararı ile anıtın yazıt kısımlarının kimyasal maddeler kullanılmadan mekanik yöntemlerle temizlenmesine, aynı sorunlarla karşılaşmamak için müze müdürlüğü tarafından güvenlik görevlisi atanmasına, anıtın daha iyi korunmasına yönelik projelerin hazırlanmasına karar verilmiştir. Ancak bu kararlar alınmasına rağmen sadece anıtın yüzeyinde genel bir temizlik yapıldığı izlenmiştir.

Meher Kapıda Meydana Gelen Tahribatlar ve Mevcut Durum Değerlendirmesi

Günümüze ulaşan tarihi alanlar ve yapılar geçmişte yaşayan toplumların sosyo-kültürel değerlerinin bir göstergesi ve insanlığın ortak kültür varlıklarıdır. Günümüzde yaşanan hızlı kentleşme ve imar faaliyetleri ile birlikte bu alanların ve yapıların değişime ve dönüşüme maruz kalarak bozuldukları görülmektedir. Bu alan ve yapıların kent belleği ve tarihindeki yeri ve öneminin anlaşılarak koruma altına alınmaları ve kentle bütünleştirilmeleri oldukça önemlidir. Geçmişin izlerini barındıran arkeolojik değerlerin kent yaşamıyla bütünleşerek korunması hem kentsel belleğin hem de kolektif hafızanın sürekli liği için son derece önemlidir (Duygun, 2022). Kültür varlığı olarak nitelendirilebilecek Meher Kapı, doğa ve insan kaynaklı fiziksel bozulmalardan etkilenmiştir (Resim 8).

İnsan kaynaklı tahribatların bilgisizlikten, bilinçsizlikten ve kayıtsızlıktan kaynaklandığı söylenebilir. Doğa kaynaklı bozulmalar ise, yağmur, rüzgâr, güneş ve nemden kaynaklıdır. Yapının çok yakınında yıllar içinde yasal ve/veya kaçak yapılaşmanın (özellikle konutların) yaşandığı görülmektedir.

Resim 8 Meher Kapıda Meydana Gelen Doğal ve İnsan kaynaklı Tahribatlar

Bunun sebebi yerel idarenin bu yerin sit alanı olduğunu bilmesine rağmen alanın imara açılmasıdır. Günden güne alana doğru yapılan kaçak yapılaşmanın yerel idare tarafından denetlenmediği izlenmektedir (Resim 9). Bu alanda yaşayan insanların tarihi eserleri yanlış kullanımından da bazı tahribatlar doğmaktadır. Özellikle yakın çevrede oturan insanların bu yapıya kazıdığı isim ve tarihler tahribata sebep olmuştur. Yapının bakımsızlıktan, kontrolsüzlükten ve çevre sakinlerinin alana bıraktığı çöplerden kirlendiği izlenmektedir. İnsan kaynaklı olarak ortaya çıkan bu tahribatların yanı sıra kar, yağmur, güneş ve rüzgâr sebebiyle bu alanların aşınarak doğal tahribata uğradığı görülmektedir. Açık bir alanda konumlanan yapının genelinde doğal tahribatlar sonucu mekanik çatlakların oluştuğu izlenmektedir. Dış atmosferik şartlar ve erozyon ile birlikte yapının farklı noktalarında farklı şekillerde bozulmalar meydana gelmiştir. Kapıya doğru çıkan sağlam basamaklarda taşın özgün yüzeyinin bir kısmının aşınarak yapısal hasar gördüğü tespit edilmiştir. Kapının üst noktasındaki silme yüzeylerinin de çok uzun yıllar rüzgar, yağmur, kar, güneş vb. etkilere bağlı olarak erozyona uğradığı görülmektedir. Kapının genelinde yüzyıllar içinde çevre ve iklim şartlarına bağlı olarak yüzeysel bir kirlenmenin de olduğu izlenmektedir.

Resim 9 Meher Kapı Yakınında Yıllar İçinde Yaşanan Yapılaşma

Alanın Korunmasına İlişkin Değerlendirme ve Öneriler

Türkiye, insanlık tarihinin izlenebileceği doğal ve kültürel birçok zenginliğe sahiptir. Bu zenginlik tarihsel geçmişin tanıkları olarak tüm dünya tarihine mal olmuş uygarlıkların izlerini taşımaktadır. Geçmişten günümüze kalan ve geleceğe aktarılması gereken bu değerlerin korunması önemli bir soruna dönüşmüştür. Bu kültürel ve doğal mirasın tarihsel ve fiziksel değerlerinin açığa çıkarılması, tanıtılması, benimsetilmesi ve gündelik yaşam ile bütünleşmesi oldukça önemlidir. Eserlerin korunmasına yönelik olarak 1994 tarihli ICOMOS Nara özgünlük tüzüğünde koruma, yapıların tanınması, tarihlerinin ve öneminin öğrenilmesi, korunması ve gerekli durumlarda restore edilmesi biçiminde tanımlanmaktadır (ICOMOS 1994).

Meher Kapısı Urartu Uygarlığı'nın kentteki varlığını gösteren ve bütünlüğünü koruyarak ayakta kalmış ender yapılardan biri olarak oldukça önemlidir. Ancak yapının ihmal edilerek kaderine terk edildiği, doğal ve insan kaynaklı tahribatlara açık bırakıldığı görülmektedir. Bu sebeple yapının doğal, kültürel, mimari, tarihi ve görsel değerinin korunarak ön plana çıkarıldığı bir önerinin sunulmasının faydalı olacağı düşünülmektedir. Bu doğrultuda yapının korunarak, anlaşılır biçimde tanıtılması, potansiyel kullanıcıların belirlenerek buna göre bir çevre düzenlemesinin yapılması hedeflenmektedir. Öncelikle yapının uzaklardan görülebilecek şekilde Zızmım Dağı yamacındaki bir

kayalığa oyulmasının farklı noktalardan izlenmesine imkân tanıdığı ve bu konumlanmanın yapıyı anıtlattığı düşünülmektedir. Yapılacak bir aydınlatma ile yapının bu görselliğinin kentin farklı noktalarından algılanması sağlanmalı, kent sakinlerinin ve turistlerin kullanmasına imkan tanınmalıdır. Bu doğrultuda öncelikle yapının bakım ve onarımının yapılması, çevre düzenlemesinin tamamlanması ve yerli ve yabancı turizme açılması gerekmektedir.

Koruma ve Bakım

Yapıda meydana gelen insan ve doğa kaynaklı tahribatların (çatlaklar, yüzey kirlenmesi, karalamalar, aşınma vb.) ortadan kaldırılması ve yapının tarihi ve kültürel değerinin açığa çıkarılması için koruma ve restorasyon çalışmaları yapılmalıdır. Kalker kayadan meydana gelen kapının yağmur, kar, rüzgâr ve güneşten etkilendiği, yüzey erozyonlarının fazla olduğu ve aşırı derecede kirliliğin olduğu tespit edilmiştir. Bu sebeple 2012 tarihinde Van Valiliği tarafından yapılan temizlik ve bakım çalışmalarının belirli periyotlarla devam etmesi, basit koruma önlemlerinin alınarak onarım çalışmalarının yapılması gerekmektedir. Yazıtın temizlenmesi sürecinde harflere zarar verilmeden hassas bir şekilde temizliğin yapılması önemlidir.

Çevre düzenlemesi

Arkeolojik mirasın korunması ve iyileştirilmesi sürecinde farklı disiplinlerden bir çok uzmana ihtiyaç vardır (ICOMOS 1990). Bu durum yapının bütün koruma aşamalarında gerekli olduğu gibi çevre düzenlemesinde de gereklidir. Yapının tanıtımı amacıyla yapılacak açık alan düzenlemesinde farklı disiplinlerin (mimar, arkeolog, kent plancısı, sanat tarihçisi, peyzaj mimarları, rehberler vb.) birlikte çalışması önerilmektedir. Bu sebeple alanın yakın çevresinde mevcut peyzaj öğelerinin korunması ve yeni bir peyzaj düzenlemesi ile iyileştirme çalışmalarının yapılması önerilmektedir. Meher Kapı kutsal alanının hemen yanında konumlanan ve görsel kirliliğe sebep olan elektrik trafosu ve elektrik direğinin başka bir alana taşınması, alanın yakınındaki yapıların kaldırılması ve yeni yapılaşmanın önüne geçilmesi gerekmektedir. Ziyaretçilerin yapıya rahatlıkla ulaşmasını sağlayan yol, otopark, ulaşım araçları vb. olanaklar planlanmalıdır. Ziyaretçileri yapı ve yakın çevresi hakkında bilgilendirecek danışma ve panolar yerleştirilmelidir. Alana tek başına veya küçük bir grup halinde gelen insanların burayı tanımalarına imkân tanıyacak tarihsel bilgilerin yer aldığı farklı dillerde hazırlanmış ve resimlerle bezenmiş bilgi panolarına ihtiyaç duyulmaktadır. Söz gelimi kapının hangi tarihte kimler tarafından ne amaçla yapıldığı konularına açıklık getirilmelidir. Alanı ziyarete gelecekler için basit ve geçici bir strüktür ile yeme, içme, tuvalet vb. ihtiyaçları karşılayacak bir mekanın tasarlanması önemlidir. Ayrıca yaşlı ve engellilerin alanı rahatlıkla gezmelerine imkân tanıyacak olanaklar yaratılmalıdır. Kapıya kolaylıkla ulaşmayı sağlayacak belli bir yolun düzenlenmesi önemlidir. Bu yolun farklı noktalarına Urartu Uygarlığı ve kapıdaki yazıt hakkında bilgi panoları konulabilir. Ayrıca kent manzarasının izlenebileceği bir seyir terasının da uygun malzemeler kullanılarak yapılması önemlidir.

Tanıtım

Kültürel miras eserlerinin korunmasında, eserin tanıtımının sağlanması ve bilinirliğinin artırılması oldukça önemlidir. ICOMOS'a göre arkeolojik mirasın gün yüzüne çıkarılması ve topluma sunulması mevcut toplumların tarihsel süreçteki gelişimlerinin anlaşılması bağlamında oldukça önemli bir etkiye sahiptir. Bu yöntem sayesinde kültürel mirasın korunması meselesi de daha iyi anlaşılacaktır. Kültürel mirasın topluma sunulması mevcut bilgiler ışığında yapıldığı için belirli aralıklarla bu bilgilerin güncelleştirilmesi önemlidir (ICOMOS 1990). Meher Kapı ve yakın çevresinin de bu açıdan ele alınması gerekmektedir. Bu bağlamda alanın yazılı, görsel, işitsel medya ve sosyal mecralarda halka sunulması gerekmektedir. Yerli ve yabancı turistler ile kent sakinlerinin alana kolaylıkla ulaşmasını sağlayacak ulaşım olanaklarının artırılması önemlidir. Bu sebeple kent merkezinden alana kadar farklı mesafe ve lokasyonlarda tanıtıcı ve yönlendirici panoların konumlandırılması tavsiye edilmektedir. Alanın önemli sorunlarından biri olan güvenlik meselesi ile ilgili gerekli önlemlerinin alınması ve yakın çevrede oturan insanların kültürel miras hakkında bilgilendirilmesi ve bu alanı sahiplenmeleri sağlanmalıdır.

Kültürel Miras Bilinci, Farkındalık ve Katılım

Kültür varlığının korunmasında hiç kuşkusuz yukarıda sıralanan etkiler kadar önemli diğer bir unsur mimari yapıyı sahiplenen bir halk bilinci yaratmaktır. Çünkü yerelde yaşayanlar kültür miras alanı ile tarihsel, sosyo-kültürel, kimlik, hafıza, aidiyet vb. güçlü bağlar kurdukları için bu alanlara yapılacak her türlü müdahaleden doğrudan etkilenirler (Gültekin- Uysal 2018: 2032). Bu miras alanlarının korunmasında yerel dinamiklerin ilgileri ve katılımları oldukça önemlidir (ICOMOS 1994). Bu konuda ICOMOS Arkeolojik Mirasın Korunması ve Yönetimi Tüzüğü'nde yapılan tanımlama bu durumun önemini vurgulamaktadır. Bu mirasın korunması için uygulanacak politikalarda yerelde yaşayanların önemine de vurgu yapılır. Ayrıca halka bilgi verilmesi ve bütünleşik korumanın önemli bir bileşeni olarak kabul edilmektedir (ICOMOS 1990; (ICOMOS 1994). Hatta bazen kültürel mirasın yönetiminin ve korunması yerelde yaşayanların insiyatifinde olmasının doğru bir karar olabileceği düşünülmektedir. Yerel halkın yaşam alanlarındaki kültür mirası öğelerine ilişkin alınacak kararlarda işbirliği yapması, sürece katılımcı olarak dahil olmaları demokratik bir sürecin de gelişimine önemli katkılar sağlayacaktır. Bu şekilde kültür mirasının daha iyi tanıtılmasına, katılımcı bir sahiplenmeye ve mirasın sürekliliğine imkan sunulacaktır. Bu bağlamda katılım meselesinin koşulu, kültür mirasının değerinin bilincinde olma, bir parçası olduğunu idrak etme ve onu sahiplenme olarak tanımlanabilir (Gültekin- Uysal 2018: 2032). Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunması'na dair sözleşmeye (Dünya Mirası Sözleşmesi) göre; yerel halkın kültür mirasının farkında olması, koruması ve mirasa yönelik çalışmalara katılması taraf devletlerin güdümündedir. Bu taraf devletlerden birisi de sözleşmeyi 1982 yılında imzalayan Türkiye'dir. Taraf devletler, eğitim, tanıtım programları ile uygulayacakları politikalar vesilesiyle halklarının kültürel ve doğal mirasa yönelik bağlılıklarını güçlendirmek zorundadır (UNESCO, 1972). UNESCO, uluslararası alanda kültür mirasının korunması meselesinde en önemli kurumlardan birisidir. Kurumun öncülüğünde hazırlanan sözleşmelerde, tüzüklerde belirtilen ilke ve kararlar Türkiye tarafından da kabul edilmiştir. Türkiye'de bu ilke ve kararların yerine getirilmesi Kültür ve Turizm Bakanlığı (KTB) ile Milli Eğitim Bakanlığı'nın (MEB) sorumluluğundadır (Gültekin- Uysal 2018: 2032). Bu bakımdan yerelde Meher Kapı ve çevresi genelde ise kentte yer alan kültürel değerlerin korunması için sorumlu kuruluşlar tarafından yöre halkına kültürel miras ve bunun öğeleri ile ilgili farkındalık kazandıracak eğitim programları düzenlemeli bu konuda güçlü bir iletişim ağı oluşturmalıdır. Çünkü bütünleşik bir korumanın en temel dinamiği kültür mirası ile doğrudan etkileşim içinde olan yerel halkın bu alanlara ilişkin yapılan tüm çalışmalara katılımıdır. Koruma fiziksel olmanın ötesinde sosyal ve kültürel bir sürece dönüştüğü zaman etkili ve kalıcı olabilir.

Sonuç ve Tartışma

Kültürel miras, toplumların tarihlerine ışık tutan, günümüze ulaşmış ulusal ve uluslararası alanda önemli bir niteliğe sahip somut ve soyut değerlerin tümünü kapsamaktadır. Arkeolojik alan ve yapılaşmalar da bu kültürel miras içerisinde önemli bir yer tutmaktadır. Arkeolojik alanlar toplumların geçmişinde büyük emekler harcanarak özgün bir şekilde üretilmişlerdir. Bir çoğu kutsal olarak değerlendirilen bu somut alanlar geçmişin günümüze aktarıldığı önemli kültür varlıklarıdır. Bu alanlara yönelik ilk bilimsel çalışmalar Avrupa'da 18. yüzyılda başlarken Türkiye'de ancak 19. yüzyılda yapılmaya başlanmıştır. 20. yüzyılın ikinci yarısına gelindiğinde bir yandan uluslararası arenada UNESCO, Avrupa Konseyi ve ICOMOS gibi kuruluşların hazırladığı sözleşme ve tüzükler diğer taraftan ulusal düzeyde çıkarılan yasalar sayesinde arkeolojik mirasın korunmasına yönelik önemli adımlar atılmıştır. Uluslararası düzeyde alınan bir çok kararın Türkiye tarafından da kabul edildiği ve bu bağlamda çalışmaların yürütüldüğü bilinmektedir. Arkeolojik kültür varlıklarının korunarak geleceğe aktarılması yasal, bilimsel ve sanatsal yönleri olan kompleks bir sürecin etkin olarak yürütülmesine bağlıdır. Bu bağlamda yerel ve kentsel alanlardaki kültür mirası örneklerinin belirlenmesi, gün yüzüne çıkarılması, envanter çalışmalarının yapılarak koruma altına alınması ve restorasyon çalışmalarının yapılarak halka sunulması oldukça önemlidir.

Ülkemiz arkeolojik kültürel miras konusunda oldukça zengin bir geçmişe sahiptir. Bu zengin geçmişin görüldüğü yerlerden biri Urartu Krallığı'nın başkenti Van'dır. Burada bulunan Urartu krallığına ait eserlerden bir tanesi çalışmanın konusu olan Meher Kapı'dır. Yıllar içinde doğal ve insan kaynaklı tahribata uğramış kapının korunarak gelecek kuşaklara aktarılması oldukça önemlidir. Bu bağlamda yapının gündeme getirilmesinin,

tanıtımının yapılmasının ve korunmasının dikkate değer olduğu düşünülmektedir. Meher Kapı'da yaşanan tahribatlar bir yönüyle estetik açıdan bir sorun olarak görülse de ileride yaşanabilecek daha büyük tahribatların habercisi olarak yorumlanabilir. Bu sebeple koruyucu önlemlerin alınarak, aralıklı bakım ve onarım yapılması gerekmektedir.

Kaynakça

- Ahunbay, Z. (2010). Arkeolojik Alanlarda Koruma Sorunları Kuramsal ve Yasal Açılardan Değerlendirme. TÜBA-KED Türkiye Bilimler Akademisi Kültür Envanteri Dergisi, (8), 103-118. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tubaked/issue/57432/814185>
- Albayrak, P. (2018). Urartu Dini Mimarisi, Kafdağı, cilt:3, sayı:1, s. 31-51.
- Avrupa Konseyi, (1992). https://www.tursab.org.tr/apps/OldFiles/dosya/14743/Arkeolojik-mirasin-korunmasina-iliskin-avrupa-sozlesmesi-gozden-geciril_14743_4736407.pdf Erişim Tarihi: 22.10.2022
- Belli, O. (1998). Anzaf Kaleleri ve Urartu Tanrıları, İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Belli, O. (2000). "Urartu Krallığı'nın İkinci Başkenti Toprakkale (Rusahanili) Kazıları", Türkiye Arkeolojisi ve İstanbul Üniversitesi(1932-1999), 2000, 223-227
- Carta del Restauro, (1931). http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_tr0660878001536681682.pdf Erişim Tarihi: 22.10.2022
- Cengiz, M., Tanaç Zeren, M. (2021). Arkeolojik miras alanlarında koruma, yorumlama ve sunum yaklaşımlarının gelişimi. Eksen Dokuz Eylül Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Dergisi, 2(2), 54-76. Cilt 2, Sayı 2, Yıl 2021, 54-76
- Çilingiroğlu, A (1997). Urartu Krallığı Tarihi ve Sanatı, İzmir.
- Duygun, G. (2022). Arkeolojik Alanlar ile Çevre Yerleşimler Arasında Oluşan Eşikler: Antik Perge Kenti Örneği, Uluslararası İnsan ve Sanat Araştırmaları Dergisi, Cilt:7, Sayı:1, s. 13-25
- Eres, Z. (2013). Arkeolojik kazı, koruma, sergileme ve toplum ilişkisi Kırklareli'nde tarihöncesi arkeolojik alanlar üzerinden bir deneyim. Arkeoloji ve Sanat Dergisi, Eylül-Aralık, (144), 1-30.
- Genc, B., Konyar, E. (2019). Van kalesi analıkız yapısı: İşlev ve kronolojisine dair bir değerlendirme. Anadolu Araştırmaları-Anatolian Research, 22, 1-23. <https://doi.org/10.26650/anar.2019.22.660245>
- Gülen, M., Alp, Ş. (2021). Open Air Sanctuaries In Urartian Civilization A Proposal For Meher Gate Sanctuary, "IARCSAS" 1st International Architectural Sciences and Application Symposium 27-29 October 2021 Isparta, TURKEY.
- ICOMOS. (2010). Rock Art, Pre nomination Guidelines. http://openarchive.icomos.org/268/1/ICOMOS_Rock_Art_Guidelines_2010_EN.pdf, Erişim Tarihi: 22.10.2022
- ICOMOS. (1990). Arkeolojik mirasın korunması ve yönetimi tüzüğü. http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_tr0574229001536913919.pdf Erişim Tarihi: 22.10.2022
- ICOMOS (1994). Nara özgünlük tüzüğü. http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_tr0756646001536913861.pdf Erişim Tarihi: 22.10.2022
- ICOMOS. (1999). Geleneksel mimari miras tüzüğü. http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_tr0464062001536913566.pdf Erişim Tarihi: 22.10.2022
- ICOMOS (2004). The World Heritage List: Filling the Gaps - an Action Plan for the Future.
- İSMEP Rehber Kitaplar. (2014). Kültürel Mirasın Korunması, Danış. Zeynep Gül ÜNAL İstanbul: İstanbul Valiliği, İstanbul Proje Koordinasyon Birimi (İPKB) ve İstanbul İl Afet ve Acil Durum Müdürlüğü <https://www.guvenliyasam.org/wp-content/uploads/2016/02/KULTUREL.pdf> Erişim Tarihi: 09.01.2021.

Layard, A.H. 1853. Discoveries in the Ruins of Nineveh and Babylon; with Travels in Armenia, Kurdistan and the Desert. London and New York: John Murray and G. P. Putnam.

Madrid Konferansı Tavsiye Kararları: Altıncı Uluslararası Mimarlar Kongresi, (1904).

<http://www.alanbaskanligi.gov.tr/evrak/turkce/1904-Madrid-Konferans%C4%B1-Tavsiye-Kararlar%C4%B1.pdf> Erişim Tarihi: 22.10.2022

Olms Verlag, G. (1988). Carl Friedrich Lehmann-Haupt Armenien eins und jetzt, II,I, Hildesheim, Zürich, New York.

Piotrovsky 1965 B.B. Pitrovskiy "Urartu Dini", (çev.) İsmail Kaynak Ankara Üni. Dil ve TarihCoğrafya Fk. Dergisi 23/1-4, 1965, 37-49.

Salvini, M. (2006), Urartu Tarihi ve Kültürü, İstanbul, Arkeoloji ve Sanat Yayınları.

Sönmez, M. (2008) WEB Tabanlı CBS ile Bergama'nın Turizm Coğrafyasında Kültürel Miras Değerlendirilmesi, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Coğrafya Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir, s. 25-26.

Turgut Gültekin, N., Uysal, M. (2018). Kültürel miras bilinci, farkındalık ve katılım: Taşkale köyü örneği. OPUS–Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi, 8(15), 2030-2065. DOI: 10.26466/opus.446272

URL-1 https://en.wikipedia.org/wiki/Friedrich_Eduard_Schulz, Erişim Tarihi: 8 kasım 2021

UNESCO 1972, <https://www.unesco.org.tr/Pages/161/177> Erişim Tarihi: 22.10.2022

VENEDİK TÜZÜĞÜ (1964), http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_tr0243603001536681730.pdf Erişim Tarihi: 22.10.2022

Yücel, Ç. (2010). Urartu Dini ve Tapınma Sistemleri, Arkeoloji ve Sanat Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Dicle Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Diyarbakır.

Extended Abstract

Cultural heritage, with its tangible (historical buildings, monuments, architectural remains and areas, etc.) and intangible (tradition, values, ceremonies, handicrafts and oral history, etc.) elements, as well as living culture, creates a common memory with what was accumulated in the past and with reference to them. Anatolia, which carries the traces of different civilizations in the historical process, has a rich cultural heritage. There are different architectural and artistic forms in this geography, which has survived for centuries by being fed from the cultures of different civilizations.

In our country, studies on the protection of natural and cultural assets, which started at the end of the 19th century, have gained momentum in recent years (Ahunbay 2010). In this regard, the work of the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, whose short name is UNESCO, is important¹. UNESCO aims to promote cultural and natural assets with universal values, which are accepted as the common heritage of all humanity, to the world, to create awareness in the society to protect this universal heritage, and to provide the necessary cooperation for the survival of cultural and natural values that are destroyed or destroyed for various reasons. Archaeological heritage constitutes a heritage group that needs to be specifically defined and protected within cultural heritage sites. With the definition made in the ICOMOS Archaeological Heritage Protection and Management Regulation, "Archaeological heritage" defines basic data as material heritage that has been handled by archaeological methods. One of the cities with rich examples of archaeological cultural heritage is Van. Meher Gate and Sanctuary is one of the structures that draw attention in terms of archaeological assets that constitute an important part of the cultural heritage areas in the city. Meher Kapı is a monumental niche carved into a rock located on the northern slope of Zımzım Mountain in the city of Van. It is also interesting that the building is an archaeological heritage and a rock-carved place. As a matter of fact, rock-carved spaces, which have universal values, have been one of the priority thematic issues in protection determined by UNESCO since the 2010s⁴. The research was carried out in three stages. In the first stage, written and visual sources and archaeological studies related to the research area were examined, and face-to-face interviews were held with experts and scientists who

had studies related to the research area. At the same time, an institution search was conducted for the supply of visual and written documents related to the conservation process in the research area. At the other stage, the building and its surroundings were examined on site, documented with photographs and drawings, and determinations were made about the building. In the third stage, in order to preserve the authenticity of the structure and its immediate environment by preserving its originality in a holistic manner and to transfer it to future generations, the information determined about its current situation has been evaluated and conservation proposals for today and the future have been developed. The Meher Gate is a monumental rock work with three moldings in the form of a rectangle, formed by carving the front of a limestone rock. The gate consists of a niche 3.15 m wide, 5.35 m high and 1.30 m deep. The interior niche of the building, which has a three-storey frame, measures 74x1.96m (Salvini, 2006; Albayrak, 2018). The door is accessed from steps, most of which have been worn out and have disappeared today. In front of the door, there is an area of approximately 8.40 m², which was formed by carving the bedrock, about 3 m in length in the east-west direction and 2.80 m in the north-south direction.

The historical sites and structures that have survived to the present are an indicator of the socio-cultural values of the societies living in the past and are the common cultural assets of humanity. With the rapid urbanization and zoning activities experienced today, it is seen that these areas and structures are exposed to change and transformation and deteriorate. Understanding the place and importance of these areas and structures in the memory and history of the city, taking them under protection and integrating them with the city is very important. The preservation of archaeological values, which contain traces of the past, by integrating with urban life is extremely important for the continuity of both urban and collective memory (Duygun, 2022).

Meher Kapı, which can be described as a cultural property, has been affected by physical deterioration caused by nature and human beings. Meher Gate is very important as one of the rare structures that show the existence of the Urartian Civilization in the city and have survived by preserving its integrity. However, it is seen that the building has been neglected and left to its fate and left open to natural and human-induced destructions. For this reason, it is thought that it would be beneficial to present a proposal in which the natural, cultural, architectural, historical and visual value of the building is preserved and highlighted. In this direction, it is aimed to protect the building, to introduce it in an understandable way, to identify potential users and to make a landscaping accordingly. First of all, it is thought that the carving of the building into a rock on the slope of Mount Zımzım, allowing it to be seen from afar, allows it to be watched from different points, and this positioning makes the building monumental. With a lighting to be made, this visibility of the building should be perceived from different points of the city, and it should be allowed to be used by the citizens and tourists. In this direction, first of all, the building should be maintained and repaired, the landscaping should be completed and it should be opened to domestic and foreign tourism.

Çatışma Beyanı

Makalenin herhangi bir aşamasında maddi veya manevi çıkar sağlanmamıştır.

Yayın Etiği Beyanı

Bu makalenin planlanmasından, uygulanmasına, verilerin toplanmasından verilerin analizine kadar olan tüm süreçte "Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi" kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan "Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler" başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbiri gerçekleştirilmemiştir. Bu araştırmanın yazım sürecinde bilimsel, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş; toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamıştır. Bu çalışma herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiştir.

Pepee Çizgi Filminde Kullanılan Şarkılarının Kavramlar Bağlamında Göstergebilimsel (Semiyotik) Analizi

Semiotic Analysis of The Songs Used in The Pepee Cartoon in The Context of Concepts

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Yiğit ERSOYDAN

ORCID: 0000-0001-9053-4580 ◆ Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Güzel Sanatlar Eğitimi, Öğretim Üyesi

◆ ersoydan07@hotmail.com

Özet

Bireylere toplumsal değer ve normlara ait kavramların erken dönemde kazandırılması için çocuk şarkılarının kullanıldığı bilinmektedir. Bu araştırmanın amacı, Pepee çizgi filminde kullanılan şarkıların kavramlar bağlamında göstergebilimsel (*sémiotique*) analizini yapmaktır. Bu amaçla, Pepee çizgi filminde kullanılan şarkıların sözleri, Saussure'ün göstergebilim modeline göre gösteren, gösterilen ve gösterge ilişkisi bağlamında içerik çözümlemesi yapılarak analiz edilmiştir. İçerik çözümlemesinde temel varsayım iletilerin araştırılması ve iletişimin bu iletileri alan insanları aydınlatmasıdır. Bu bağlamda Pepee çizgi filminde kullanılan ve rastlamsal (*random*) olarak belirlenen 5 çocuk şarkısının sözlerinden alınan kesitler çözümlenmiştir. Belirginlik ilkesi gereği diğer yönler göz ardı edilerek yalnızca "kavramlar" bağlamında çözümleme yapılmıştır. Göstergebilim araştırmalarında başlangıçtan itibaren belirginlik ilkesinin benimsenmesi zorunludur. Belirginlik ilkesine göre, araştırmaya başlarken karar alınır ve derlenmiş olgular diğer tüm yönleri yok sayılarak yalnızca bir yönü ile "bir tek açıdan" betimlenir. Belirlenen Pepee şarkılarının içerik çözümlemesi sonucu ulaşılan göstergeler, MEB okul öncesi programında yer alan kavram kategorileri çizelgesi (Ek 5) ile de karşılaştırılmıştır. Pepee çizgi filminde kullanılan çocuk şarkılarının içerik çözümlemesi sonucunda ulaşılan göstergeler; *renkler*, *temizlik*, *boyut*, *şekiller* ve *duyu organları* kavramlarıdır. Bu göstergelerden yalnızca *temizlik* kavramı, MEB'in kavram kategorileri çizelgesinde yer almamaktadır. İçerik çözümlemesi sonucunda ulaşılan göstergeler, MEB'in okul öncesi programında çocuklara öğretilmesini planladığı ve Ek 5 kavram kategorileri çizelgesinde yer verdiği kavramlar ile tutarlıdır. Pepee şarkılarından rastlamsal olarak belirlenen beş çocuk şarkısının içerik çözümlemesi sonucunda ulaşılan göstergelerin, MEB'in okul öncesi programında çocuklara öğretilmesini planladığı kavramlarla tutarlı olması; Pepee çizgi filminde kullanılan çocuk şarkılarının, çocuklara erken yaşta evrensel geçerliliği olan temel kavramları şarkılar aracılığı ile öğretmek üzere, pedagojik bir amaca dönük olarak bestelendiğini ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Çizgi film, Çocuk şarkısı, Göstergebilim, Kavram, Müzik, Pepee.

Abstract

It is known that children's songs are used to provide individuals with the concepts of social values and norms in the early period. The purpose of this research is to make a semiotic analysis of the songs used in the Pepee cartoon in the context of concepts. For this purpose, the lyrics of the songs used in the Pepee cartoon were analyzed by making content analysis in the context of the relationship between the signifier, the signified and the sign, according to Saussure's semiotic model. The basic assumption in content analysis is to search for messages and the communication to enlighten the people who receive these messages. In this context, the sections taken from the words of 5 children's songs used in the Pepee cartoon and determined as random (*random*) were analyzed. In accordance with the principle of clarity, other aspects were ignored, and analysis was made only in the context of "concepts". It is imperative that the principle of salience be adopted from the outset in semiotic research. According to the uncertainty principle, a decision is taken at the beginning of the research and the compiled facts are described with only one aspect "from one aspect", ignoring all other aspects. The indicators obtained as a result of the content analysis of the determined Pepee songs were also compared with the concept categories chart (Appendix 5) in the MEB preschool program. The indicators obtained as a result of the content analysis of the children's songs used in the Pepee cartoon; colors, cleanliness, size, shapes and sense organs. Among these indicators, only the concept of cleaning is not included in the concept categories chart of the MEB (Ministry of Education). The indicators obtained as a result of the content analysis are consistent with the concepts that the Ministry of Education plans to teach to children in the preschool program and included in the Annex 5 concept categories chart. The indicators obtained as a result of the content analysis of the five children's songs randomly determined from Pepee songs are consistent with the concepts that the MEB plans to teach children in the preschool program; It reveals that the children's songs used in the Pepee cartoon were composed for a pedagogical purpose, in order to teach children the basic concepts that have universal validity at an early age, through songs.

Keywords: Cartoon, Child song, Concept, Semiotic, Music, Pepee.

Giriş

Toplumların düzene olan ihtiyaçları geçmişten günümüze hep diri kalmıştır. Bunun sebebi bireysel ihtiyaçları karşılamak, güvenlik ve doğa ile mücadele gibi başat belirleyiciler nedeniyle bir arada bulunma zorunluluğudur. Kaosun getirdiği problemlerle başa çıkmak yerine, düzenin yarattığı “sistem”e uymak, düzeni ve toplumsallaşmayı ussal hale getirir. Tarih insanların “her zaman ve her yerde toplumsallaştığını” göstermektedir (Wolf, 2010). Toplumsallaşmanın getirdiği bir arada olma zorunluluğu, bireysel farklılıkların toplum içerisinde hem korunup hem de uyumlu hale getirilmesi sorunsalını ortaya çıkartmıştır. Bir yandan bireylerin özgün (biricik) yönleri ile toplumla uyum halinde kalabilmeleri; diğer yandan da bu ereğe ulaşmak üzere toplumu meydana getiren ortak değer ve normların oluşturulabilmesi, toplumun genelini kabul ettiği ortak davranış örüntülerinin sergilenmesi ile mümkün olabilmektedir. Fichter (2002, s.79), bu bağlamıyla toplumu “sosyal gereksinimlerini karşılamak için etkileşen ve ortak bir kültürü paylaşan çok sayıda insanın oluşturduğu bir birliktelik” olarak tanımlar ve “ortak kültür”ün önemine atıfta bulunur. Kültürel ortaklığın yaratılması; toplumun bireyleri tarafından kabul gören “ortak” değer ve normların neler olduğunun belirlenmesi ve belirlenen değer ve normların toplum tarafından öğrenilip benimseneceği kurumların oluşumu ile sağlanabilir. Toplumun genel kabul gören düşünce yapıları ve eylem tarzları, bireyler tarafından gizil veya görgül olarak öğrenilir. Birey ek zaman harcayarak toplumsal “şey”leri nasıl yapacağı ile ilgili bilinçli öğrenme ve keşfetme yoluna gitmez. Toplumsal değer ifade eden öğrenmelerin bir kısmı, bireyin sosyalizasyon süreci içinde gizil olarak kendiliğinden gerçekleşir. Değer (*value*), farklı anlamları karşılayabilen bir sözcüktür. Hollinger (2005)’e göre değerler bizim olgulara atfettiğimiz öznel yorumlardır. Bu bağlamıyla değer, bir veri setinin istatistiki analizi ile ulaşılan nicel (*quantitative*) bir sonucu ifade edebileceği gibi, bir şeyin neliği ile ilgili nitel (*qualitative*) bir kavramı da ifade edebilir. Değer kavramı önemlidir, ancak sosyologlar arasında çok tartışılan sorunsallardan biri olmuştur. Öyle ki; sosyoloji yazınında fikir ayrılıkları açıkça kendini belli eder. Bazı sosyal bilimciler değerlerin hiçbir gerçekliğe sahip olmadığını, bir değerın yalnızca “bir kişinin kişisel değeriyle ilgili olması” durumunda ya da “sosyal bilim çalışması dışında birer psikolojik ve etik olgu olması halinde” incelenebileceğini ileri sürmüştür. Bugün gelinen noktada sosyal bilimciler değerlerin önemli birer “sosyal olgu” olduğunu kabul etmiş ve sosyolojik çalışmalara konu olabileceği fikri üzerinde konsensüs sağlamıştır (Fichter, 2002). Değerler, kavramlar aracılığı ile aktarılır. Kavramlar, belirli bir nosyonun ortak yönlerini ifade edecek biçimde kullanılabilir. Kavram (*concepts*) sözcüğünü tanımlamak da değeri tanımlamak kadar zordur. Sözcüğün farklı disiplinler tarafından birbirinin yerine geçebilecek şekilde tanımlanmış olması Marshall’ın (1999) değimi ile “oraya buraya çekilmesi”ne neden olabilmektedir. Marshall sözcüğün oraya buraya çekilmesi olgusunu kavram sözcüğünün “özünde ihtilafı kavramlar” sınıfında yer almasına bağlar. Bunun nedeni sözcüğün farklı disiplinlerde hem “betimleme” hem de “değerlendirme” amacıyla kullanılmasıdır. Ancak yine de bir tanım ortaya koyar ve sözcüğü sosyal bilim bağlamında: sınırları bilinen belli bir alana ait olguları (*phenomenia*) tanımlama, analiz etme ya da sınıflama işleminde başvurulan bir terim olarak yorumlar (Marshall, 1999, s.395). Örneğin, adalet toplumsal bir değerdir. Hukuk, yasa, mahkeme, ceza, hapis vb. kavramlar, adalet sistemi içerisinde sınırları bilinen belli bir alana ait olguları tanımlayan kavramlardır.

Toplumun temel bileşeni olan bireyler, farklılıkları ve özgün yanları ile toplumsal hayatın birer parçasıdır. Biyolojik yapıları nedeniyle toplumsal yapı içerisinde sonlu bileşenlerdir. Doğumla birlikte içine düştükleri toplumun değerlerini bir yandan öğrenirken diğer yandan da kendi özgün niteliklerini artı bir değer olarak toplumsal düzene katarlar. Dewey (1997) bu ilişkiyi ifade ederken bireyi “yardıma muhtaç, dili, inançları, fikirleri veya sosyal standartları olmayan olgunlaşmamış bir yeni doğan” olarak tanımlar ve “topluma yaşam tecrübesini aktaran her birey, her bileşen, zamanla yok olur, fakat toplumsal yaşam devam eder” diyerek toplumsal bir konsensüs olması yönüyle değerlerin sürekliliğine göndermede bulunur. Dewey toplumsal yaşamın sürekliliği bakımından eğitimin önemine de değinir. Eğitimi toplumsal değerlerle ilgili kavramların bireylere aktarılması yönüyle yaşam boyu devam eden bir süreç olarak görür ve en geniş anlamıyla “yaşamın sosyal anlamda sürekliliğinin sağlanması” şeklinde tanımlar (1997, s.3). Toplumsal bir varlık olarak bireyin toplumun ortak değer ve normlarına uyumlu şekilde yetiştirilmesi olgusu; bireye ait özgün birtakım özelliklerin korunması ve bireyin içine doğduğu toplumun ortak değer ve normlarına uyumlu kazanımları elde etmesi ile gerçekleşir. Merton (1972) bu süreci toplumsal değer ve normların

kazanıldığı “kültürel çevre” ve insan ilişkilerinin yapılandırıldığı “toplumsal çevre” olmak üzere iki bölüme ayırır. Bu süreç yapılandırılmış (*formal*) ve yapılandırılmamış (*informal*) toplumsal kurumlar eliyle yürütülür. Fichter (2002) temel toplumsal kurumları *aile, eğitim, din, ekonomi* ve *siyaset* kurumu olarak tanımlar. Toplumsal kurumlarda sosyal davranışlar, düşünce tarzları, davranış örüntüleri, süreçler ve rollerle ilgili kavramlar birey daha topluma girmeden önce yapılandırılmıştır. Genel kabul gören, toplum tarafından onaylanmış değer ve normların toplumun devamlılığına hizmet edecek şekilde yapılandırılarak aktarılması, eğitim kurumunun sorumluluk alanıdır. Bir sosyal kurum olarak eğitim kurumundaki öğrenmeler resmi olmayan formu ile evde ve kültürel çevrede gerçekleşir. Resmi ve programlı olarak gerçekleştiği yer ise okul sistemleridir. Okul dışında kalan ancak plan ve program dahilinde gerçekleşen tüm öğretim-öğrenim süreçleri eğitim kurumu içinde yer alır (İçli, 2009).

Kavramlar ve Çocuk Şarkılarında Kullanımı

Toplumsal değer ve normlara uyumlu bireylerin yetiştirilmesi, bireylere temel değerlere ait kavramların doğru öğretilmesi ile mümkündür. Toplumların farklı kültür sistemleri olsa da her toplumun böyle bir hedefle hareket etmesi, daha önce de değinildiği gibi toplumsal sürekliliğin sağlanması bakımından kaçınılmazdır (Dewey, 1997). Bireylerin içine doğdukları topluma ait değer ve kavramları ilk öğrenmeye başladığı yer aile kurumudur. İçine doğulan kültürün gelenek, görenek, örf, adetleri ile bunlara ait bilgi ve tutumların öğrenilmesi süreci okulda devam eder. (Ulusoy ve Dilmaç, 2014). Okul öncesi dönemde başlayan yapılandırılmış eğitim, toplumsal değerlere ait kavramların pedagojik ilkeler çerçevesinde öğretildiği kritik bir süreçtir. Erken çocukluk döneminde eğitimin önemini kesin biçimde ortaya koyan çok sayıda araştırma mevcuttur. United Nations Educational Scientific and Cultural Organization (UNESCO), erken çocukluk döneminde bireylere öğretilmesi gereken *barış, sevgi, saygı, dürüstlük, alçakgönüllülük, iş birliği, özgürlük, mutluluk, sorumluluk, sadelik, hoşgörü* ve *birlik* olmak üzere evrensel ölçekte kabul gören on iki ortak değer listelemiştir (Unesco, 2000). Programlı eğitimin başlangıç seviyesi olması bakımından okul öncesi dönemde, UNESCO tarafından belirlenen evrensel değer ve kavramların çocuklara öğretilmesi önemlidir. Okul öncesi süreçte çocuklara kazandırılacak değer ve kavramlar için öğrenmeye yardımcı oyunlar, drama etkinlikleri, soru-cevap etkinlikleri, hikayeler ve şarkılar gibi yardımcı yöntemler kullanıldığı bilinmektedir. Bu yöntemler arasında şarkılar, önemli bir iletişim biçimi olmanın yanı sıra değerler eğitiminin etkili bir aracı olması bakımından da önemlidir (Winter, 2015). Bu sayede değerlere ait kavramların erken yaşta kalıcı biçimde öğrenilmesi kolaylaşmaktadır (Kara & Emirhan, 2020).

Müzik, okul öncesi dönemde işe koşulan temel yardımcı yöntemlerden birisidir. Pramling ve Garvis müzik için “*okul öncesi eğitiminin kalbi*” ifadesini kullanır (Akt. Ehrlin ve Wallerstedt, 2014). Araştırmalar, okul öncesi dönemde müzik eğitiminin çocukların dil gelişimi, yaratıcılık ve psiko-motor alanlardaki gelişimlerine katkı sağladığını, hafızalarını olumlu etkilediğini, elde edilen kazanımların bireylerin yaşamlarında önemli bir yere sahip olduğunu göstermektedir¹. Piaget, “çocuk, ne kadar çok şeyi görür ve duyarsa, bir o kadar daha fazlasına merakı uyanır” görüşünü savunur (1936, s.33). Bu bağlamıyla çocuklara şarkılarla çok şeyi görüp duyacakları ve drama ile desteklenecek zengin bir öğrenme ortamı sağlanması önemlidir. Okul öncesi süreci içerisinde çocuklara toplumsal değerlere ilişkin kavramların öğretimi için müzikli oyunların ve çocuk şarkılarının sıklıkla kullanıldığı da bilinmektedir.

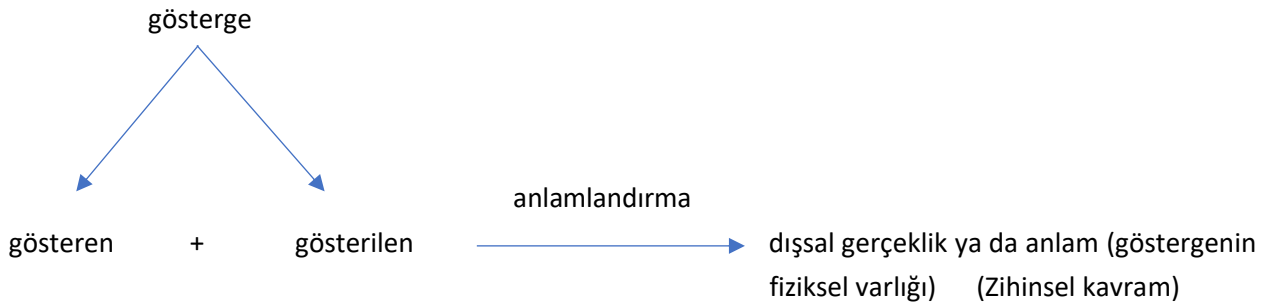
Göstergebilimde Anlam Öğeleri ve Temel Kavramlar

Göstergebilim, kökeni dilbilim olan ve dizgeler aracılığı ile gerçekleşen her türlü bildirişim eylemini inceleyen bir bilim alanıdır. Göstergebilimin kurucusu Ferdinand de Saussure olarak kabul edilir. Bu yaklaşım dilbilimciler arasında adeta bir “gelenek”tir (Rifat, 2019, s.21). Saussure’ün ölümünden sonra yayımlanan ve Cenevre Üniversitesi’ndeki ders notlarına dayanılarak hazırlanan *Cours de Linguistique Générale* (genel dilbilim dersleri) isimli kitap, 20. Yy çağdaş dilbilim araştırmaları ve -yöntemini dilbilimden alan- göstergebilimsel araştırmalarda sıkça atıf yapılan anıtsal bir kaynak niteliğindedir². Saussure esasen dilbilimcidir. Dili, iletişime aracılık eden göstergesel

¹ Bkz: Jakobson, Cuddy & Kilgour (2003); McMillan (2009); Samuelson, Carlsson, Pramling & Wallerstedt (2009); Collins (2014); Winter (2015); Abril (2016); Scott (2016).

² Bkz: Vardar, (2001); Rifat, (2019).

bir dizge olarak görür. O'na göre; iletişimin gerçekleştiği alfabe, işaret dilleri, toplumsal kurallar, giyim, resim, edebiyat, müzik, reklam, mimari vb. çeşitli görsel işitsel gösterge dizgelerinin bulunduğu her alan, göstergebilimin çatısı altında incelenebilir alanlardır (Akerson, 2005). Göstergebilim yöntemi, metinlerarası (*intertextualité*) ya da göstergelerarası (*intersémiotique*) olarak ifade edilebilen bir yaklaşımla birbirinden farklı pek çok alanda uygulanabilir³. Saussure'e göre göstergebilim; başta dil olmak üzere iletişimsel içerik üreten tüm birimler arasındaki yapısal bağıntıları ve anlamlı bütünleri, içeriklerini çözümlenerek inceleyen "tüm iletişim biçimlerinin" bilimidir (Guiraud, 1994, s.9). Göstergebilim; dilbilimdeki gelişmelere paralel, eşsüremler bir seyir izler. Saussure, Pierce, Hjelmslev, Jacobson, Barthes ve Greimas gibi bilginlerin sunduğu farklı yaklaşım modelleri mevcuttur⁴. Saussure'ün sunduğu temel anlam modeli *gösterge* merkezlidir. Göstergeyi: "gösteren" ve "gösterilen" den oluşan ikili (*dyadic*) bir yapı ve anlamlı bir fiziksel nesne olarak ele alır. Gösteren: göstergenin kağıt üzerindeki işaretler (harfler, renkler, şekiller vb.) ya da havadaki sesler biçiminde algıladığımız bağlantısal (*relata*) imgeleridir. Gösterilen: göstergenin göndermede bulunduğu zihinsel kavram, göstergeyi kullananın bundan anladığı "şey"dir. Saussure göstergeyi; gösteren ve gösterilenin birleşmesinden doğan bir bütün olarak tanımlar (1998:111). Bu kavramlar farklı kültürlerde verilecek benzer örnekler için farklı anlamlara gelebilir. Ancak Saussure'ün anlam öğeleri aynı kültürün üyesi olan bireylerin tümü için ortaktır (Fiske, 1996)

Şekil 1. Saussure'ün anlam öğeleri

Bu noktada kavramların daha net anlaşılması bakımından göstergebilim yazınında sıkça kullanılan bir örneği alıntılanmak yerindedir. Belçikalı ressam René Magritte, *pipe* (pipo) isimli tablosunda tuvaline bir pipo resmetmiş ve altına *Ceci n'est pas une pipe* (bu bir pipo değildir) yazmıştır.

Resim 1. Magritte'in Pipe Tablosu

Magritte'in tablosu Saussure'ün göstergebilim kavramları ile incelendiğinde; tuval üzerine bir pipo resmedildiği ve pipo imgesinin altına "bu bir pipo değildir" yazıldığı görülmektedir. Evet, aslında olan budur; tuval üzerindeki pipo imgesi, gerçek bir pipo değildir. Gördüğümüz şey, tuval üzerine çeşitli renklerde boyalar kullanılarak

³ Bu kavramlarla ilgili tanımlamalar ve örnek çalışmalar için Bkz: Aktulum, (2000); (2004); (2011).

⁴ Bkz: Fiske, (1996); Rifat, (1983); Akerson, (2005); Rifat, (2019).

resmedilmiş bir pipodur. Tuvalde görülen altına harfler kullanılarak bir yazı yazılmış ve pipo olmayan ama zihnimizde gerçek pipoyu anıştıran (*allusion*) bir imgedir. Altmetinde (*hypotexte*) yapılan gönderme tuval üzerine yazılmıştır: bu bir pipo değildir. Burada *gösteren*: tuvalde kullanılan işaretler (renkler ve harfler), *gösterilen*: tuval üzerinde gördüğümüz gerçek bir pipo olmayan ama gerçek nesnesini anıştıran “pipo” imgesi, *gösterge ise*: fiziksel bir nesne olarak zihnimizde canlanan gerçek bir pipodur. Bir başka örnek olarak “limon” dizgesi ele alınabilir. Burada *gösteren*: l + i + m + o + n harfleri (paradigma), *gösterilen*: kağıt üzerinde gördüğümüz gerçek bir limon olmayan ama gerçek nesnesini anıştıran limon sözcüğü, *gösterge ise*: fiziksel bir nesne olarak zihnimizde canlanan gerçek bir limondur. Öyle ki; zihnimizde oluşan çağrışım, gerçek bir limon yemediğimiz halde ağızımızı sulandıracak kadar güçlü olabilmektedir.

Göstergebilimde bir kod sistemi içerisindeki birimler, anlamlı bir bütüne işaret ederler. Toplumsal ölçekte bakıldığında kod sistemleri; verili bir toplum ve kültür içinde öğrendiğimiz karmaşık çağrışım kalıplarıdır. Bireylerin toplumsallaştırılması ve kültür verilmiş olması, gizli veya açık bir takım kod sistemlerinin öğretilmiş olması demektir (Berger, 1993). Toplumsal kod sistemlerinin birimleri arasında kurallı bir ilişki olması (kod) o birimlerin anlamlı bir bütünün parçası sayılmaları bakımından zorunludur. Bir kod sisteminde yer alan göstergeler dizgesi içinden kullanılmak üzere seçilen en küçük birim paradigmadır. Paradigmaların iki temel özelliğe sahip olması gerekir. *Birinci özellik*: bütün birimler aynı ortak özelliklere sahip olmalıdır. *İkinci özellik*: paradigmalar birbirlerinden ayırt edilebilmelidir. Bu noktada konuyu dilbilimden bir örnekle açmak gerekir. Dil bir kod sistemidir ve yazım biçiminin en küçük birimi olan harfler birer “paradigma”dır. Her harf (birim) bir diğerinden ayırt edilebilir şekilde farklıdır, yan yana gelmeleri ve bir bağlam oluşturmaları, ait oldukları dil sisteminin dilbilgisi kurallarına (kodlara) bağlıdır. Ancak tüm harfler, kod sistemi içindeki fonksiyonlarının yanında, bağımsız olarak birer harf olma özelliğine de sahiptir. Benzer bir örnek de müzikbilimden verilebilir. Müzik, dilsel olmayan en gelişmiş işaret (kod) sistemlerinden biridir (Mazzola, 1997). Yazım biçiminin en küçük birimi olan notalar⁵ birer paradigmadır. Her nota, bir diğerinden ayırt edilebilir şekilde (süre ve değer olarak) farklıdır, yan yana gelmeleri ve bir bağlam (anamlı bir müzik cümlesi) oluşturmaları, ait oldukları tonalitenin kurallarına (kodlara) bağlıdır. Ancak tüm notalar, kod sistemi içindeki fonksiyonlarının yanında, bağımsız olarak birer nota olma özelliğine de sahiptir.

Saussure’ün göstergebilim modelinde paradigmalar, ait oldukları dilin kurallarına göre yan yana gelerek anlamlı “dizgeleri” (kelime) oluştururlar. Kelime gruplarının kurallı bir biçimde dizilmesiyle oluşan yapı da “dizim”i (syntagm) meydana getirir⁶. Öyleyse bu sistem (kod) bir bütündür ve **paradigma + dizge= dizim** biçiminde bir formül ile açıklanabilir. Formülün dilbilimdeki en küçük yapıtaşları **harf + kelime= cümle** biçiminde oluşacaktır⁷. Böylece şarkı sözleri gibi paradigma (harf), dizge (kelime) ve dizimlerden (cümle) oluşan yazınsal bildirimler; göstergebilimin yöntemleri ile gösteren ve gösterilen bağlantısal öğeleri (*relata*) çözümlenerek analiz edilebilir.

İmgeler bireylerin zihninde farklı zihinsel çağrışımlara sebep olabilir. Bu durum ilişkide oldukları bağlamı değiştirmez. Sözcüklerin kendilerine bağlı zihinsel karşılıkları vardır. Bu karşılıklar bireylerin zihninde farklılık gösterebilir ancak bir bağlam içindedirler. Örneğin “büyük araba” gibi bir dizge ile karşılaşıldığında zihinlerde canlanan büyük arabaların büyüklüğü, rengi, biçimi, kullanım amacı vb. özellikleri aynı olmayabilir. Ancak bu durum gösteren, gösterilen ve gösterge ilişkisini ortadan kaldırmaz. Buradaki farklılık “büyük” ve “araba” dizgelerinin her birimizin zihninde farklı özelliklerde olabilecek “büyük araba”lar canlandırmasından kaynaklıdır. Fiske, bu ayrıntıyı renkler üzerinden bir örnekle açıklar. Bir şeyin mavi ya da yeşil olup olmadığı konusundaki tartışmanın, aynı dil kullanılmasına ve aynı dışsal gerçekliğin parçasını yansıtmaya rağmen farklı algılanabildiğini ve buradaki farklılığın “sözcükleri gerçekliğe bağlayan mavilik ve yeşillik kavramlarının farkından” kaynaklandığını söyler (1996:64).

Bu araştırmanın amacı, Pepee çizgi filminde kullanılan şarkıların kavramlar bağlamında göstergebilimsel (*sémiotique*) analizini yapmaktır.

⁵ Müzik yazımında yalnızca notalar kullanılmaz. Yukarıda “gösteren” tanımında belirtildiği gibi gösterene aracılık eden “şey”ler işaretlerdir. Burada da “işaret” sözcüğü kullanılabilir. Zira göstergebilim müziği bir işaretler sistemi olarak yorumlar. Ancak genel bağlamın daha iyi anlaşılması adına “nota” sözcüğü tercih edilmiştir.

⁶ Fiske, (1996); paradigma, dizge ve dizim kavramlarını tüm ayrıntıları ile açıklamıştır.

⁷ Bu formül, bildirişimin büyüklüğüne göre farklı biçimlerde uyarlanabilir. Saussure’ün modelinde önemli olan; kod sistemi içerisinde bir paradigmadan seçim yapılması ve yapılan seçimin bir dizimle birleştirilmesidir.

Yöntem

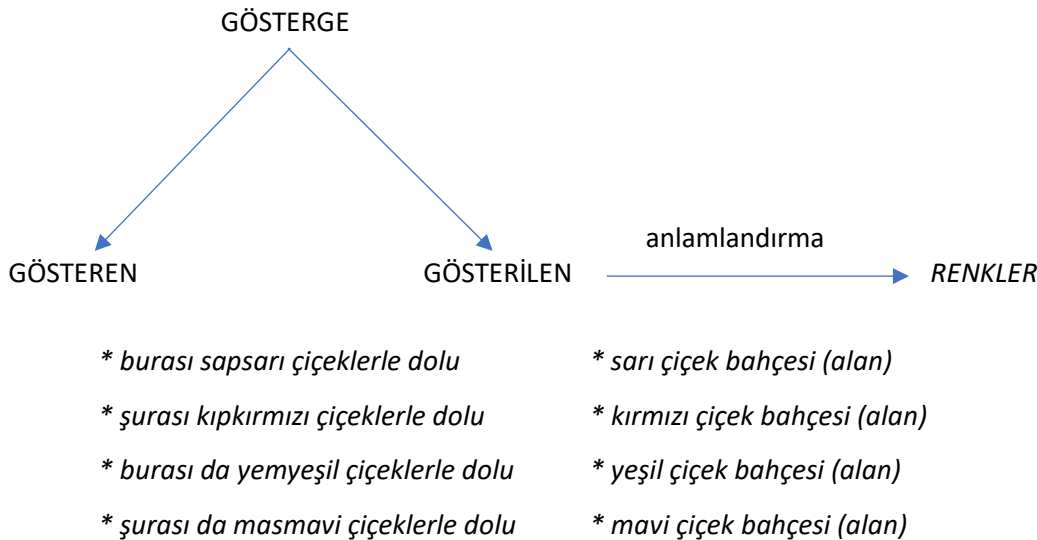
Bu makale nitel bir araştırma olarak yapılandırılmıştır. Araştırmanın amacı, Pepee çizgi filminde kullanılan şarkıların kavramlar bağlamında göstergebilimsel (*sémiotique*) analizini yapmaktır. Bu amaçla, Pepee çizgi filminde kullanılan şarkıların sözleri, Saussure'ün göstergebilim modeline göre gösteren, gösterilen ve gösterge ilişkisi bağlamında içerik çözümlemesi yapılarak analiz edilmiştir. İçerik çözümlemesinde temel varsayım iletilerin araştırılması ve iletişimin bu iletileri alan insanları aydınlatmasıdır (Berger, 1993). Bu bağlamda Pepee çizgi filminde kullanılan ve rastlamsal (*random*) olarak belirlenen 5 çocuk şarkısının sözlerinden alınan kesitler çözümlenmiştir. Belirginlik ilkesi gereği diğer yönler göz ardı edilerek yalnızca “kavramlar” bağlamında çözümleme yapılmıştır. Göstergebilim araştırmalarında başlangıçtan itibaren belirginlik ilkesinin benimsenmesi zorunludur⁸. Belirginlik ilkesine göre, araştırmaya başlarken karar alınır ve derlenmiş olgular diğer tüm yönleri yok sayılarak yalnızca bir yönü ile “bir tek açıdan” betimlenir (Barthers, 2009). İçerik çözümlemesi sonucunda ulaşılan göstergeler; MEB'in (Milli Eğitim Bakanlığı) okul öncesi programında çocuklara öğretilmesini planladığı ve Ek 5 kavram kategorileri çizelgesinde yer verdiği kavramlar ile karşılaştırılmıştır. Böylece Pepee çizgi filminde kullanılan çocuk şarkılarına ait göstergelerin belirlenmesi yanında, bu göstergelerin MEB'in okul öncesi çocuklarına aktarılmasını planladığı kavramlar ile tutarlı olup olmadığı da analiz edilmiştir. Makalenin anılan amaçlar bağlamında alana katkı sağlayacak özgün bir çalışma olduğu değerlendirilmektedir.

Bulgular

Birinci Şarkı

Pepee çizgi filminde kullanılan ve rastlamsal olarak belirlenen birinci şarkı “Pepee annesine ne renk çiçek verecek” şarkısıdır. Bu şarkı müzikal olarak mi-la sesleri arasında bestelenmiş 4'lü ses aralığına sahip bir şarkıdır. Şarkıdan alınan kesit ve bu kesitin göstergebilimsel analizine göre gösteren ve gösterilen bildirimi şöyledir;

Kesit: Pepee annesine ne renk çiçek verecek
burası sapsarı çiçeklerle dolu
şurası kıpkırmızı çiçeklerle dolu
burası da yemyeşil çiçeklerle dolu
şurası da masmavi çiçeklerle dolu

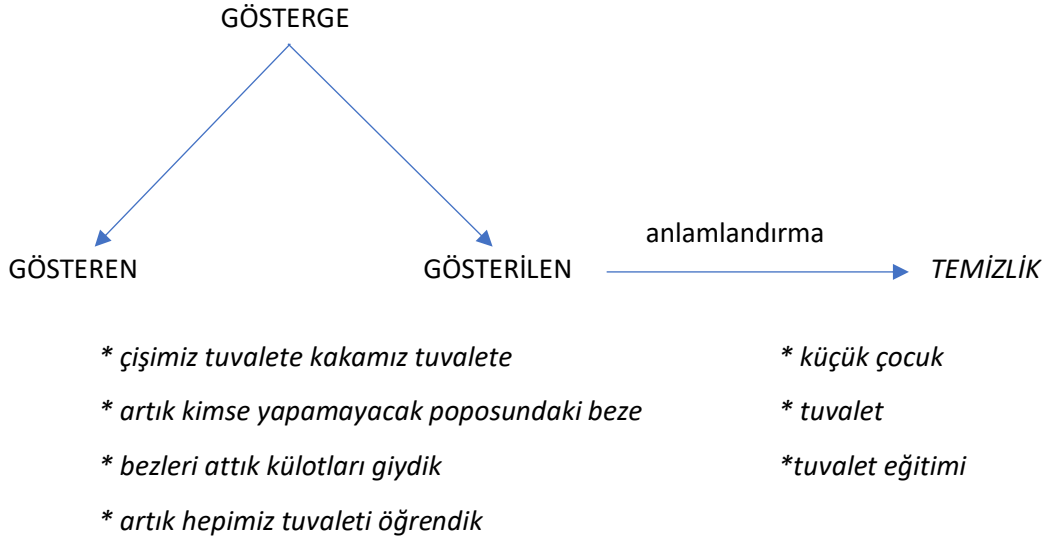
⁸ Bkz: Martinet, (1998).

Pepee annesine ne renk çiçek verecek şarkısından alınan kesitte gösterenler; burası sapsarı çiçeklerle dolu, şurası kıpkırmızı çiçeklerle dolu, burası da yemyeşil çiçeklerle dolu, şurası da masmavi çiçeklerle dolu dizimleridir. Bu dizimler zihnimizde sarı, kırmızı, yeşil ve mavi renklerde çiçeklerle dolu olan çiçek bahçelerini (ya da bir alanı) imgeler. Zihnimizde oluşan bu imgeler gösterilenlerdir. Bir gösterilen olarak çiçek renklerinin, türlerinin ya da çiçek bahçelerinin zihnimizdeki karşılıkları farklı olabilir ancak, bağlam değişmez. Vurgulanmak istenen çiçekler değildir. Birbirinden farklı biçimde tekrar edilen yapı renk olma özelliğinden kaynaklıdır. Anlam bağlamı bizi bir gösterge olarak renklere götürür. Bu şarkıdaki gösterge (kavram) renklendir.

İkinci Şarkı

Pepee çizgi filminde kullanılan ve rastlamsal olarak belirlenen ikinci şarkı “çişimiz tuvalete kakamız tuvalete” şarkısıdır. Bu şarkı müzikal olarak do-fa sesleri arasında bestelenmiş 4’lü ses aralığına sahip bir şarkıdır. Şarkıdan alınan kesit ve bu kesitin göstergebilimsel analizine göre gösteren ve gösterilen bildirişimi şöyledir;

Kesit: çişimiz tuvalete kakamız tuvalete
artık kimse yapamayacak poposundaki beze
bezleri attık külotları giydik
artık hepimiz tuvaleti öğrendik

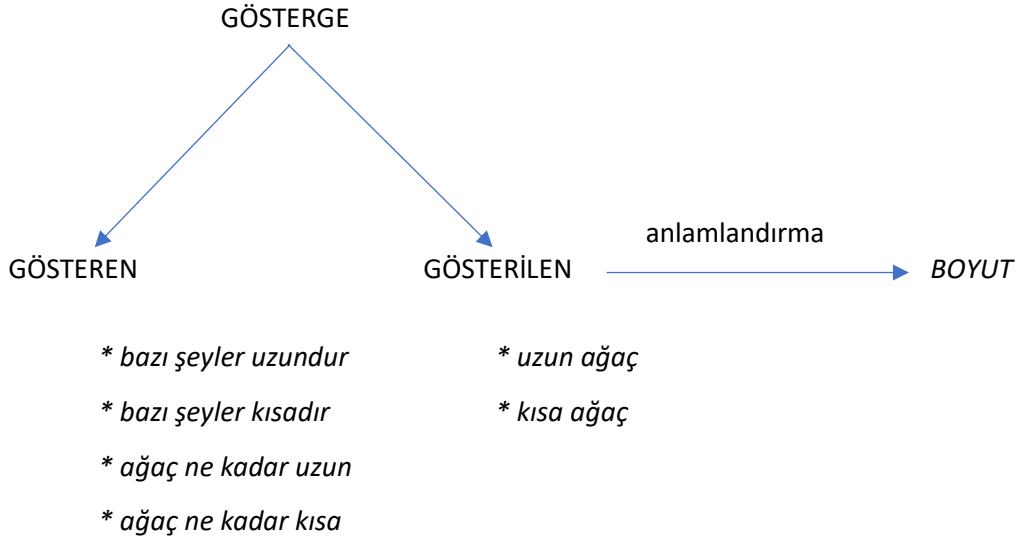

Çişimiz tuvalete kakamız tuvalete şarkısından alınan kesitte gösterenler; çişimiz tuvalete kakamız tuvalete, artık kimse yapamayacak poposundaki beze, bezleri attık külotları giydik, artık hepimiz tuvaleti öğrendik dizimleridir. Bu dizimler zihnimizde tuvalet ihtiyacı için bez kullanan küçük bir çocuğun geçirdiği tuvalet eğitimi sürecini imgeler. Zihnimizde oluşan bu imgeler gösterilenlerdir. Bir gösterilen olarak küçük çocuğa ve tuvalete ait özelliklerin zihnimizdeki karşılıkları farklı olabilir ancak, bağlam değişmez. Anlam bağlamı bizi bir gösterge olarak temizlik olgusuna götürür. Bu şarkıdaki gösterge (kavram) temizliktir.

Üçüncü Şarkı

Pepee çizgi filminde kullanılan ve rastlamsal olarak belirlenen üçüncü şarkı “uzun kısa” şarkısıdır. Bu şarkı müzikal olarak do-sol sesleri arasında bestelenmiş 5’li ses aralığına sahip bir şarkıdır. Şarkıdan alınan kesit ve bu kesitin göstergebilimsel analizine göre gösteren ve gösterilen bildirişimi şöyledir;

Kesit: bazı şeyler uzundur
bazı şeyler kısadır
işte bir ağaç ne kadar uzun
işte bir ağaç ne kadar kısa

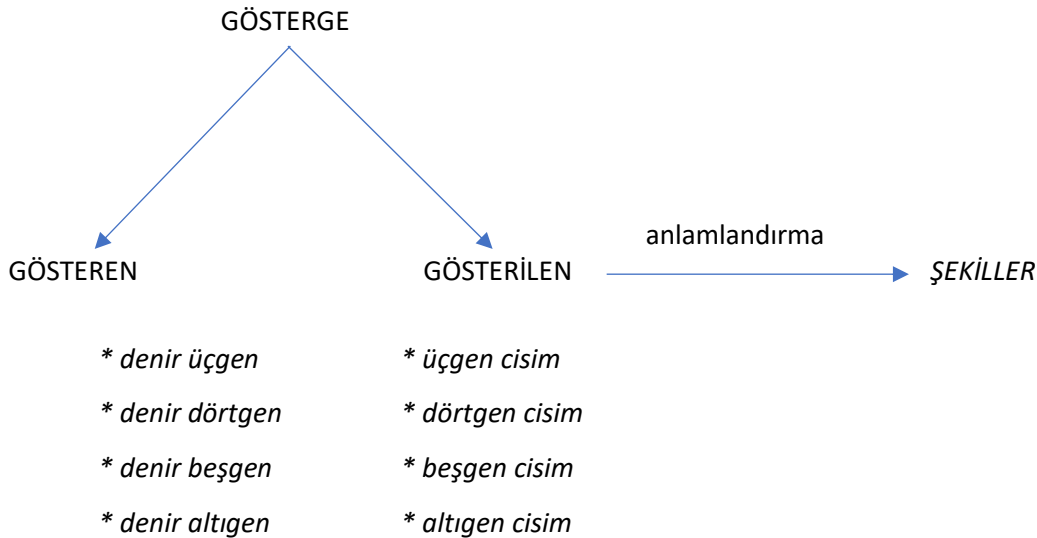

Uzun kısa şarkısından alınan kesitte gösterenler; bazı şeyler uzundur, bazı şeyler kısadır, ağaç ne kadar uzun, ağaç ne kadar kısa dizimleridir. Bu dizimler zihnimizde uzun ve kısa ağaçları imgeler. Zihnimizde oluşan bu imgeler gösterilenlerdir. Bir gösterilen olarak ağaçların türlerinin ya da renklerinin zihnimizdeki karşılıkları farklı olabilir ancak, bağlam değişmez. Vurgulanmak istenen ağaçlar değildir. Tekrar edilen yapı uzunluk ya da kısalık olma özelliğinden kaynaklıdır. Anlam bağlamı bizi bir gösterge olarak boyut özelliklerine götürür. Bu şarkıdaki gösterge (kavram) boyuttur.

Dördüncü Şarkı

Pepee çizgi filminde kullanılan ve rastlamsal olarak belirlenen dördüncü şarkı “üç kenarı varsa” şarkısıdır. Bu şarkı müzikal olarak fa#-sol sesleri arasında bestelenmiş 9’lu ses aralığına sahip bir şarkıdır. Şarkıdan alınan kesit ve bu kesitin göstergebilimsel analizine göre gösteren ve gösterilen bildirişimi şöyledir;

Kesit: adına denir üçgen
 adına denir dörtgen
 adına denir beşgen
 adına denir altıgen

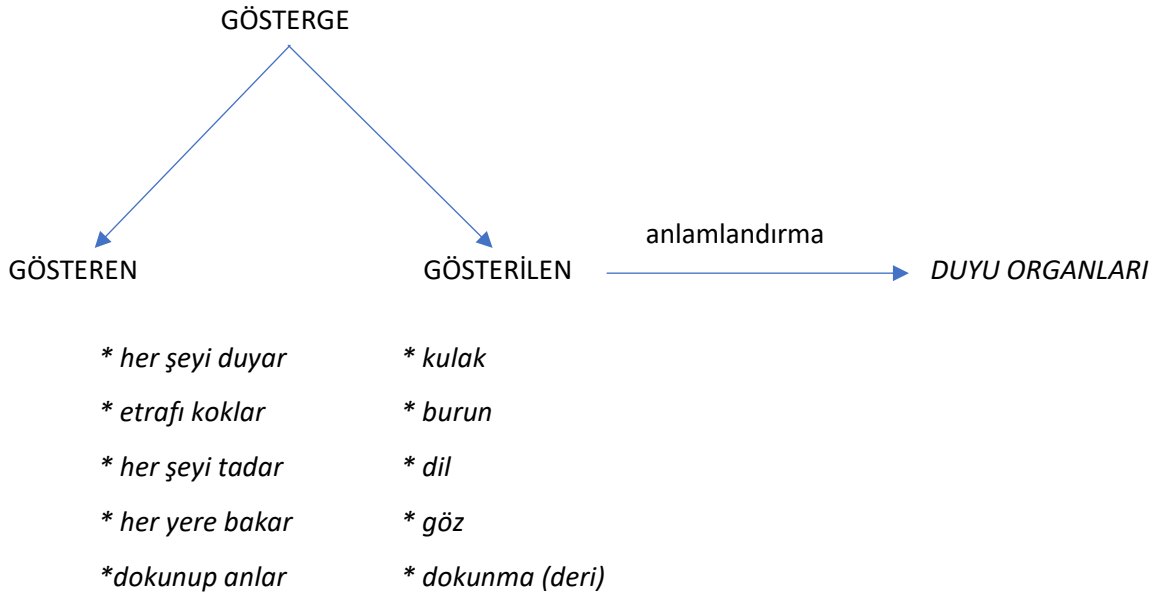

Üç kenarı varsa şarkısından alınan kesitte gösterenler; denir üçgen, denir dörtgen, denir beşgen, denir altıgen dizimleridir. Bu dizimler zihninizde üçgen, dörtgen, beşgen ve altıgen cisimleri imgeler. Zihninizde oluşan bu imgeler gösterilenlerdir. Bir gösterilen olarak cisimlerin türlerinin, boyutlarının ya da renklerinin zihninizdeki karşılıkları farklı olabilir ancak, bağlam değişmez. Vurgulanmak istenen cisimler değildir. Tekrar edilen yapı geometrik şekil olma özelliğinden kaynaklıdır. Anlam bağlamı bizi bir gösterge olarak şekil özelliklerine götürür. Bu şarkıdaki gösterge (kavram) şekillerdir.

Beşinci Şarkı

Pepee çizgi filminde kullanılan ve rastlamsal olarak belirlenen beşinci şarkı “beş duyu organımız var” şarkısıdır. Bu şarkı müzikal olarak la-do# sesleri arasında bestelenmiş 3'lü ses aralığına sahip bir şarkıdır. Şarkıdan alınan kesit ve bu kesitin göstergebilimsel analizine göre gösteren ve gösterilen bildirişimi şöyledir;

Kesit: beş duyu organımız var
birincisi her şeyi duyar
ikincisi etrafı koklar
üçüncüsü her şeyi tadar
dördüncüsü her yere bakar
beşincisi dokunup anlar

Beş duyu organımız var şarkısından alınan kesitte gösterenler; her şeyi duyar, etrafı koklar, her şeyi tadar, her yere bakar, dokunup anlar dizimleridir. Bu dizimler zihninizde kulak, burun, dil, göz ve dokunma (deri) organlarını imgeler. Zihninizde oluşan bu imgeler gösterilenlerdir. Bir gösterilen olarak organların zihninizdeki karşılıkları farklı olabilir ancak, bağlam değişmez. Tekrar edilen yapı duyu organı olma özelliğinden kaynaklıdır. Anlam bağlamı bizi bir gösterge olarak duyu organlarına götürür. Bu şarkıdaki gösterge (kavram) duyu organlarıdır.

Pepee Şarkılarının Göstergeleri ve MEB Kavram Kategorileri ile Karşılaştırılması

Belirlenen Pepee çocuk şarkılarının içerik çözümlemesi sonucunda ulaşılan göstergeler; renkler, temizlik, boyut, şekiller ve duyu organları göstergeleridir. Söz konusu göstergeler, MEB'in okul öncesi eğitim programında yer alan kavram kategorileri çizelgesi ile karşılaştırılmıştır. Yapılan karşılaştırma sonucunda elde edilen bulgular tablo 1. de görülmektedir.

Tablo 1. Göstergeler ve MEB Kavram Kategorileri Tablosu.

Pepee Şarkılarında Yer Alan Göstergeler	MEB Kavram Kategorileri
<ul style="list-style-type: none"> • Renkler • <i>Temizlik</i> • Boyut • Şekiller • Duyu organları 	<ul style="list-style-type: none"> • Renkler • Geometrik Şekil • Boyut • Miktar • Yön/Mekân/Konum • Sayı sayma • Duyu • Duygu • Zıtlık • Zaman

Pepee çizgi filminde kullanılan çocuk şarkılarından göstergebilimsel analizi yapılmak üzere belirlenen 5 şarkının içerik çözümlenmesi sonucunda ulaşılan göstergeler; renkler, temizlik, boyut, şekiller ve duyu organları kavramlarıdır. MEB'in okul öncesi eğitim programında belirttiği kavram kategorileri toplamda 10 maddelik bir kavram çizelgesidir. Bu kavramlar sırasıyla; renkler, geometrik şekil, boyut, miktar, yön/mekân/konum, sayı sayma, duyu, duygu, zıtlık, zaman kategorileridir. Pepee çocuk şarkılarının analizi sonucunda ulaşılan 5 gösterge ile MEB'in okul öncesi programındaki kavram kategorileri çizelgesinde yer alan 10 kavram kategorisi karşılaştırıldığında; belirlenen Pepee çocuk şarkılarında yer alan göstergelerden yalnızca "temizlik" kavramının çizelgede bulunmadığı, temizlik kavramı dışında kalan renkler, boyut, şekiller, duyu organları göstergelerinin çizelgede yer aldığı görülmektedir.

Sonuç ve Tartışma

Her toplum, toplumsal sürekliliği sağlama ereğine ulaşmak için toplumsal değer ve normlarla uyumlu, değer ve normlara ait temel kavramları bilen bireylere gereksinim duyar. Söz konusu değer, norm ve kavramların bireylere erken yaşta aktarımı toplumsal kurumlar olan aile ve okulda başlar. Bu süreçte en önemli yardımcı araçlardan birisi müzik ve çocuk şarkılarıdır. Bu araştırmada Pepee çizgi filminde kullanılan çocuk şarkılarının kavramlar bağlamında göstergebilimsel analizi yapılmıştır. Saussure'ün göstergebilim modeline göre gösteren, gösterilen ve gösterge ilişkisi bağlamında analiz edilerek çözümlenen Pepee çocuk şarkılarının içerik çözümlenmesi sonucunda ulaşılan göstergeler; *renkler, temizlik, boyut, şekiller ve duyu organları* kavramlarıdır.

İçerik çözümlenmesi sonucunda ulaşılan bu göstergelerden renkler, boyut, şekiller ve duyu organları göstergeleri; MEB'in okul öncesi programında çocuklara öğretilmesini planladığı ve Ek 5 kavram kategorileri çizelgesinde yer verdiği kavramlar ile tutarlıdır. Pepee çocuk şarkılarının içerik çözümlenmesi sonucunda ulaşılan göstergelerden yalnızca *temizlik* kavramı, MEB'in kavram kategorileri çizelgesinde yer almamaktadır. Pepee şarkılarından rastlamsal olarak belirlenen beş çocuk şarkısının içerik çözümlenmesi sonucunda ulaşılan göstergelerin, MEB'in okul öncesi programında çocuklara öğretilmesini planladığı kavramlarla tutarlı olması; Pepee çizgi filminde kullanılan çocuk şarkılarının, okul öncesi dönemdeki çocuklara erken yaşta evrensel geçerliği olan temel kavramları şarkılar aracılığı ile öğretmek üzere, pedagojik bir amaca dönük olarak bestelendiğini ortaya koymaktadır. Bu araştırma kapsamında Pepee çizgi filminde kullanılan şarkılardan yalnızca beş tanesi rastlamsal olarak belirlenmiş ve analiz edilmiştir. Bu bağlamda, Pepee çocuk şarkılarının daha fazla göstergeye (kavrama) göndermede bulunup bulunmadığının belirlenmesi amacıyla Pepee çizgi filminde kullanılan tüm çocuk şarkıları göstergebilim yöntemi ile analiz edilebilir.

Kaynakça

- Abril, C. (2016). Movement: A Means to music Learning . *Bluegrass News*, 28-32.
- Akerson, F. E. (2005). *Göstergebilime Giriş*. İstanbul: Multilingual.
- Aktulum, K. (2000). *Metinlerarası İlişkiler*. Ankara: Öteki Yayınevi.
- Aktulum, K. (2004). Göstergebilim. *Burdur Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1-12.
- Aktulum, K. (2011). *Metinlerarasılık/Göstergebilerarasılık*. Ankara: Kanguru Yayınları.
- Barthes, R. (2009). *Göstergebilimsel Serüven*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Berger, A. A. (1993). *Kitle İletişiminde Çözümleme Yöntemleri*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Basımevi.
- Collins, A. (2014). Music Education and the Brain: What does it take to make a change. *Application of research in music education*, 4-10.
- Ehrlin, A., & Wallerstedt, C. (2014). Preschool Teacher's Skills in Teaching Music: two steps forward one step back. *Early Child Development and Care*, 1800-1811.
- Fichter, J. (2002). *Sosyoloji Nedir*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Fiske, J. (1996). *İletişim Çalışmalarına Giriş*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Guiraud, P. (1994). *Göstergebilim*. Ankara: İmge kitabevi.
- Hollinger, R. (2005). *Postmodernizm ve Sosyal Bilimler*. İstanbul: Paradigma Yayıncılık.
- İçli, G. (2009). *Sosyolojiye Giriş*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Jakobson, S., Cuddy, L., & Kilgour, A. (2003). Time tagging: a key to musician's superior memory. *Music Perception*, 307-313.
- Kara, M., & Emirhan, T. (2020). Değerler Eğitimi Açısından Müzik Dersi Kitaplarındaki Çocuk Şarkıları. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 153-178.
- Marshall, G. (1999). *A Dictionary of Sociology*. Oxford: Oxford University Press.
- Martinet, A. (1998). *Eléments de Linguistique Générale (İşlevsel Genel Dilbilim)*. İstanbul: Multilingual.
- Mazzola, G. (1997, June 2). Semiotics of Music. Minnesota, ABD.
- McMillan, R. (2009). Creativity in Instrumental Learning and Teaching: Missing in Action. *Victorial Journal of Music Education*, 9-12.
- Merton, R. K. (1972). Insiders and Outsiders: A Chapter in the Sociology of Knowledge. *The University of Chicago Press Journals*, 9-47.
- Piaget, J. (1936). *The Origin of Intelligence in Children*. New York: International Universities Press Inc.
- Rifat, M. (1983). *Dilbilim ve Göstergebilim Kuramları*. İstanbul: Yazko.
- Rifat, M. (2019). *XX. Yüzyılda Dilbilim ve Göstergebilim Kuramları-1*. İstanbul: Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık.
- Samuelsson, L., Carlsson, M., Pramling, N., & Wallerstedt, C. (2009). The Art of Teaching Children the Arts: Music, Dance and Poetry With Children Aged 2-8 Years Old . *International Journal of Early Years Education*, 119-135.
- Saussure, F. (1998). *Genel Dilbilim Dersleri*. İstanbul: Multilingual.
- Scott, R. (2016). The Preschool Child and Music . *Music Teachers National Association*, 12-15.
- Ulusoy, K., & Dilmaç, B. (2014). *Değerler Eğitimi*. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Vardar, B. (2001). *Dilbilim Yazıları*. İstanbul: Multilingual.
- Winter, E. (2015). The link between music lessons and iq in children. *Music Teacher National Association*, 14-18.
- Winter, E. (2015). When children sing: The important role of music in early childhood learning. *Independent school*, 80-86.

Wolf, K. H. (2010). Fenomenoloji ve Toplum. T. Bottomore, & R. Nispet içinde, *sosyolojik çözümlemenin tarihi* (s. 543-604). İstanbul: Kırmızı Yayınları.

İnternet Kaynakları

Dewey, J. (1997, Aralık 22). *Democracy and Education: An Introduction to the Philosophy of Education*.

gutenberg.org: <http://www.gutenberg.org/ebooks/852> adresinden alındı. (Erişim Tarihi: 27.11.2020).

Meb. (2022, Aralık 15). *meb.gov.tr*. temel eğitim genel müdürlüğü:

<https://tegm.meb.gov.tr/dosya/okuloncesi/ooproram.pdf> adresinden alındı. (Erişim Tarihi: 02.10.2020).

Unesco. (2000, Kasım 20-22). *digital library*. unesco.org:

<https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000128712?posInSet=1&queryId=3827b559-8ef5-417f-8c5b-f48b6d749a31> adresinden alındı. (Erişim Tarihi: 10.12.2022).

Extended Abstract

The needs of societies for order have always remained alive from the past to the present. The reason for this is the necessity of being together due to the dominant determinants such as meeting individual needs, security and fighting with nature. Instead of dealing with the problems brought by chaos, adapting to the "system" created by the order makes order and socialization rational. History shows that people "socialized all the time and everywhere" (Wolf, 2010). The generally accepted thought structures and action styles of the society are learned by individuals implicitly or empirically. The individual does not spend additional time consciously learning and discovering how to do social "things". Some of the learning that has social value takes place lately, spontaneously, within the socialization process of the individual. Value is a word that can have different meanings. According to Hollinger (2005), values are subjective interpretations that we attribute to facts. In this context, value can express a quantitative result reached by statistical analysis of a data set, as well as a qualitative concept about what something is. Values are conveyed through concepts. Concepts can be used to express common aspects of a particular notion. Defining the word concept is as difficult as defining value. The fact that the word is defined interchangeably by different disciplines can cause it to be "pulled here and there," as Marshall (1999) puts it. Marshall attributes the fact that the word is drawn here and there to the fact that the word concept is included in the class of "essentially controversial concepts". The phenomenon of educating the individual as a social being in harmony with the common values and norms of the society; It takes place by preserving some unique features of the individual and obtaining gains that are compatible with the common values and norms of the society in which the individual was born. Merton (1972) divides this process into two parts: the "cultural environment" in which social values and norms are acquired, and the "social environment" in which human relations are structured. This process is carried out by structured (formal) and unstructured (informal) social institutions. Fichter (2002) defines the basic social institutions as family, education, religion, economy and politics. Learning in an educational institution as a social institution takes place at home and in the cultural environment in its informal form. Where it takes place formally and programmatically is in school systems. All teaching-learning processes outside the school but realized within the plan and program take place within the educational institution (İçli, 2009). Studies show that music education in the preschool period contributes to the development of children's language development, creativity and psycho-motor areas, positively affects their memory, and the achievements have an important place in the lives of individuals. Piaget defends the view that "the more things a child sees and hears, the more his curiosity awakens" (1936, p.33). In this context, it is important to provide children with a rich learning environment where they can see and hear a lot through songs and be supported by drama. It is also known that musical games and children's songs are frequently used to teach children concepts related to social values during the pre-school period. The semiotics method can be applied in many different fields with an approach that can be expressed as intertextualité or intersémiotique. According to Saussure, semiotics; It is the science of "all forms of

communication” that analyzes the structural relations and meaningful wholes between all units that produce communicative content, especially language, by analyzing their contents (Guiraud, 1994, p.9). semiotics; It follows a synchronic course parallel to the developments in linguistics. There are different models of approaches offered by scholars such as Saussure, Pierce, Hjelmslev, Jakobson, Barthes, and Greimas. The basic model of meaning presented by Saussure is sign-centered. It treats the sign as a dyadic structure consisting of "signifier" and "signified" and a meaningful physical object. The signifier is the relational images of the sign that we perceive in the form of signs on paper (letters, colors, shapes, etc.) or sounds in the air. Signified: the mental concept that the sign refers to is the "thing" that the user of the sign understands from it. Saussure indicator; defines it as a whole arising from the combination of the signifier and the signified (1998:111). These concepts may have different meanings for similar examples in different cultures. However, Saussure's meaning elements are common to all individuals who are members of the same culture (Fiske, 1996). This article is structured as a qualitative research. The aim of the research is to make a semiotic analysis of the songs used in the Pepee cartoon in the context of concepts. In this context, the sections taken from the words of 5 children's songs used in the Pepee cartoon and determined as random (random) were analyzed. In accordance with the principle of clarity, other aspects were ignored, and analysis was made only in the context of "concepts". Indicators reached as a result of content analysis; It was compared with the concepts that MEB (Ministry of National Education) planned to teach to children in the preschool program and included in the Annex 5 concept categories chart. The indicators obtained as a result of the content analysis of the children's songs used in the Pepee cartoon; colors, cleanliness, size, shapes and sense organs. Among these indicators, only the concept of cleaning is not included in the concept categories chart of the MoNE. The indicators obtained as a result of the content analysis are consistent with the concepts that the Ministry of Education plans to teach to children in the preschool program and included in the Annex 5 concept categories chart. The indicators obtained as a result of the content analysis of the five children's songs randomly determined from Pepee songs are consistent with the concepts that the Ministry of Education plans to teach children in the preschool program; It reveals that the children's songs used in the Pepee cartoon were composed for a pedagogical purpose, in order to teach children the basic concepts that have universal validity at an early age, through songs.

Çatışma Beyanı

Makalenin herhangi bir aşamasında maddi veya manevi çıkar sağlanmamıştır.

Yayın Etiği Beyanı

Bu makalenin planlanmasından, uygulanmasına, verilerin toplanmasından verilerin analizine kadar olan tüm süreçte “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan “Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler” başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbiri gerçekleştirilmemiştir. Bu araştırmanın yazım sürecinde bilimsel, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş; toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamıştır. Bu çalışma herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiştir.

Matematik Öğretmenlerinin Beyin-Eğitim İlişisini Derslerinde Uygulamalarına İlişkin Durum Çalışması¹

The Case Study Of Mathematics Teachers' Application Of The Brain-Education Relationship In Their Lessons

Doç. Dr. Şirin İLKÖRÜCÜ

ORCID: :0000-0003-1988-6385 ◆ Bursa Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi,
Matematik ve Fen Bilimleri Bölümü ◆ ilkorucu@uludag.edu.tr

Doç. Dr. Menekşe Seden TAPAN BROUTİN

ORCID: :0000-0002-1860-852X ◆ Bursa Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi,
Matematik ve Fen Bilimleri Bölümü ◆ tapan@uludag.edu.tr

Özet

Eğitim nörobilimi, eğitim ve nörobilim arasında ilişki kurmayı, bilgiyi transfer etmeyi, sonuç olarak üretilen bilgilerin işlevsel olarak kullanılmasına imkân sağlamaktadır. Eğitimcilerden beynin öğrenme yollarının farkında olması ve öğrencilerinin öğretimiyle bütünleşmesi beklenmektedir. Bu çalışmada yüksek lisans yapan matematik öğretmenlerinin, eğitimini aldıkları beyin temelli öğrenme ve öğretme yaklaşımının matematik eğitimiyle olan ilişkisini nasıl betimledikleri ve bunu ders planının tasarlanmasında nasıl kullandıkları sorularına cevap aranmaya çalışılmıştır. Araştırmanın katılımcılarını üç matematik öğretmeni oluşturmuştur. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması kullanılmış ve bütüncül tekli durum çalışması olarak desenlenmiştir. Bu desende çalışılan durum "beyin temelli öğrenme ve öğretme eğitiminin matematik öğretiminde kullanılması" olarak değerlendirilmiştir. Derse ilişkin algıları ortaya çıkarılan matematik öğretmenleri birer analiz birimi olarak ele alınmıştır. Çalışmadan elde edilen sonuçların matematik öğretmeni eğitimiyle ilgili alan yazına katkıda bulunması amaçlanmıştır. Çalışma 14 hafta sürmüştür. Veriler dokümanlar analizi, yarı-yapılandırılmış mülakat ve grup mülakatı yoluyla toplanmıştır. Verilerin değerlendirilmesinde içerik analizi kullanılmıştır. Araştırmanın bulgularına göre öğretmenlerin beyin yapısı ve bölümleri, beyin zihinsel faaliyetleri ve beyni aktif kılan etkinlikler olarak üç temada derslerini betimledikleri anlaşılmıştır. Öğretmenlerin derslerini tasarlama sürecinde beyni aktif kılan etmenleri daha fazla dikkate aldıkları açıklamalarında fark edilmiştir. Özellikle öğrencilerin ön bilgilerini, bilgilerini günlük yaşamla ilişkilendirmelerini ve motivasyonlarına daha fazla dikkat ettikleri ancak bireysel farklılıklara ders tasarlamada çok olumlu bakmadıkları anlaşılmıştır. Fizyolojik ihtiyaçları karşılamayı ise derslerine yansıtmada kararsız oldukları gözlenmiştir. Farklı deneyimlere sahip öğretmenlerin aldıkları eğitimle, matematik eğitiminde beyin aktif kullanılmasına ilişkin benzer özelliklere dikkat çektikleri ve ders planlarında yer verdikleri anlaşılmaktadır. Bulgular matematik öğretmenliği programında beyin temelli öğrenme ve öğretme yaklaşımının öğretmenlerin eğitimlerine faydalı olabileceği hakkına fikir vermektedir. Bu bağlamda öğretmenlere yönelik eğitimlerin yaygınlaştırılması önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Beyin temelli öğrenme, matematik eğitimi, durum çalışması

Abstract

This study answered the questions of how master's mathematics teachers describe the relationship between brain-based learning and the teaching approach that they have been trained in and how they use it in the design of lesson plans. The participants of this study were composed of three mathematics teachers. A case study, one of the qualitative study methods, was used. The study endured 14 weeks. Data were collected through document analysis, semi-structured interviews, and group interviews. Content analysis was used to evaluate the data. According to the findings, it was understood that the teachers described their lessons in three themes the structure and parts of the brain, mental activities of the brain, and activities that activate the brain. It has been noticed in the explanations that teachers pay more attention to the factors that activate the brain in the process of designing their lessons. In particular, it was understood that students paid more attention to their prior knowledge, associating their knowledge with daily life and their motivations. However, they did not tend to consider individual differences positively in designing their lessons. It

¹ Bu çalışma 2019 yılında yapılan Uluslararası Fen, Matematik, Girişimcilik ve Teknoloji Eğitim Kongresinde bir kısmı sözlü sunulan özeti yayınlanan bildiriden değiştirilerek geliştirilmiştir.

has been observed that teachers were undecided about taking their students' physiological needs into account in their lessons. It is clear that the teachers with different lengths of experience drew attention to the similar features of the active use of the brain in mathematics education and incorporated them into their lesson plans. The results provided insight that the brain-based education approach in the mathematics teaching program could be beneficial for the teachers' education. Therefore, it is recommended to disseminate brain-based education training for teachers.

Keywords: Brain based learning, mathematics education, case study

Giriş

Bilim ve teknolojideki hızlı değişim insanın düşünme, öğrenme biçimini de hızla değiştirmektedir. Bu hızlı değişimle birlikte oluşan gelişmeler de bize insan beyninin öğrenmesi hakkında daha fazla bilgi sağlamaktadır. Birçok araştırmacı beyin öğrenmesiyle ilgili bulguların eğitimde uygulanmasına yönelik çalışmalar yürütmektedir. Bu bağlamda eğitim nörobilimi, eğitim ve nörobilim arasında ilişki kurmayı, bilgiyi transfer etmeyi, sonuç olarak üretilen bilgilerin işlevsel olarak kullanılmasına imkân sağlamaktadır (Dündar-Coecke, 2021). Kaufman vd. (2008) beyin özelliklerini dikkate alan çalışmaların öğrenmeye yönelik pratik fikirler sağlayacağını ve bununla birlikte gelecek başarıları garantileyebileceğini belirtmektedirler. Herrmann (2003) zayıf olan veya az tercih edilen bir beyin bölgesinin yapılacak olan işin kalitesini düşüreceğini belirtmektedir. Edelenbosch vd. (2015) beyin araştırmalarıyla ilgili çalışmalar ile eğitimdeki uygulamaları arasında bir köprü kurulmasına oldukça önem verilmesi gerektiğini belirtmektedirler. Dubinsky (2010), öğretmenlerin beyin fonksiyonlarını bilmeleri ve beyin daha iyi nasıl çalışabileceğini algılamaları gerektiğini belirtmektedir. Koçak (2020) bir bilişsel durumda beyin karakteristik özelliklerinin bilinmesinin yapılan aktivitelerin amacına ulaşmasında etkili olacağını, verilen göreve uygun beyin bölgelerinin aktifliklerinin bilinmesinin bireyin farklılıklarının dikkate alınarak nitelikli öğrenme ve öğretme sürecini sağlayacağını belirtmektedir. Bu bağlamda eğitimcilerden beyin öğrenme yollarının farkında olması ve öğrencilerinin öğretimiyle bütünleştirmesi beklenmektedir.

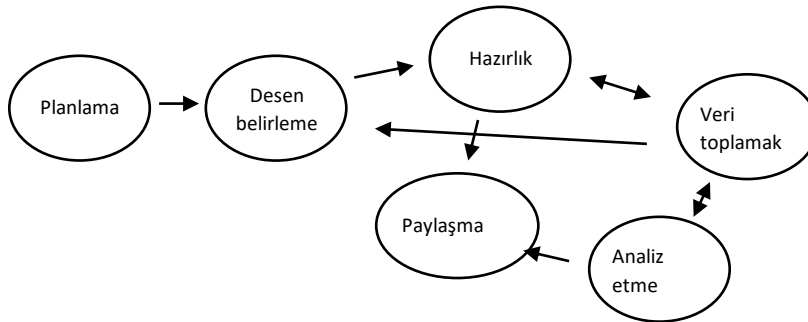
Matematik, fen, edebiyat ve tarih dersleri genellikle öğrenen kişinin yaşamında bağımsız disiplinler olarak ele alınmaktadır. Oysa beyin temelli öğrenme disiplinlerin birbiriyle ilişkili olduğu, beyin tanıyıp örgütleyebileceği ortak bilgiyi paylaştığı gerçeğine dayanmaktadır. (Craine ve Craine, 1991, s.4). Matematik sayı ve çoklukların yapı ve özelliklerini ve aralarındaki ilişkiyi inceleyen bir bilim dalı iken aynı zamanda bir problem çözme sanatı olarak tanımlanmaktadır. Bununla beraber, kişilerin çoğu zaman yapmakta zorlandıkları bir bilim dalı olarak bilinmektedir (Bozyokuş ve diğerleri, 2016). De Smedt ve Grabner (2016) nörolojik bulguların anlaşılmasının matematik gibi becerilerin öğrenilmesinde rol oynayan biyolojik süreçlerin anlaşılmasını da geliştireceğini ifade etmektedirler. Ülkemizde beyin ve eğitim ilişkisiyle ilgili yapılan araştırmalarda lisans düzeyi ve öğretmen eğitiminde beyin öğrenmesini dikkate alan uygulamalar ve beyin eğitimle olan ilişkisine yönelik öğretmen adaylarının fikirlerini ve bu konulardaki bilgi yeterliliklerini ortaya koyan çalışmaların sınırlı olduğu dikkat çekmektedir (Palavan ve Demir, 2017; Özkara 2020). Alan yazında beyin araştırmalarının, matematik düşünme, matematik becerisi, matematik öğrenme ve matematik eğitiminin yapılandırılmasıyla ilişkisinin (De Smedt ve Grabner, 2016; Koçak 2020) değerlendirildiği çalışmalar görülmektedir. Matematik eğitiminde yapılan çalışmalarda benzer şekilde beyin temelli öğrenme yaklaşımının akademik başarı ve matematik tutumuna etkisi konulu çalışmalar olduğu (Bozdağ 2015; Sadık 2013) öğretmen veya öğretmen adaylarının düşüncelerini ortaya koyan çalışmaların çok az olduğu fark edilmektedir. Çakmak, Akgün ve Salur'un (2022) beyin temelli öğrenme ile ilgili 2000 ve 2020 yılları arasında ulusal ve uluslararası hazırlanan 21 tez ve 5 makaleyi inceledikleri çalışmalarında, hazırlanan çalışmaların büyük bir bölümünün beyin temelli öğrenme etkinliklerine ilişkin öğrenci görüşlerini belirlemek doğrultusunda yapıldığı belirlenmiştir. Polat (2014) sıradan öğretmenin anlattığını, yetenekli ve ilham veren bir öğretmenin ise insanların beyninin her iki lobuna hitap ettiğini vurgulamaktadır. Bu çalışmanın beyin çalışmalarının matematik eğitiminde uygulanması ve yaygınlaştırılmasında, farklı disiplinlerdeki öğretmen yetiştirme programlarında kullanılmasına örnek olmasında faydalı olacağı düşünülmektedir. Bunun yanında araştırma sonuçlarının öğretmen eğitimi programı tasarımcılarına farklı bakış açısı kazandırması ve öğretmen eğitimi ile ilgili alan yazına katkıda bulunması açısından önemli olduğu düşünülmektedir. Bu çalışma ile beyin temelli öğrenme ve öğretme yaklaşımı eğitiminin, matematik

öğretmenlerinin derslerini tasarlama süreçlerine nasıl yansıdığı ve beyin temelli öğrenme ve öğretme yaklaşımının matematik eğitimiyle ilişkisine yönelik görüşlerinin betimlenmesi amaçlanmıştır.

Yöntem

Araştırma modeli

Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması kullanılmıştır. Durum çalışması güncel bir olayı anlamak için gerçek dünya bağlamında derinlemesine inceleme yapılması olarak ele alınmaktadır (Yin 2009, s.18). Durum çalışmasında, araştırılan bağlamın derinlemesine, farklı açılardan, ayrıntılı ve bütüncül bir yaklaşımla değerlendirilerek niçin ve nasıl sorularına cevap sunulması hedeflenmektedir (Patton 2014, s.447; Saban ve Ersoy, 2016; s.119; Thomas 2012, s.4; Yin, 2009, s.10). Yin (2009, s.1) durum çalışmasının ardışık tekrarlayan süreçler olarak yürütüldüğünü belirtmektedir. Bu süreçler Şekil'1 de verilmiştir.

Şekil 1 Ardışık tekrarlayan süreçler (Yin 2009, s.1)

Çalışma Yin (2009, s.46) tarafından tanımlanan bütüncül tekli durum çalışması olarak desenlenmiştir. Bu desende çalışılan durum “beyin temelli öğrenme ve öğretme eğitiminin matematik öğretiminde kullanılması” olarak değerlendirilmiştir. Derse ilişkin algıları ortaya çıkarılan matematik öğretmenleri birer analiz birimi olarak ele alınmıştır. Durum çalışması sonuçları evrene genelleştirilmemekte, kendine özgü ve benzer bağlamlara bilgi ve öneri taşıyan çalışmalardır (Saban ve Ersoy, 2016; s.115). Bu bağlamda çalışmadan elde edilen sonuçların matematik öğretmeni eğitimiyle ilgili alan yazına katkıda bulunması amaçlanmıştır.

Katılımcılar

Araştırmanın katılımcılarını 2018-2019 Eğitim-Öğretim yılı güz döneminde, Türkiye’de batıda bir üniversitede “Fen Eğitiminde beyin temelli öğrenme ve öğretme yaklaşımı” seçmeli yüksek lisans dersini alan üç matematik öğretmeni oluşturmaktadır. Katılımcıların demografik özellikleri Tablo 1’de sunulmuştur

Tablo 1 Katılımcıların demografik özellikleri

Katılımcılar	Yaş	Cinsiyet	Ortalama Hizmet Süresi	Mezun olduğu bölüm
ÖB	31	Kadın	8 yıl	Matematik öğretmenliği
ÖH	28	Kadın	2 yıl	Matematik öğretmenliği
ÖS	23	Kadın	6 ay	Matematik öğretmenliği

Veri toplama araçları ve süreci

Araştırmada yöntem çeşitlemesi olarak dokümanlar, mülakat (görüşme), grup mülakatı olarak çoklu veri toplama araçları kullanılmıştır.

Dokümanlar

Ders planı tasarlama ve değerlendirme çalışması ile ders değerlendirme formları dokümanların kaynağını oluşturmuştur.

Ders planı tasarlama ve değerlendirme çalışması olarak, öğretmenlerin iki saatlik bir ders planı tasarımları ve değerlendirmeleri istenmiştir. Eğitim sonrasında tekrar ders planı hazırlamaları ve ilk ders planlarına göre tekrar değerlendirmeleri istenmiştir. Öğretmenler ders tasarımlarını farklı sınıf düzeylerinde ve birbirinden farklı konularda tercih etmiştir. Öğretmenler, ders tasarımlarına ilişkin görüşlerini birbirinden bağımsız konularda belirtmiş, bu durum birbirlerinden bağımsız tasarım yapmalarında etkili olmuştur. Öğretmenlerin tercih ettikleri ders planları ve belirledikleri kazanımlar Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2 Öğretmenlerin tercih ettikleri ders planları

Öğretmen	Sınıf	Öğrenme Alanı	Öğrenme Alanı	Alt Kazanım
ÖB	5	Sayılar ve İşlemler	Ondalık Gösterim	*Ondalık gösterimi verilen sayılarla toplama işlemi yapar
ÖH	7	Geometri ve Ölçme	Dönüşüm Geometrisi	*Düzlemde nokta, doğru parçası ve diğer şekillerin yansıma sonucu oluşan görüntüsünü oluşturur.
ÖS	6	Cebir	Cebirsel İfadeler	*Aritmetik dizilerin kuralını ifade eder, kuralı harfle ifade edilen dizinin istenilen terimini bulur. *Sözel olarak verilen bir duruma uygun cebirsel ifade ve verilen bir cebirsel ifadeye uygun sözel bir durum yazar * Cebirsel ifadenin değerlerini, değişkenin alacağı farklı doğal sayı değerleri için hesaplar

Dersi değerlendirme formu olarak, matematik öğretmenlerinden deneyimlerini teorikten pratiğe betimlemeleri beklenmiştir. Böylece, katılımcılardan elde edilen cevapların yanlılığının azaltılması ve verilerin somutlaştırılmasının nesnel kılınması hedeflenmiştir. Bu amaçla öğretmenlerden, beyin çalışmaları ve eğitim arasında nasıl bir ilişki kurduklarını gösteren bir zihin haritası çizmelerini, aldıkları eğitimi olumlu ve olumsuz olarak değerlendirmelerini, aldıkları eğitimin matematik eğitiminde uygulanabilirliğini olumlu ve olumsuz olarak değerlendirmelerini ve matematik eğitiminde, beynin öğrenme özelliklerine göre sağ ve sol beyini dikkate alarak nasıl bir aktivite planlayacaklarını sorgulayan, araştırmacılar tarafından hazırlanan ve düzenlenen açık uçlu sorular yöneltilmiştir. Eğitim sonrasında dağıtılan formlar için 50 dakika cevaplama süresi verilmiştir. Sorular dersi veren birinci araştırmacı tarafından dağıtılmış ve bu sürede öğrenciler, ayrıntılı ve içten cevap vermeleri konusunda araştırmacı tarafından cesaretlendirilmiştir. Ders planı tasarlama ve değerlendirme belgeleri ile dersi değerlendirme formu dokümanların kaynağını oluşturmuştur.

Mülakatlar

Araştırma sürecinde öğretmenlerle eğitim öncesi, eğitim sonrası yarı yapılandırılmış mülakatlar yapılmıştır.

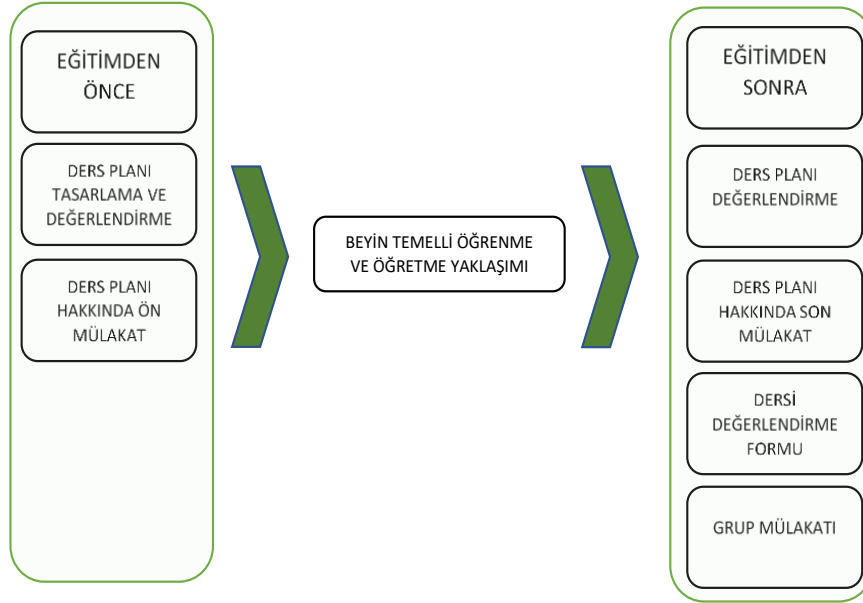
Yarı yapılandırılmış mülakatlar olarak, eğitim öncesi yapılan ilk mülakatta (ön görüşme) öğretmenlerden kendi tasarımıdaki süreçleri hangi değişkenleri dikkate aldıklarını belirterek değerlendirmeleri istenmiştir. Eğitim sonrası yapılan ikinci mülakatta (son görüşme) öğretmenlerin ders planlarını yeniden tasarlama olanağı verildiğinde, hangi değişkenleri neden değiştireceklerini açıklamaları istenmiştir. Mülakatlar dersi veren birinci araştırmacı tarafından her bir katılımcıyla ayrı ayrı olarak, katılımcıların kendilerini rahat ifade edebilecekleri sınıf ortamında sürdürülmüştür. Her bir mülakat ortalama 4 ile 7 dakika arası sürmüştür.

Grup Mülakatı

Grup mülakatının odak mülakatından farkı, burada araştırmacının yönetici rolünde olup tartışmayı kontrol etmesidir. Araştırmacının soru sorduğu, katılımcıların cevap verdiği bir süreçtir (Thomas 2012, s.164). Üç öğretmenin birlikte katılımıyla sınıf ortamında yapılmıştır. Mülakatın başında öğretmenlerden aldıkları eğitimin olumlu ve eksik yönlerini matematik eğitimi açısından değerlendirmeleri istenmiş, derslerinde uygulayabilme durumları sorgulanmıştır. Görüşme sırasında her bir öğrencinin söz almasına dikkat edilmiş ve öğrenciler fikirlerini belirtmeleri konusunda cesaretlendirilmiştir. Grup mülakatı, dersi veren birinci araştırmacı tarafından son hafta ders saatinde dersin değerlendirilmesi sürecinde öğrencilere yöneltilmiş ve ortalama 14 dakika sürmüştür. Bu süreçte öğrencilerden izin alınarak kayıt yapılmıştır.

Araştırma sürecinde matematik öğretmenlerinin beyin temelli öğrenme ve öğretme yaklaşımını, öğretim uygulamalarına nasıl yansıtıklarını ve nasıl değerlendirdiklerini açığa çıkarmak amacıyla eğitim öncesi ve eğitim

sonrası olarak iki aşamada planlanmıştır. Beyin temelli öğrenme ve öğretme yaklaşımı dersi 14 hafta süresince, her hafta iki saat olarak yürütülmüştür. Eğitimde beyin temelli öğrenme yaklaşımının diğer öğrenme yaklaşımlarıyla karşılaştırılması, beyne ilişkin geliştirilen öğrenme yaklaşımının içeriğinin kavranması, beyin temelli öğrenmeye uygun öğrenme ve öğretme etkinliklerinin geliştirilmesi hedeflenmiştir. Eğitim kapsamında “Nörobilimin tarihçesi”, “Beynin morfolojik yapısı ve beyin lobları”, “Beyin temelli öğrenme ve öğretme yaklaşımları”, “Beyin temelli öğrenmenin ilkeleri”, “Beyin temelli öğrenme modeli”, “Beyin temelli öğrenme ortamlarının özellikleri”, “Dünyada ve Türkiye’de beyin temelli öğrenme araştırmaları”, “Beyin temelli öğrenme yaklaşımının eğitimdeki uygulamaları” ve “Beyin temelli öğrenmeye uygun öğrenme ve öğretme etkinliklerinin geliştirilmesi” konuları öğrencilerle tartışılmıştır. Araştırma planı Şekil 2’de sunulmuştur.

Şekil 2 Araştırmanın planı

Verilerin değerlendirilmesi

Durum çalışmasında durum ile ilgili tüm ham veriler bir araya getirilir ve kayıtları kapsamlı ve birinci kaynak paketi halinde düzenlenir. Oluşturulan durum kaydı, çalışmanın yazımında kullanılan tüm önemli bilgileri içerir. Bilgiler düzenlenir, gereksiz olanlar atılır ve organize edilerek analiz için hazır hale getirilir (Patton (2014, s. 449). Çalışmanın analiz birimi olan matematik öğretmenlerinden sağlanan veriler içerik analizi ve betimsel analiz ile değerlendirilmiştir. Ders formundan sağlanan zihin haritaları içerik analizi ile incelenmiştir. İçerik analizi yoluyla bulunan temel anlamlar genel örüntü ya da tema, analiz süreci tematik analiz olarak tanımlanmaktadır. (Patton,2014, s.453). Veriler ilk olarak kodlanmış (kavramlaştırılmış) ve bu kodlar arasındaki ilişkiler (temalar) belirlenmiştir. Daha sonra kodların ve temaların düzenlenmesi yapılmış ve elde edilen bulgular yorumlanmıştır. Ders formu, ders planları ve mülakatlardan sağlanan verilerin analizi bu temalar çerçevesinde yorumlanarak, betimsel yaklaşım ile doğrudan alıntılar kullanılmıştır. Betimsel yaklaşım anlatılanları aktarmak için betimlemelere yer verir (Cresswell 2020, s.363; Çepni 2021, s.202).

Geçerlik ve güvenilirlik

Araştırmanın geçerlik ve güvenilirlik sorunlarını gidermek amacıyla çeşitli stratejiler kullanılmıştır. Birinci araştırmacı tarafından verilen eğitim sürecinde araştırmacı katılımcılarla uzun süre zaman geçirmiş ve paylaşımında bulunmuştur. Bu durum veri toplama sürecinde katılımcıların samimi olmasını doğrularken aynı zamanda ayrıntılı ve derinlikli güvenilir veri elde edilmesini sağlamıştır. Sınıf ortamında katılımcı olmayan bir araştırmacının bulguları değerlendirmesine olanak sağlanarak araştırmanın güvenilirliği arttırılmıştır. Araştırmada öğretmenlerle yapılan

Temalar	Kodlar	Öğretmenler
Beynin yapısı ve bölümleri	Nöron	ÖB, ÖH
	Frontal lob	ÖB, ÖH
	Serebral korteks	ÖH

Devamı (Tablo 3)

Temalar	Kodlar	Öğretmenler
Beynin zihinsel faaliyetleri	Bellek	ÖB
	Uzun süreli bellek	ÖS
	Uzamsal hafıza	ÖH
	Bireysel farklar	ÖB, ÖS
	Beyin eşsizdir	ÖB, ÖH, ÖS
	Fizyolojik ihtiyaçlar/öğrenme	ÖB, ÖH, ÖS
	Duygu durumları	ÖB
	Motivasyon	ÖH
	Ön/eski bilgiler	ÖB, ÖS
	Parça/ Bütün	ÖB
	Ortam	ÖB, ÖH
	Günlük/kendi yaşantısı	ÖB, ÖH
	Yaşayarak kendi yapılandırması	ÖS
	Beyni aktif kılan etkinlikler	Drama
Teori ve uygulama		ÖB, ÖS
Tekrar		ÖH, ÖS
Metafor		ÖB, ÖS
Kavram haritası		ÖB, ÖH
Proje		ÖS
Pano		ÖH
Poster		ÖH
Şema		ÖB
Somutlaştırma		ÖS

Tablo 3'e göre öğretmenlerin beyin temelli öğrenme ve öğretme eğitimini matematik eğitimiyle ilişkisini beynin yapısı ve bölümleri, beynin zihinsel faaliyetleri ve beyni aktif kılan etkinlikler olarak üç temada betimledikleri anlaşılmıştır.

Öğretmenlerin, ders değerlendirme formundaki beyin ile ilgili çalışmaların eğitime uygulanabilirliğine ilişkin görüşleri değerlendirildiğinde beynin zihinsel faaliyetlerine ilişkin ortam oluşturma ve ön bilgiler ile ilgili olumlu görüş belirttikleri, fizyolojik ihtiyaçlara dikkat etme ve bireysel farklar ile ilgili ise fazla olumlu olmadıkları fark edilmiştir. Öğretmenlerin görüşleri kendi ifadeleri ile aşağıda sunulmuştur.

Olumlu öğretmen görüşleri;

Öğrenciler için keşfedici ortamlar merak uyandıran ders ortamları oluşturmak öğrenmeyi kolaylaştırabilir. Sınıf mevcudunun az olduğu durumlarda uygulanabilirken, kalabalık ortamda uygulamak zordur. (ÖB)

Beyin temelli öğrenme anlayışının oluşmasına ortam hazırlanmıştır. Bu sayede öğrenme daha anlamlı hale gelmiştir. "Uygun ortam ile her birey öğrenebilir" önemli ve kıymetli bir düşünce olmuştur. Farklı etkileri aynı anda optimize edemeyebiliriz. Kullandığımız yöntem her zaman en doğrusu olmayabilir. (ÖS)

Beynin hangi durumlarda ve şartlarda daha aktif ve kalıcı öğrenmeler sağladığını bildiğimizde ders planları, etkinlikler, öğretim yöntemleri gibi durumları buna göre ayarlayabiliriz. (ÖB)

*Beyin ile ilgili çalışmalar her zaman eğitim için olmamıştır. Fakat **öğrenmenin fizyolojisinin bilinmesi** şüphesiz eğitim için çok kıymetlidir (ÖS)*

***Önbilgilerin hatırlatılması** ve bunun üzerine kurulan yeni bilgiler uygulanabilir olabilir ve öğrenmeye katkısı sağlar. (ÖB)*

Olumsuz öğretmen görüşleri;

*Kalabalık sınıfta olumlu olmayan **bir teknik** mevcudu az sınıfta harikalar yaratabilir. Bir iki deneme ile olmadı diyerek pes edilmemeli fakat bu şekilde umutsuzluğa kapılan birçok eğitimci olabilir. (ÖS)*

*Her konu ile ilgili **merak uyandırıcı** bir durum bulmak zor olabilir. (ÖB)*

***Öğrenme fizyolojik bir olay** olduğundan stres, beslenme gibi durumlar öğrenmeyi etkiler. Bunu her öğrenci için belirleyebilmek kolay olmayabilir. (ÖB)*

***Öğrenme fizyolojik süreçtir** ve beynimizin açlık, ihtiyaç hali ve stres gibi durumlarda engellerle karşılaştığını bildiğimiz için derslerde buna ekstra dikkat ederiz. Tuvalet ihtiyacı, su içme ihtiyacına dikkat ederiz. Ya da derste kendini güvende ve rahat hissetmesi için önlemler alırız. Yani beynin genel işleyişini bildiğimiz zaman işimiz ekstra kolaylaşır öğretmenler olarak. (ÖH)*

*Beyin ile ilgili çalışmalardan anlaşıldığı üzere **beyin eşsiz ve öğrenme bireyseldir**. Bu da bize ekstra zaman ve maliyet ihtiyacını doğuruyor. Uygulanabilirliği eğitim açısından oldukça zordur. (ÖH)*

Öğretmenlerin beyin ile ilgili çalışmaların matematik eğitimine uygulanabilirliğine ilişkin görüşleri

Öğretmenlerin görüşleri değerlendirme formu ve odak mülakatlarından sağlanan veriler birlikte değerlendirilmiştir. Öğrencilerin ifadesinde, beynin zihinsel faaliyetlerine ilişkin ön bilgi, günlük yaşamla ilişkilendirme, somutlaştırma, motivasyon, bireysel farklılıklar ile ilgili olumlu görüş bildirdikleri, bireysel farklılıklar ile ilgili daha fazla görüş bildirdikleri fark edilmiştir. Öğretmenlerin görüşleri kendi ifadeleri ile aşağıda sunulmuştur.

*Matematiksel bilginin öğrenilmesine katkı sağladığı olumlu yanlardan biri, yani verilen bir **bilginin ön bilgiye** dayandırılarak belirli bir kalıp halinde verilmesi olabilir. Çünkü herhangi bir matematik konusunu daha alt konular bilmeden öğrenmek zordur. (ÖB)*

*Eski bilgiler üzerine sarmal yapı ile yenilerini ekleyerek ilerleyen bir matematik programına sahip olduğumuz için **eski bilgi ve yaşantılarla bağlantılar** kurarak öğretmek öğrenciyi ezberden kurtarır. Doğal uzamsal bellek ile daha kalıcı öğrenme sağlar. (ÖS)*

*Olumlu yanı anlam arayışı konusunda ve doğal uzamsal belleği kullanma olabilir. Çünkü matematik dersinde öğrencilerin çoğu şimdi biz bunu **gerçek hayatta** nerede kullanacağız sorusunu öğretmenlere sorarlar. Öğrencilerin öğrendikleri konuyu niçin öğrendiklerini bilmeleri ve onların kendi yaşantılarına dikkat ederek hazırlanan öğretim ortamları bu soruyu ortadan kaldırabilir. Yapılan araştırmalara göre öğrencilerin kendi yaşantılarından olan durumlar kullanıldığında daha kolay öğrenmeler gerçekleşebilir. Ancak matematik dersinde her konuda böyle bir durum bulunmayabilir. (ÖB)*

*Beyin çalışmalarında kalıcı öğrenmelerin sağlanabilmesi için deneyimler çok önemlidir. Derslerde sık sık duyarız “bu benim ne işime yarayacak öğretmenim” diye. İşte biz bu soruya cevap bulmalıyız. Konularımızı **günlük yaşantılarında** sık sık kullandıklarını onlara gösterebilmeli ve uzun süre belleklerinde kalmalarını sağlamalıyız (ÖH)*

*Matematik alanına öğrenciler ön yargılı korkuyla yaklaşıyorlar. Beyin ile ilgili çalışmalarda görüyoruz **ki içsel motivasyon** ve derste kendini rahat ve güvende hissetme öğrenmede en önemli iki etken. Derslerde öğrencileri yapabileceklerine dair güdüler ve bunu gösterebilirsek öğrenci matematiği geç de olsa yakaladığı noktadan ileri taşıyabiliyor. (ÖH)*

*Beyin için **parça ve bütünü bir anda algılaması** beynin **sağ ve sol loblarının aynı anda çalışması** teori ve pratiğin önemi öğrenciye **görelilik somutlaştırma** daha iyi ve anlamlı anlamalar oluşturur. Matematikte çoğu yerde tam da buna ihtiyaç vardır. (ÖS)*

*Olumlu açıdan incelediğimizde sınıf ortamında her türlü öğrenen **bireyi (görsel, işitsel, yaparak yaşayarak)** kazanmış oluruz ve her birinin daha iyi öğrenmeler gerçekleştirmesini sağlayabiliriz. Olumsuz yanı ise çok kalabalık sınıf ortamlarında bunu yapabilmeyin zor olması olabilir. (ÖB)*

Matematik öğretmenlerinin beyin temelli öğrenme ve öğretme yaklaşımı eğitime göre hazırladıkları ders planlarıyla ilgili görüşleri

Matematik öğretmenleri beyin temelli öğrenme ve öğretme yaklaşımı eğitimi almadan önce ders planlarını nasıl tasarladıklarına ve aldıkları eğitim sonrasında tasarlama sürecine nasıl yansıtıklarına ilişkin görüşlerini ortaya çıkarmayı hedefleyen ders planı tasarlama ve değerlendirme belgeleri ile mülakatlardan sağlanan veriler birlikte değerlendirilmiştir. Öğretmenlerin bu konudaki değerlendirme sonuçları doğrudan alıntılarla betimlenmiştir.

ÖB öğretmeni tasarlaması istenen ders planına ilişkin ön görüşmesinde, kendi tasarımıındaki süreçlerle ilgili günlük yaşamla ilişkilendirme, yaparak yaşayarak öğrenme ve sorgulatma yaklaşımının öne çıktığı anlaşılmıştır. Ders planını tekrar değerlendirilmesi istendiğinde yanıtlarında beyin eğitim ilişkisi açısından olumlu ve olumsuz değerlendirebildiği görülmüştür. ÖB'nin tasarladığı ders planları ile ilgili görüşleri doğrudan alıntılarla Tablo 4'de sunulmuştur.

Tablo 4. ÖB'nin ders planı hakkındaki görüşleri

Ön değerlendirme	Son değerlendirme
<i>*Öğrencilerin ondalık gösterimlerde toplama işlemi yaparken normal toplama işlemine göre bazı konularda sıkıntı yaşadıklarını düşünüyorum. ... Öğretiyoruz bütün sayıları alt alta yazarı, sağa doğru dayalı yazarız ama ondalık gösterimlerde bu şekilde olmadığı basamağın basamak altında olması gerektiği... Burada bir kafa karışıklığı ortaya çıkıyor... Normal toplamayı yaparken ki gibi yapıyor bir markete gittiklerinde direk kesirli sayılarla karşılaşmıyorlar her şeyin fiyatının... Virgül şu kadar olduğunu görüyorlar işte bu durumda alacakları ürünlerin toplam fiyatını nasıl bulabilirler bulabilirsin gibi bir soruyla derse başladım, kendimde bu şekilde yaparak anlatmıştım buradan yola çıktım.</i>	<i>*Giriş bölümünde öğrencilerin derste öğrenecekleri konuyu günlük hayatta nerede kullanabileceğine dair bir örnekle başladım ve öğrencilerin dikkatini çekmeyi hedefledim. Beynimiz için anlamlandırma temel ve yaşamsal bir olgudur ve derste verilen yaşantısal örneklerde "beynimizin anlam arayışına" katkı sağlar ve bilgiyi doğal hafızada yapılandırmasına yardımcı olur". Günlük yaşam, anlam arayışı ve bilginin doğal hafızada yapılanmasına yardımcı olur. Gündelik yaşamla ilgili yine bir örnek var bu örnek öğrencilerin öğrendiklerini tekrar etmeleri açısından hem de öğrendikleri bilgileri günlük yaşamında nerelerde kullanabileceklerini görmeleri açısından önemlidir. Hatta öğrencilerin bilgilerinin daha kalıcı olması için yani "uzun süreli belleğe aktarılabilmesi için" daha fazla örnek verilebilir. Burada örneği yeterli bulmadım daha çok tekrar daha çok pekiştirme yapılabilir. Bunlar beyin temelli öğrenmenin beyin olgu ve becerileri doğal uzamsal hafıza ile yapılandığı zaman en iyi anlar ve yine "öğrenme zihni zorlayan etkinliklerle artar, tehditle engellenir" ilkeleriyle ilişkilidir. Uzun süreli hafıza için daha fazla örnek verilebilir.</i>
<i>*Çocuklara onluk taban blokları dağıtmıştım, modellemelerini istedim.</i>	<i>*Öğrenciler kullanacakları materyalleri oyuncak gibi algılayabilirler. Öğrencilere ellerindeki materyalin bir oyuncak olmadığı öğrenecekleri konu ile ilgili onlara yardımcı olacak bir araç olduğu belirtilmeli, öğrencilere kullanacakları bu materyalin hangi amaca hizmet edeceği net bir şekilde açıklanmalı ve oluşabilecek bu olumsuz durum ortadan kaldırılmalıdır. Ve böylece "öğrenme hem çevresel algıyı hem de odaklanmış dikkati içerir" temel ilkesine göre de uyumlu bir ders işlenebilir.</i>
<i>*Çocuklar topladıktan sonra şuna dikkat etmelerini istedim. Bizim ondalık kısmı topladığımız ondalık kısımda kalıyor, kendileriyle toplamaları gerektiğini bu şekilde anlamalarını düşündüm. Onlukları tek tek üst üste koydum on tanesini aslında bir tane birliğe eşit olduğunu... Onlar alt alta koyunca Aaa! Bu bunla aynıymış ondan böyle yapıyor muyuz diye söylediler. Daha sonra bu şekilde öğrendiğinde, "şimdi anlamdım o elde ne oluyormuş yani geçmişteki o elde var" 1 in</i>	<i>*Taban bloklarıyla toplama işlemi yaptırıyordum, öğrencilerin daha fazla duyu ile öğretime katılmaları sağlanmıştır. Öğretmenin rolü ise konunun öğreticisinden çok öğrenciler için bu öğrenme ortamını hazırlayan kişi olarak belirlenmiştir. Beyin temelli öğrenmenin ilkelerine baktığımızda bu durumun "iyi bir öğretim, tüm beyin fonksiyonlarını kullanacak şekilde bir öğretim ortamını tasarlamakla olur" ve öğretmen öğretici olmaktan çok, öğrenme ortamının planlayıcısıdır ilkesiyle örtüştüğünü söyleyebiliriz.</i>

aslında nereden geldiğini buradan da keşfettiler. Bana kimse şunu söylememişti elde var 1 biz bunu ezberledik neden elde var 1'i kimse söylemedi ben derslerimde mesela çocuklara ufak tefek şeylerin ispatlarını yapmaya hep çalışırım.

Tablo 4 (Devamı)

Ön değerlendirme	Son değerlendirme
<p>*Kendimce de bir şeylerin neden olduğunu bilirsek daha kolay aklımda kaldığını düşünüyorum onların böyle olabileceğini düşündüm. ... Hiç şunu söylemedim virgül virgölün altına gelir, ondalık... Hiç onu söylemeden bir baktım çocukların hepsi yani onlar o şekilde yazıp toplamışlar zaten kendileri o şekilde toplamışlar ki... Sıkıntı yaşadığımız bir sınıftı beni bile şaşırttılar böyle olunca... Hiç bunları söylemeye gerek kalmadan yapabildiler</p>	<p>*Eldeli işlemleri hatırlamaları ve bunu da düşünme sürecine dâhil etmeleri beklenmektedir. Eldeli İşlemlerle ilgili bir hatırlatma yapılmamıştır. Aslında bunu da yapsaydım... Ayrıca öğrencilerden önce basamakları ayrı ayrı toplamaları daha sonra da bunları birleştirmeleri istenmiştir. Yani öğrencilerin öğrenme sırasında hem analitik hem de holistik bir süreç yaşadığı düşünülebilir. Bu da "Beyin parça ve bütünü aynı zamanda algılar" ilkesiyle açıklanabilir.</p>
<p>*Hep eskiden gelen alışkanlık işte toplama işlemini alt alta, hep en sağa doğru şekilde söyleniyor, o alışkanlıktan dolayı bu şekilde yaptıklarını düşünüyorum. Bunda öyle olmaması kesinlikle karışıklığa yol açıyor söyleyerek de çok başa çıkamadık ama bunu yaptığım zaman gerçekten hiç söylemeden yaptılar yani. Çocuklarda bazen bizim beklediğimizden farklı tepkiler verebiliyorlar.</p>	<p>*Öğrenmede "ön bilgi çok önemlidir ve beyin bu öngörülere dayanarak yeni durumu anlamlandırabilir". Öğrencilere doğal sayılar ile ilgili toplama işlemi hatırlatılır. Bu işlemleri nasıl yaptıkları düşünmeleri istenir ve ön bilgilerle şimdi öğreneceklerini ilişkilendirmeleri sağlanabilir. Bu da "beyin kalıpları algılamayı planlamıştır" ilkesi kapsamında değerlendirilebilir. Beyin kalıpları algılamayı planlamıştır ilkesi çerçevesinde basamak adları ve basamak yerleri hatırlatılarak ön bilgilerle ilişkilendirme yapılmalıdır.</p> <p>*Öğrencilerden yaptıkları işlemleri tartışmaları, sorgulamaları sesli düşünerek işlemlerini savunmaları istenmelidir. "Öğrenme bilinç ve bilinçdışı süreçleri içerir" ilkesi ile daha bütünleşmiş bir ders işlenmiş olur.</p>

ÖB öğretmen son değerlendirmede ders planlarında daha çok ön bilgileri ve bilginin günlük yaşamla ilişkilendirilmesiyle ilgili eksikliklerini vurguladığı ve beyin eğitim ilişki açısından dersinde gerekli olduğunu düşündüğü fark edilmektedir.

ÖS öğretmeni tasarlaması istenen ders planına ilişkin ön görüşmesinde, kendi tasarımıdaki süreçlerle ilgili keşfetme ve sorgulama yaklaşımının öne çıktığı anlaşılmıştır. Ders planını tekrar değerlendirilmesi istendiğinde yanıtlarında beyin eğitim ilişkisi açısından olumlu ve olumsuz değerlendirebildiği görülmüştür. ÖS'nin tasarladığı ders planları ile ilgili görüşleri doğrudan alıntılarla Tablo 5'de sunulmuştur.

Tablo 5 ÖS'nin ders planı hakkındaki ön ve son değerlendirme yanıt örnekleri

Ön değerlendirme	Son değerlendirme
<p>*6 sınıflarda, cebire ilk giriş, çok önemli bir konu, öğrencide tam bir bilinmeyen kavramı oturturmaya çalışıyorum, konu başında sayı örüntüleri kurallarından bahsediyor önce ondan başladım. Akıllı tahtadan örnekler verdim adımları saydırdım, sonra bunların arasındaki ilişkiyi fark edip kuraları daha önceden bildikleri gibi söylemelerini istedim işte dörder artar şundan başlar gibi ve... Daha sonra genel kuralı artık bilmeleri gerekiyor. Peki, buna daha nasıl bir kural söyleyebiliriz. Adım sayılarına bir bilinmeyen vermeleri gerektiğini hadi buna n diyelim işte 4n bir kuraldı</p>	<p>*Konunun içinde konuyu anlatmadım. Ben uygulamalardan yola çıkarak ve bir sene önceki bilgileriyle köprü oluşturarak teorik ve yeni bilgiye ulaştırmaya çalıştım bakınca zaten çocuklar önce örnekler üzerinden gittiler örneklerdeki artışı anladılar. En sonunda kendileri genel kurala varmışlardı bunu yaptım ama niçin yaptığımı çokta bilmiyordum. Şu an anladım...</p> <p>"Öğrenme bilinç ve bilinçdışı süreçleri içerir", öğrenciler süreç içerisinde görsel örnekleri kendileri keşfederek aktif katılım halindeydiler.</p> <p>"En az iki tür hafıza vardır", burada da yine ön bilgilerden yararlandığım için doğal uzamsal bellekle birlikte ön bilgilerini aktif hale getirdiler Bilgiler o yüzden ezberle dayanmadı, daha öncekilerin üzerine köprü kurarak kendileri öğrendiler bunun için plan iyiymiş bu yönlerden aslında.</p>
<p>*Birkaç tane örnek çözdük bununla ilgili daha sonra cebirsel ifadeler geçtik... Bir kese kullandım kese var yanında da belli sayıda fasulye var. İşte bu ekranda kaç tane fasulye olabilir,</p> <p>*Başta bazı öğrenciler sadece fasulyeyi saydı bazıları da keseyi de bir fasulye gibi saydılar. Peki, kesenin içinde ne kadar olabilir farklı sayılarda örnekler verdik. Hiç olmayabilir mi buna da değindik. Yani sıfır da olabilir o ondan sonra</p>	<p>*Öncelikle beyin birincide "beyin birçok işlevi aynı anda yapar" demişтик burada hem teoriyi hem de uygulamaları aynı anda yaptığını söylüyordu, dediğim gibi önce uygulamalarına bakıyor daha sonra teorik bilgiye kendisi ulaşıyor.</p> <p>"Beyin kalıpları algılamaya planlanmıştır", burada da ön bilgileri kullanmasından geliyor ki örüntüleri daha önceki sene gördüğü için ön bilgilerini tekrar harekete geçiriyorum, onların aslında cebire bir ön bilgi oluşturmasını sağlıyorum. "Beyin parça ve bütünü aynı anda algılar"</p>

çocukla dedi ki içindekileri bilmiyoruz o zaman bu farklı değerler alabiliyor kendileri söyledi yine onun sonucunda bu kese bilmediğim için bilinmeyen diyorum içinde değişik sayıda bilinmeyen olabilir

demistik, burada da önce parçalardan başlıyor katsayılarını bulmaya başlıyor öğrenci örüntülerdeki sonra katsayıların yanına gelebilecek bir ifade var mı diye bütüne doğru gidiyor yavaş yavaş ama yine parçadan bütüne doğru bir gidişe sahip.

Tablo 5 (Devamı)

Ön değerlendirme	Son değerlendirme
	<i>*Eklenebilecek şey aslında kesenin gerçek olması bence. Bir sunum üzerindeki keseden bahsetmişim, ama sadece görsel ifade olarak öğrencilere gidiyor bu tamam anlattığımda sözlü anlatılanlar var gördüğü için ama dokunarak ve o anın içinde olarak yaşayarak öğrenecek öğrencileri birazcık göz ardı etmişim orda, o yüzden her "beyin eşsizdir" göre aslında bu keseyi sınıfa götürüp öğrencilere grup çalışması yaptırırsam çok daha iyi olabilirdi onlar için.</i>
<i>*En son burada cebirsel ifadeleri matematiğin içindeki şeylerde nasıl kullanırız, dikdörtgenin çevresini bulma ya da bir sayının üç katının iki fazlası gibi bunlardan da bahsettikten sonra tam bir cebirsel ifade için ne gerekli en az bir bilinmeyenli bir işlem lazım eğer tamamen varsa cebirsel ifade deriz. Bunların terimleri var sabit terimler katsayılar gibi bunları da verdik zaten kendileri çoğu şeyi tahmin edip bulabiliyor. Arkasından bol bol soru çözmüştük. Onlar için faydalı olmuştur.</i>	<i>"Beyin olgu ve becerileri doğal uzamsal hafızada yapılandırdığında daha iyi anlar". Bu şekilde bilgiyi yaşantı yoluyla kazandırabilirim. Bu öğrenme ortamında cebir kavramını kendisi keşfetti ve bu çok önemli bir durum. Fakat yine göz ardı edilen önemli bir nokta var. Bilgiyi neden öğrendiğinden hiç bahsedilmemiş. Cebirsel ifade ve değişken kavramının neden öğrenildiği belirtilerek öğrenci güdülenmeliydi.</i> <i>"Anlam arayışı içindedir" demistik beyin için, burada bilgiyi evet kendi öğreniyor niçin ve nasıl öğrendiğini biliyor ama neden öğrendiğini bilmiyor. Cebirsel ifadeyi ben nerede kullanacağım, ne işime yarayacak buna hiç değinmediğimi fark ettim Evet kendi keşfetti eğlendiler de derste ama tam olarak anlamı ne, neden bunu kullanacağım, nerede kullanacağım buna hiç değinmediğimi fark ettim. Konu ne kadar iyi anlansa da öneminin ne olduğunu bilemediler.</i>

ÖS öğretmenin son değerlendirmede ders planlarında daha çok ön bilgiler, bilginin günlük yaşamla ilişkilendirilmesi ve bireysel farklılıklarla ilgili eksikliklerini vurguladığı ve beyin eğitim ilişki açısından dersinde gerekli olduğunu düşündüğü fark edilmektedir.

ÖH'nin ders planı ile ilgili ilk mülakat verileri değerlendirildiğinde, ders tasarımıdaki süreçlerle ilgili günlük yaşamla ilişkilendirme, yaparak yaşayarak öğrenme ve sorgulatma ile ilgili gerekçelerine ulaşmıştır. ÖH'nin tasarladığı ders planları ile ilgili görüşleri doğrudan alıntılarla Tablo 6'da sunulmuştur.

Tablo 6 ÖH'nin ders planı hakkındaki görüşleri

Ön değerlendirme	Son değerlendirme
------------------	-------------------

*Belli becerilere değinmeye çalıştım günlük hayatla ilişkilendirme akıl yürütme işte psikomotor iletişim gibi kazanımda düzlemde nokta doğru parçası ve diğer şekillerin yansımaları sonucu oluşan görüntülerini inceledim, yani anlattım.

.***"Beyin kalıpları algılamaya planlanırmıştır"**, girişte konuyu bir bağlam içinde sunduğum için, öğrencinin kalıpları belirlemesinin ve ön bilgileriyle ilişkilendirmesinin kolaylaştığını düşünüyorum.
**Öğrenme, zihni zorlayan etkinliklerle artar, tehditle engellenir", burada eksik kaldığını düşünüyorum. Çünkü kitapta da okuduğumuzda... 60/40 ilkesini çok dikkate almadım... Yaşantılarla bağlar kurmaya çalıştım ama ön bilgilerini yoklayarak onların üzerine inşa etmeye özen göstermedim. Ön bilgilerini yoklamaya çalışmadım çünkü yeni bir konu olduğu için daha önce görmedikleri bir konu olduğu için yani inşa edemeyeceğimi düşündüm geçmiş yaşantılar... Geçmiş bilgileriyle o yüzden ona dikkat etmedim direkt olaya girdim, yeni bir konu olduğu için açıkçası ne ile ilişkilendireceğimi bilemedim. ... Eksik yani bence bu kısım.
Beyin pek çok işlevi aynı anda yapar", bu ders planında bu maddeye yönelik giriş bölümünde öğrenciye günlük hayatta sıkça karşılaştığı simetri örnekleri fotoğraflarla gösterildi. Ek olarak aynada ki yansımamıza bakılarak da simetri tanımı üzerine tanımlara ulaşılmaya çalışıldı. ****Anlam arayışı içseldir", öğrenciye konuya dair örnekleri gösterir göstermez beyin zaten bir anlam arayışına baslar, biz sadece bunu farklı sorularla ve yorumlarla yönlendirebiliriz ki, ben de ders planımda buna uygun giriş yaptığımı düşünmüyorum. Öğrenci yapılan şeyin amacını ve ne anlama geldiğini bu tarz giriş örnekleriyle verdim günlük hayattan daha iyi kavrar.

Tablo 6 (Devamı)

Ön değerlendirme	Son değerlendirme
	**Beynimiz olgu ve becerileri doğal uzamsal hafızada yapılandırdığı zaman en iyi anlar" , dersi öğrencilerin zihninde canlandırabileceği şekilde görsellerle sunduğum için daha anlamlı öğrenmeler gerçekleştirdiklerini düşünüyorum
*Burada yansımaları zaten düz anlatımla öğretmek çok kolay ama bunu daha kalıcı öğretmek için Cabri programından faydalandım yani akıllı tahtada Cabri programını açtım ve onu yansıttım orda bir gösterim yaptım. Cabri programında abc noktaları cd noktaları şekil oluşturdum, yani dikdörtgen kare olur bu noktaları belirttikten sonra onu yansımalarını yaparak karşı tarafta şeklini göstertirdim. Koordinat ekseninde oluyor tabii bu çocuklar gördü a noktası neydi ne oldu a' noktası olarak geçti ya da b noktası neydi ne oldu c neydi ne oldu d neydi ne oldu bunu bir kere görüyorlar bunların hepsini.	**Öğrenme hem çevresel algıyı hem de odaklanmış dikkati içerir" , öğrenmeyi en yüksek düzeyde sağlayabilmek için en yüksek anlama sağlandığı görsel unsurlara çok fazla yer verdim ki neredeyse ders planımın tamamını görsellik üzerine oturttum öğrenci potansiyelini de dikkate alarak. Ama görsel kısmı zayıf olanlar varsa onlar için yapacak bir şey yok bu programda, yani o kısmı eksik **Beyin, parça ve bütünü aynı zamanda algılar" , Cabri programıyla oluşturduğumuz dörtgende, simetriden önce ve sonra oluşan noktalardan yola çıkarak birkaç örnek verilmiştir. Bu şekilde öğrencilerin kendilerinin bir genellemeye ulaşması beklenmiştir ki zaten öğrencilerin neredeyse tamamı iki örnekte genelleme yapmışlardır. **Öğrenme hem çevresel algıyı hem de odaklanmış dikkati içerir" , öğrenmeyi en yüksek düzeyde sağlayabilmek için en yüksek anlama sağlandığı görsel unsurlara çok fazla yer verdim ki neredeyse ders planımın tamamını görsellik üzerine oturttum öğrenci potansiyelini de dikkate alarak. *Kendi Cabri programında uygulamalı olarak gördüğü için yine dağıttığım kareli kâğıtlarda kendisi işaretlemeler yaptı kendisi yorumlamalara gitti bu nedenle "anlam arayışı içseldir" anlayışına uygun olduğunu düşünüyorum **Öğrenme bilinç ve bilinç dışı süreçleri içerir" , öğrenciyi daha dersin başında konumuzun ne olduğu konusunda bilgilendirdim ve öğrenme esnasındaki tüm basamaklarda onları yönlendirdim. Kendileri yaparak bularak bu süreçte ilerlediler ve tanıma ulaştılar. Öğrenme sorumluluklarını kendileri aldılar.

*Çocuklara kareli kâğıt dağıtıyorum orda işte koordinat eksenini çizerek kendileri de yazılı olarak önlerinde görüyorlar. Sonra da tabii sadece uzunluk bulma yeterli değil aynı şekilde A açısı B açısı C açısı ve D açısını ölçtüyorum ve yansımadan sonra oluşan açılar ölçtüyorum bakalım açılarda bir şeyler değişiyor mu diye. Ardından uzunluk olarak ölçmeye başlıyorum... Sonra ben başlıyorum birkaç soru sormaya kendilerinin keşfetmesi için işte mesela ikinci maddeyi ötelediğimiz eksene göre yorumlayalım, ikinci maddede de neydi işte yansıma sonucu noktaların ifadeleri nasıl değişti, ... 1 nokta 2 ydi karşı tarafa geçti ne oldu eksi 1 nokta 2 y'ye göre mesela yansıttığımızda bunları görmüş oldular buradan ilişkilere varıyorlar. Üçüncü ve dördüncü maddelerde yansıması olan şekil ile yansımanın biçim ve boyutu arasında nasıl bir ilişki var hani yine görüyorlar yansımada açının ya da şeklin değişmediğini sadece o noktaların değiştiğini kendileri keşfediyorlar. Hem tahtada hem not aldıkları kareli kâğıtta yani keşfederek yansımayı öğreniyor. *Onların keşfetmesi sağlıyorum buluş yoluyla diyebiliriz onların bulmasını sağlıyorum ben sadece yardımcı oluyorum.

***Her beyin eşsizdir". Ne kadar en fazla öğrenme görsel materyallerle sağlandığı bilirse de her öğrencinin bireysel farklılıkları vardır, Bu yüzden kendilerinin yaparsak yasayarak öğrenmeleri için dağıttığım kareli kâğıtlar da bireysel çalışmalarını istedim. Ve herkesin bireysel olarak simetri tanımına ulaşabilmesi için farklı birçok acıdan (acı, uzunluk ve nokta gibi) değerlendirmelerini istedim. Aldıkları öğrenme sorumluluklarsa da daha anlamlı öğrenmeler gerçekleştirdiklerini düşünüyorum. *Duygu ve biliş birbirinden ayrılmaz". İşin duygu kısmını ders planımda çok dikkate almadığımı düşünüyorum. Evet, ilgi ve istek uyandırmak için bir bağlam içine oturttum ama olumlu ya da olumsuz duyguları öğrenme sürecini nasıl etkileyeceği konusunda öğrencileri bilinçlendirmedim. Bunlarla ilgili bir konuşma yapmadım sadece örnekler üzerinden anlayacaklarını düşündüğüm şekilde öğrencileri yönlendirmeye çalıştım. *Öğrenme fizyolojik bir olaydır". Bu madde de öğrencinin o anki bazı fiziksel durumlarının öğrenmeye hazır olması gerekiyor. Öğrencilerde daha istek ve merak uyandırması için hep bildikleri şeylerden yola çıkarak konuya giriş yapıldı, Bundan ziyade o anki ruh hali ya da acık tokluk durumuyla ilgili konularda fikir sahibi olamıyoruz öğretmenler olarak.

ÖH'nin ders planına ilişkin eğitim sonrası görüşleri değerlendirildiğinde, duyuşsal alan ile ilişkili olan fizyolojik ihtiyaçlar ile duygu ve biliş birbirinden ayrılmaz görüşlerini derslerine yansıtmada zayıf kaldığını fark ettiği, ön bilgiler ve günlük yaşamla ilişkilendirme üzerinde durduğu fark edilmiştir.

Sonuç ve Tartışma

Bu çalışma ile beyin temelli öğrenme ve öğretme yaklaşımı eğitimi alan matematik öğretmenlerinin derslerini tasarlama süreçlerindeki durumu ortaya çıkarılmıştır. Matematik öğretmenlerinin derslerinde aldıkları eğitimi, beynin yapısı ve bölümleri, beynin zihinsel faaliyetleri ve beyni aktif kılan etkinlikler olarak üç temada betimledikleri anlaşılmıştır. Öğretmenlerin genel olarak ders planlarını ilk değerlendirmelerinde beynin öğrenmesine yönelik farkındalıklarının olmadığı ancak ikinci kere değerlendirmeleri istendiğinde, yaptıkları açıklamalarda ön bilgiler, günlük yaşamla ilişkilendirme gibi beynin zihinsel faaliyetleri ve kullandıkları aktiviteler gibi aktif kılan etkinliklerin beyin ile ilişkisini daha fazla fark ettikleri anlaşılmıştır. Elde edilen veriler değerlendirildiğinde öğretmenlerin ders tasarımlarında beynin zihinsel faaliyetleriyle ilgili temada eksikliklerini daha fazla fark ettiklerine yönelik açıklamaları dikkat çekmiştir. Bunun yanında öğretmenlerin fizyolojik ihtiyaçları karşılama ve duyuşsal süreçler ile beyin eğitim ilişkisini kurmayı derslerine yansıtmada zayıf kaldıkları fark edilmiştir. Öğretmenler ders tasarımlarını farklı sınıf düzeylerinde ve birbirinden farklı konularda tercih etmiş, ancak benzer farkındalıklar geliştirmiştir. Dubinsky vd. (2019) yaptıkları çalışmada öğrenmenin nörobiyolojisini öğrenen bir matematik öğretmenin, ders planına grup karşılaştırması ve sınıf tartışması eklediğini, doğrusal, mutlak değer ve ikinci dereceden grafiklerde verilerin toplanmasından önce benzer sorular yöneltmek yerine, örnekleri tanıma, kelimeleri kullanma ve kavramları günlük yaşamda kullanma fırsatı sunduğu görülmüştür. Craine ve Craine (1991, s.4) beynin, bilgileri günlük yaşamla bütünleştirdiğinde daha kalıcı öğrendiğini, öğretmenlerin beynin öğrenmesinde etkili olan yaşantılardan yararlanma ilkesi yerine bunu göz ardı ettiklerindeki olası sonuçları, geometri derslerinde paralel doğruların beyinde saklanacak yeni bir soyut bilgi parçası olarak verilmesi örneği ile açıklamaktadır. Oysa çocukların paralel doğruları parmaklıklar, pencereler, mekanik oyuncaklar, resimler gibi binlerce örneğini gördüğünü belirtmektedirler. Hatta bu yüzden bir çocuğun günlük yaşamda karşılaştığı paralel doğruların ne anlama geldiği ve bunlarla ne yapılacağı ile ilgili zengin bağlantılar kurmadığını, bu nedenle de paralel doğruların beyinde saklanacak yeni bir soyut bilgi gibi saklandığını belirtmektedirler.

Araştırma bulgularına göre, beyin temelli öğrenme ve öğretme yaklaşımıyla ilgili bilgisi olan matematik öğretmenlerinin ders planlarında beyin aktif kılan etmenleri göz önüne aldıkları ve buna ilişkin aktiviteleri tercih ettikleri fark edilmektedir. Dubinsky vd. (2019) yaptıkları çalışmalarında, bu araştırmanın bulgularına benzer şekilde, BrainU eğitimi alan öğretmenlerin ders planlarında öğrenciyi merkeze alan aktivitelere yöneldikleri bulunmuştur. Bunun yanında katılımcı öğretmenlerin yarısından fazlasının bilinçli olarak sorgulamaya dayalı etkinlikleri tercih ettikleri görülmüştür. Dubinsky'e (2010) göre öğretmenlerde, tüm öğrencilerin beyin kapasitelerinin değişebileceği anlayışının gelişmesi, öğretmenlerin bakış açılarını etkileyerek öğrencilerinin potansiyelleri ile ilgili anlayışlarını değiştirmelerini sağlayabilmekte ve öğrenci merkezli öğretimlerini de arttırabilmektedir. Caine ve Caine (1990) beyin araştırmalarının eğitimde kullanılmasının asıl amacının eğitimcilerin beyin yapısını kavraması yerine, beynin nasıl bir potansiyele sahip olduğunu, bir başka deyişle neler yapabileceğini, hangi duyguların beyinde ne gibi olaylara sebep olabileceği hakkında hangi bilgilerin gerektiğini sağlanması olduğunu belirtmektedir. Araştırmanın diğer bulgularında öğretmenlerin, bireysel farklılıklara çok olumlu bakmadıkları, derslerinde öğrencilerinin fizyolojik ihtiyaçları karşılama ise kararsız oldukları fark edilmektedir. Bu durumun, öğretmenlerin programı yetiştirme kaygısından ve sınıflardaki öğrenci sayısından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Sonuç olarak elde edilen bulgular matematik öğretmenliği programında beyin temelli öğrenme ve öğretme yaklaşımının öğretmenlerin eğitimlerine faydalı olabileceği hakkına fikir vermektedir. Bunun yanında matematik öğretmenleri, ön bilgileri hatırlatmanın ve günlük bağlamla ilişkilendirmenin beyin eğitim ilişkisi açısından önemli olduğunu düşünmektedirler. Bu bağlamda öğretmenlerin bu konuda bilgilerinin arttırılması ve kullanmaya teşvik edici ortamlar oluşturması gerekmektedir. Farklı deneyimlere sahip öğretmenlerin aldıkları eğitimle, matematik eğitiminde beyin aktif kullanılmasına ilişkin benzer özelliklere dikkat çektikleri ve ders planlarında yer verdikleri anlaşılmaktadır. Bu bağlamda öğretmenlere yönelik eğitimlerin yaygınlaştırılması önerilmektedir. Bu çalışma üç öğretmenle yürütülmüştür. Çalışma daha fazla matematik öğretmeniyle tekrarlanabilir alan yazına katkı sağlanabilir.

Kaynakça

- Bozdağ, İ. (2015). *Orta öğretim geometri öğretiminde beyin temelli öğrenme yaklaşımının öğrencilerin derse yönelik tutumlarına ve akademik başarısına etkisi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Bozyokuş, H. , Güler, H. K. , Tapan, M. & Ezentaş, R. (2016). Gotik eserlerde matematik: Üçlü yonca örneği. *Uluslararası İnsan ve Sanat Araştırmaları Dergisi*.1 (1), 35-39.
- Caine, R. N., & Caine G. (1991). *Making connections: Teaching and curriculum development*. Alexandria, Virginia: Association for Supervision and Curriculum Development.
- Caine, R. N., & Caine, G. (1990). Understanding a brain-based approach to learning and teaching. *Educational Leadership*, 48(2), 66-70.
- Cresswell, J. W. (2020). *Eğitim araştırmaları, nicel ve nitel Araştırmanın planlanması, yürütülmesi ve değerlendirilmesi*. [Educational Research: Planning, conducting, and evaluation quantitative and qualitative research] (4.th edition). (H. Ekşi Ed.). Edam. (2012)
- Çakmak, Z., Akgün, İ. H. ve Salur, M. (2022). Beyin temelli öğrenme ile ilgili akademik çalışmaların incelenmesi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*. 11(4), 1766-1784.
- Çepni, S. (2021). *Araştırma ve Proje Çalışmalarına Giriş* (9. Baskı).
- De Smedt, B., & Grabner, R. H. (2016). De Smedt, B., & Grabner, R. H. (2016). Potential applications of cognitive neuroscience to mathematics education. *Zdm*, 48(3),249-253.
- Dubinsky, J. M., Guzey, S.S., Schwartz, M.S. Roehrig, G. MacNabb, C., Schmied, A., Hinesley, V., Hoelscher, M., Michlin, M. Schmitt, L., Ellinson, C., Chang, Z., Cooper, J. L. (2019). Contributions of Neuroscience Knowledge to Teachers and Their Practice. *The Neuroscientist*. 25(5), 394-407. doi:10.1177/1073858419835447

- Dubinsky, J. M. (2010). Neuroscience education for prekindergarten-12 teachers. *The Journal of Neuroscience*, 30(24), 8057-8060.
- Dündar-Coecke, S. (2021). Nöromodülasyon: Eğitim ve nörobilim kavşağından geleceğe bakış. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 19(1), 542-567. <https://doi.org/10.37217/tebd.868102>
- Edelenbosch, R., Kupper, F., Krabbendam, L., & Broerse, J. E. (2015). Brain-based learning and educational neuroscience: Boundary work. *Mind, Brain, and Education*, 9(1), 40-49.
- Herrmann, N. (2003). *İş Yaşamında Bütünsel Beyin*. İstanbul: Hayat Yayıncılık İletişim Hizmetleri.
- Koçak, G. (2020). Beyin araştırmalarının eğitim yansımaları: Matematik ile görüntüleme çalışmaları. *Yeditepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 11, 1-16.
- Kaufman, E. K. Robinson, J. S., Bellah, K. A., Akers, C., Haase-Wittler, P., & Martindale, L. (2008). Engaging students with brain-based learning. *ACTEonline*. Retrieved September, 2, 2011.
- MEB (2018). *Fen Bilimleri Dersi Öğretim Programı*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Basımevi.
- Patton, M. Q. (2014). *Nitel Araştırma ve Değerlendirme Yöntemleri* (Çev. Mesuh Bütün, Selçuk Beşir Demir). (3. Baskıdan Çeviri). Ankara: Pegem Akademi.
- MEB. (2018). *İlköğretim Matematik Dersi Öğretim Programı*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Basımevi.
- Palavan Ö & Demir, H. (2017) Sınıf öğretmenlerinin beyin temelli öğrenmeye yönelik görüşleri. *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 5(8), 99-132)
- Polat, M. (2014). Beyin temelli öğrenmenin açılımı nedir? *Eğitim Ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 265-274.
- Saban, A., & Ersoy, A. (2016). *Eğitimde Nitel Araştırma Desenleri*, (1. Baskı) Ankara: Anı Yayınları.
- Sadık, S. (2013). *Beyin temelli öğrenme kuramına dayalı matematik eğitiminin tutum üzerine etkisi*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Thomas, G. (2012). *How To Do Your Case Study. A Guide For Students & Researchers*. London: Sage Publications Ltd.
- Özkara, Ö. Ü. B. Ö. (2020). Okul Öncesi Öğretmenlerinin Beyin Temelli Öğrenmeye Yönelik Görüşleri. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 28(5), 2136-2147.
- Yin, R.K. (2009). *Case Study Research Design and Methods* (4th Edition). Applied Social Research Method Series, V.5. London: Sage Publications Ltd.

Extended Abstract

Education neuroscience makes it possible to establish a relationship between education and neuroscience, transfer knowledge and information and eventually, use the knowledge and information generated functionally. Brain-based learning is based on the fact that the disciplines are related to one another and that the brain shares common information that can be recognized and organized. This study will be helpful in the application and dissemination of brain studies in mathematics education and act as an example for its use in teacher training programs in different disciplines. This study aimed to reveal how the brain-based learning and teaching approach training was represented in mathematics teachers' process of designing their lessons and identify their views of brain-based learning and teaching approach to mathematics education.

Case study, one of the qualitative study methods, was used, and the holistic single case study was patterned. The case studied in this pattern was considered as the use of brain-based education in mathematics teaching. The participants of this study were composed of three mathematics teachers who took the elective master's degree in the fall semester of the 2018-2019 academic year at a university in the western part of Turkey. ÖB, aged 31 has around 8 years of teaching experience, ÖH, aged 28 has 2 years of teaching experience, and ÖS, aged 23, has 6 months of teaching experience.

Multiple data collection tools such as evaluate and prepare lesson plan task, course evaluation form, semi-structured interviews and, a group interview as method variation were used in the study.

Lesson plan; the teachers were asked to design a two-hour lesson plan. ÖB planned a 5th-grade lesson regarding the subject of numbers and operations. ÖH planned a 7th-grade lesson regarding the subject of geometry and measurement learning. ÖS, on the other hand, planned a 6th-grade lesson regarding the subject of Algebra learning. The teachers preferred lesson designs at different grade levels and on different subjects. The teachers expressed their views on course designs in independent subjects, and this had an impact on making the designs independent from one another.

The Course Evaluation Form; it was aimed to describe the experiences of mathematics teachers from theory to practice, minimize the bias of the responses obtained from the participants and make the concretization of the data more objective. Therefore, the teachers were asked to draw a mind map demonstrating how they established a relationship between brain studies- education, evaluate positively and negatively the education they received, evaluate positively and negatively the applicability of the education they received in mathematics education, and eventually were asked some open-ended questions, prepared and arranged by the researchers, questioning what kind of activity they would plan by considering the right and left brain according to the learning characteristics of the brain in mathematics education.

Semi-Structured Interviews; in the first interview (pre-interview) conducted before the training, the teachers were asked to evaluate the processes of their own design by specifying which variables they considered. In the second post-training interview (final interview), the teachers were asked to explain which variables they would change and why they were allowed to redesign their lesson plans.

Group interview was conducted in a classroom setting with the participation of three teachers. At the beginning of the interview, teachers were asked to evaluate the positive and insufficient aspects of the education they received in terms of mathematics education, and their position to apply it in their lessons was questioned.

The brain-based education approach course was conducted for 14 weeks, for two class hours each week. The training session aimed to compare the brain-based learning approach with other learning approaches, to comprehend the content of the learning approach developed for the brain, and to develop learning and teaching activities suitable for brain-based learning. Within the scope of the course, the subjects of "The history of neuroscience", "The morphological structure of the brain and brain lobes", "Brain-based education approaches", "Principles of brain-based learning", "Brain-based learning model", "Characteristics of brain-based learning environments", "The brain-based learning studies in the world and Turkey", "Applications of brain-based learning approach in education" and "Developing learning and teaching activities suitable for brain-based learning" were discussed with the students.

This study revealed the case of mathematics teachers who received brain-based education approach training in the process of designing their lessons. It was clear that mathematics teachers described the training they received in their classes in three themes; the structure and parts of the brain, mental activities of the brain, and activities that activated the brain.

It was revealed that the teachers generally were not fully aware of brain-based education in the first evaluation of the lesson plans. However, when they were asked to evaluate them for the second time, they could differentiate the relationship between the brain and the activities that activated the brain, such as pre-knowledge, associating with its daily life, and the activities they used. When the data obtained were evaluated, it was noteworthy that the teachers recognized the weaknesses in the theme related to the mental activities of the brain in their lesson designs. Furthermore, it was revealed that the teachers were weak in meeting the physiological needs and reflecting the relationship between the affective processes and brain training in their lessons. Teachers clearly preferred lesson designs at different grade levels and on different subjects; however, they developed similar awareness.

In conclusion, the results provided insight that the brain-based education approach in the mathematics teaching program could be beneficial for the teachers' education. Furthermore, the teachers' recollection of the pre-knowledge and associating it with the daily context were significant regarding the brain-training relationship. It has to be noted here that teachers need to enhance their knowledge on this subject and create environments

that encourage them to use it. It is clear that the teachers with different lengths of experience drew attention to the similar features of the active use of the brain in mathematics education and incorporated them into their lesson plans. Therefore, it is recommended to disseminate brain-based education training for teachers.

Etik Kurul Kararları

Makalenin etik kurul onayı Bursa Uludağ Üniversitesi Araştırma ve Yayın Kurulları Başkanlığı (Sosyal ve Beşerî Bilimler Araştırma ve Yayın Etik Kurulu'nun 27 Ekim 2022 tarih ve 2022-09 sayılı oturumunda alınmıştır.

Araştırmacıların Katkı Oranı Beyanı

Yazım ve uygulama aşamasında; Birinci Yazar %60, İkinci Yazar %40 oranında katkı sağlamıştır.

Çatışma Beyanı

Araştırmada herhangi mali çıkar ya da bağlantı olmadığını, çıkar çatışması yaşanmadığını ve yanlılık bulunmadığını beyan ederim.

Yayın Etiği Beyanı

Bu makalenin planlanmasından, uygulanmasına, verilerin toplanmasından verilerin analizine kadar olan tüm süreçte "Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi" kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan "Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler" başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbiri gerçekleştirilmemiştir. Bu araştırmanın yazım sürecinde bilimsel, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş; toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamıştır. Bu çalışma herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiştir.

Geleneksel Tekstil Sanatı Halı ve Kavramsal Sanat

Traditional Textile Art Carpet and Conceptual Art

Dr. Öğr. Üyesi Mustafa GÜRGÜLER

ORCID: 0000-0001-7733-2159 ◆ Haliç Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Tekstil ve Moda Tasarımı
Bölümü ◆ mustafagurguler@halic.edu.tr

Özet

İnsan ilişkileri arasında ortaya çıkan uçurum sanayileşme sonrası gelişen teknolojinin bir eseridir. Bu durumun insan ruhuna yansması, küresel bir sorun olarak karşımıza çıkar. Çözüm için önerilen çıkış yolları modern birey için toplumsal düzeyde yetersiz kalmaktadır. Yeni nesil modern çağın bunalımı insanı durmaksızın kimlik aramaya itmekle birlikte sanatçıları da başta malzeme olmak üzere farklı disiplinlerde dikkat çekmeye yönlendirmekte, ancak bu arayış ortaya çıkan uçurumu daha da derinleştirmektedir.

Sürekli değişim halinde olmamız farklı kültürleri de inceleyip gerektiğinde sanatçı ya da tasarımcı olarak yapıtlarımızı için koymamız gerekir. Ancak özgün yaklaşım nedeniyle bu kurallar katı ve aşılmaz olarak kabul etmiş olduğu veya radikal kurallar içerdiği düşünülmemeli. Bu açıdan bakıldığında makale içinde bir tekstil ürünü olan halı formu Avrupa resim sanatı mimari yapıların duvarlarında mekânın tamamlayıcı bir parçası olmamış, mekâna tekrar anlam kazandırmıştır. Bunun yanında ressamların çizimlerinin dokumacı tezgâhlarında duvar halılarına dönüşmesi bu yaklaşımın bir parçası olmuş, halı aynı zamanda resim sanatı içinde de kompozisyonu zenginleştiren bir öğe olarak kullanılmıştır.

Klasik anlatı yapısı içerisindeki zaman ve mekân anlamında süreklilik, Rudolf Stingel ve Şakir Gökçebağ tarafından gerçekleştirilen mekân düzenlemelerinde çağdaş anlatımla geleneksel köklerin izleri doğrultusunda karşımıza çıkmaktadır.

Makalenin ana merkezine bakıldığında; geleneksel anlamdan sıyrılmak suretiyle her iki sanatçıda var olan hazır nesnelere seçen ve yeni yapı içinde farklı bir anlama kazandırmak suretiyle klasik estetik bir sanat anlayışına karşı çıkarak hedef kitlenin aklına ulaşma amaçlanmıştır. Böylece geleneksel anlatımdan uzak, ancak ondan faydalanmak suretiyle yeni sanat eserine dönüşüm sağlamaktadır. Bu disiplinler arası bir sanat anlayışı ve aynı zamanda transpozisyon ile halının, yani tekstil malzemesinin kullanılabilir sanat malzemesi haline dönüşümdür.

Bu makale çalışmasında karşılaştırmalı ve daraltılmış örneklem metodu ile farklı iki kültürün sanatçıların geleneksel yöntemlerle üretilen, tekstil kökenli malzemenin kullanılmasıyla ortaya çıkan "halı dokuma" sanatı ve günümüzdeki yorumları ele alınmıştır. Tarihsel süreçte Pazırık Halısı ve teknik açılımı konusu, kullanılan materyallerin açıklanması ayrı bir inceleme konusu olduğundan araştırmanın dışında bırakıldığından, Türk halılarının çeşitlerinden farklı dönemlere ait görsellerde az yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Halı, geleneksel, kavramsal sanat, Pazırık halısı, Bayeux Duvar Halısı

Abstract

The gap arising between human relations is a product of post-industrial technology. The reflection of this situation on the human spirit emerges as a global problem. The proposed solutions are insufficient for the modern individual at the social level. As the crisis of the new generation modern age forces people to search continuously for a new identity, it also directs artists to draw attention to different disciplines, including the material, but this search deepens the gap that emerged.

We need to be in a constant state of change, examine different cultures and, when necessary, include them for our works as artists or designers. However, due to the original approach, these rules should not be considered as strict and insurmountable or as containing radical rules. From this point of view, the carpet form, which is a textile product in the article, did not become an integral part of the space on the walls of European painting architectural structures, but gave meaning to the space again. In addition, the transformation of painters' drawings into tapestries on weaver looms has been a part of this approach, and the carpet has also been used as an element that enriches the composition in the art of painting.

The temporal and spatial continuity within the classical narrative structure appears in line with the traces of traditional roots with contemporary expression in the spatial arrangements carried out by Rudolf Stingel and Şakir Gökçebağ.

Looking at the main center of the article; It is aimed to reach the mind of the target audience by opposing a classical aesthetic understanding of art by getting rid of the traditional meaning and choosing from ready-made objects existing in both artists and giving a different meaning within the new structure. Thus, it is far from traditional narration, but by making use of it, it transforms into a new work of art. This is an interdisciplinary understanding of art and at the same time, the transformation of the carpet, that is, the textile material, into a usable art material by transposition.

In this article, the art of "carpet weaving" which emerged with the use of textile-based materials produced by traditional methods and produced by the artists of two different cultures, with the comparative and narrowed sampling method, and its current interpretations are discussed. Since the explanation of the materials used in the historical process, Pazırık Carpet and its technical expansion is a separate study, it has been left out of the research, so the visuals of different periods from the varieties of Turkish carpets are given little place.

Keywords: Carpet, traditional, conceptual art, Pazırık carpet, Bayeux Tapestry

Giriş

Modern yaşam biçimini geliştirmemizin amacı bireyin refah seviyesini yükselterek teknoloji aracılığı ile üretimin artı faydalarının eşit olarak topluma dağıtımıydı. Ancak öyle olmadı. Ortaya çıkan durum doğal olarak sanat ve sanatçıları da etkiledi. Teknolojinin kullanımı toplum yaşamını kolaylaştırırken, politikaya bağlı sosyal değişimler, ekonomik şartlar ve değişimler birbiri içine geçtiğinde sanatçının ve üretiminin de etkilenmesi doğaldır. Bu gerçek doğrultusunda düşünülürse sanatçı kişinin bireysel üretiminde bulunduğu toplumun yerel ya da geleneksel kültüründen etkilenmesi son derece normaldir. Ancak özgün yaklaşım nedeniyle tam olarak kabul etmiş olduğu veya radikal kurallar içerdiği düşünülmemeli. Sürekli değişim halinde olmamız farklı kültürleri de inceleyip gerektiğinde yapıtlarımızın için koymamız gerekir. Eski ve yeni kazanımlar sanatçının mekân ile olan ilişkisinde yeni, farklı anlamları yakalaması günümüzde daha farklı bir boyut kazanmıştır.

Sanatın çok geniş bir alanı ve tarihi olması nedeniyle mekânı zenginleştirmekle kalmayıp, statü belirleyen ama aynı zamanda geleneksel tekstil el sanatlarına ait en önemli örneklerinden olması nedeniyle iki farklı kültür ve bu kültürlere ait Pazırık Halısı ve Bayeux Duvar Halısı örneği üzerinde durulmuştur. Bu iki halı tarihin önemli tekstil sanatı örneği olmakla birlikte sonrasında kendini yenileyerek günümüzde farklı bir tekstil sanat tasarımına ve mekân uygulamalarına kadar gelişmiştir.

Modern sanat sonrası gelişerek ortaya çıkan ve Çağdaş Sanat başlığı altında kavramsal sanat çizgisinde eserler üreten Rudolf Stingel ve Şakir Gökçebağ üzerinden mekân ve halı ilişkisi enstalasyon kavramı açısından kısaca ele alınmıştır. Bu açıdan bakıldığında sanatın dinamikleri doğrultusunda izleyici ile mekânın enerjisi arasında onu tamamlayan halı sanatının yeni yorumu ilgi çekicidir. Her iki sanatçı farklı kültürden de olsalar ortak bir anlam üzerinde buluşmaktadırlar. Burada mekân ve izleyici arasındaki sınırların yok olduğunu ve dolaysız bir iletişime geçtiklerini görebiliriz. Enstalasyon sabit sınırları kabullenmemesiyle tanımlanan bir sanat olmuştur ki Süzen; *"Sanatta Disiplinlerarası Bir Yaklaşım: Enstalasyon Sanatı ve Genco Gülan Örnekleme"* başlıklı çalışmasında; "Enstalasyon kavramı, en basit tanımıyla, nesnenin veya nesnelerin mekân içerisine konması, yerlerinin belirlenmesidir. Ancak, konunun karmaşık kısmı, bu nesnelerin mekâna ne şekilde ve ne sebeple yerleştirildikleri; bu düzenlemenin, yerleştirmenin mekânın durumundaki, anlatımındaki önemi; diğer bir deyişle mekân ve yerleştirilen nesne arasındaki ilişkinin kavramsal boyutudur." (Süzen, 2010). ifadesiyle tanımlamaktadır.

Rudolf Stingel ve Şakir Gökçebağ; Halı Sanatı ve Enstalasyon

Avrupa resim sanatı mimari yapıların duvarlarında mekânın tamamlayıcı bir parçası olmamış, mekâna tekrar anlam kazandırmıştır. Bunun yanında ressamın çizimlerinin dokumacı tezgâhlarında duvar halılarına dönüşmesi bu yaklaşımın bir parçası olmuş, halı aynı zamanda resim sanatı içinde de kompozisyonu zenginleştiren bir öge olarak kullanılmıştır.

Sanal ortamlarda sürekli değişen yeni iletişim diliyle interaktif olarak kullanılan ve aklımızın sınırlarını zorlayacak derecede yapay zekâ yerleştirilmiş imgeler aracılığı ile alışmamız için zorlandığımız yeni bir ekolojik çevre yaratılmıştır. Geleneksel kültür ile sayısal olanı arasında yeni bir sanat dili oluşumunu anlamaya çalışıyoruz. Bu yenilik sadece sanatla da sınırlı kalmamaktadır. Bugün yaşanmakta olan gelişmeler karşısında geleneğin öğretilerini de sanatçı ve tasarımcı olarak ret edemeyiz. Yeni nesil sanat obje üretimi ve tüketiminin hız kazandığı günümüzde makale konusu olarak tüm çalışmalarının içinden sadece Rudolf Stingel'in Palazzo Grassi içinde açtığı sergi ve Şakir Gökçebağ üzerinden geleneksel sanat ve kavramsal (düşünce) sanatı ele alınmıştır.

Geleneksel anlamda sanat yapıtlarını oluşturmada tekstil ürünü olan tuğla, tahta, duvar, kâğıt gibi yüzeyler üzerine boyar madde ve fırça ile uygulama yapılır. Yontu sanatında biçimlendirme aşamasında farklı metal araçlara ihtiyaç duyulurken, kavramsal sanat adını verdiğimiz (düşünce sanatı) günümüz sanat anlayışında geleneksel malzeme ve uygulamalar değişmiştir. Klasik anlamdaki sanatlarda sanatçının egemenlik alanının daha ağır bastığı düşüncesi öne iken, günümüzde sanat alanında farklı malzeme ve düşünce bazında başka alanlarla da iş birliği yapmaktadır. Önemli olan geleneksel olandan sıyrılarak sanat yapıtının ve sanatçının daha özgürleşmesidir. Ancak geleneksel, geçmişte kalana saygı duymak, etkilenmek, kaynak olarak kullanmak çağımız sanatçıların ilham kaynağıdır aynı zamanda.

Enstalasyon çalışmalarını mekân ilişkisi içinde araştırmak suretiyle sergilerine devam eden Rudolf Stingel, sanat galerisine dönüştürülen Palazzo Grassi binasında gerçekleştirdiği sergisi geleneksel tekstil malzemesi olan halının mekân ile olan işlevselliğini farklı bir boyuta taşımaktadır. Sergi alanıyla ve izleyici ile etkileşim yaratacak şekilde farklı modern ortamlar hazırlamıştır. Günümüz yeni nesil yaratımlara kafa tutan 17. ve 16. yüzyıl Transilvanya halılarından ilham aldığı parçaların kullanıldığı 2011 yılında gerçekleştirdiği sergisinde bugün geçerli olan bir kendini ifade aracı olarak antika kilimler hakkında fikir edinirken, galerinin tamamını farklı bir yaklaşımla kaplayarak özellikle de Türk kültürünün önemli mekân ve statü sembolü olan halı sanatını işlevi dışında kullanarak kavramsal sanat olgusu içinde çağdaş bir sergileme gerçekleştirmiştir.

“Artık güncel sanatta bir anlamda geneli yansıtan akımların yerine daha küçük gruplara odaklanan hatta bireysel söylemlere/ifadelere dönüşen süreçlerden bahsetmek mümkündür. Bu durum sanata dair kuralların sınırlarını genişletmektedir. Değişimin ve dönüşümün bir yansıması olarak çağdaş sanat dinamiklerinde sanatçı ve izleyicisi arasında olan mesafeli durum özellikle mekânın özne konumuna geçtiği durumlarda tekrar tekrar sorgulanmaya başlanmıştır.”
(Bilirdönmez ve Çevik, 2020).

Venedik Bienali Sanat Fuarı'nda halıları malzeme olarak kullanarak farklı bir algı ve görme estetiği oluşturmaktadır. Bilindik halı üretim yöntemleri yerine geleneksel Türk halı tasarım, renk, motif değerlerine sadık kalmış fakat boyar madde olan akrilik malzeme ve teknikle sergi çalışmasını gerçekleştirmiştir. Böylece Rudolf Stingel, günümüz ve antik dünya ile birleştirmek suretiyle onu modern dünyamıza taşımaktadır. 1895 yılından bugüne kadar devam eden Venedik Binalı'ı modern sanat alanında en önemli bir sanat aktivitesidir. Sanatçı Rudolf Stingel tarafından “halı motifleri” ile gerçekleştirdiği mekân düzenlemesi ilginçtir. Maddi dünyayı keşfetmek düşüncesinden bakıldığında ise kilim ve halılar aracılığı ile hem gerçekçi hem de soyut parçaları içeren diğer sanat eserlerine bir çeşit fon görevi niteliğindedir.

Burada izleyici sadece bir gözlemci değil, aynı zamanda serginin bir katılımcısı, yapıtında parçasıdır da. Venedik Büyük Kanalı üzerinde bulunan üç katlı bir bina olan Palazzo Grassi sanatçının aynı zamanda mimari anlamda ilham kaynağı da olmaktadır. Sergileme biçimi ve ana düşüncenin Sigmund Freud'un Viyana'da bulunan çalışma odasından esinlendiğini belirtmektedir. Kavramsal bir anlatım düşüncesi içinde çalışmaya baktığımızda, ziyaretçilere şehrin geçmişi hatırlatması yapılırken, Sigmund Freud'un psikanaliz üzerindeki çalışmaları düşündürülmeye çalışılmıştır. Bu etkiyi yaratmak için odasının zemininde yer alan halıların etkisinde kalmıştır sanatçı. Böylece, mimari iç mekân bir meditasyon yeri haline gelir ve sanatçının izleyiciyi bir boşluğa girmeye davet eder. Katılımcılar ile birlikte bir süreliğine dış dünyanın askıya alınmasını sağlamak istediğini anlarız. Sanatçı bizi geleneksel sanatların modern toplumdaki anlamını ve yerini

incelemeye getirirken, modern teknolojiyi kullanarak, bir zamanlar binanın koridorlarını süsleyen orijinal şaheserlerden bazılarını farklı bir düzenlemeyle yeniden oluşturmuştur.

Şüphesiz ki halıları yaratan geleneksel dokumacılar çok daha büyük ölçekte parçalar yaratabilirdi, ancak zamanın etkilerini taklit edip onları yıpranmış ve eskimiş gibi göstermek yerine farklı bir dil kullanarak gelenekle bağlı, ancak modern bir sergileme gerçekleştirmiştir. Bu nedenle sergide yer alan halı odaları etkileyicidir. Ancak orijinalin taklidiyle uğraşmayan sanatçı çalışmasında zamanın geçişine dair de bir mesaj iletmeyi kavramsal sanat aracılığı ile vermiştir. Burada aslında modern çağın kaybettiği geleneksel kültürün antik tarihin özüne bir vurgu yapmaktır. Bu vurgu önemli bir Türk sanatçısı Şakir Gökçebağ tarafından da eserleri aracılığı ile ulaştırılmaktadır.

“Çağdaş sanat dinamikleri açısından değerlendirildiği zaman sanatçının izleyici ile karşılaşma anları/alanları mekân kavramının değişkenliği ile daha da anlam kazanmıştır. Edilgen olan izleyici, sanatçının üretiminin mekânsal bağlamda da bir parçası olmuş ve eser ile doğrudan iletişime ve etkileşime girmiştir.” (Bilirdönmez ve Çevik, 2020).

Geleneksel anlamdan sıyrılmak suretiyle her iki sanatçıda var olan hazır nesnelere seçen ve yeni yapı içinde farklı bir anlama kazandırmak suretiyle estetik bir sanat anlayışına (klasik akademik kurallara) karşı çıkarak hedef kitlenin aklına ulaşma çabası içindedir. Böylece geleneksel temsilden uzak ancak ondan istifade etmek suretiyle yeni sanat eserine dönüşüm sağlamaktadır. Bu disiplinler arası bir sanat anlayışı ve aynı zamanda transpozisyon ile kullanılabilir sanat malzemesi haline dönüşümdür halının. Heykel sanatı ile mekân anlamında ortak gibi görünse de enstalasyon-yerleştirme sanatı adı altında sanatçıların çalışmaları mekân ile doğrusal bir iletişim kurmaktadır.

Resim 1 Rudolf Stingel, *Untitled (Franz West)* 2011¹ (Yellow Trace, 2022a).

¹ Palazzo Grassi Pinault Collection. Photo by Stefan Altenburger, courtesy of the artist.

Resim 2 Rudolf Stingel, *Untitled* 2012. Installation view at Palazzo Grassi² (Yellow Trace, 2022b).

Türklerin dünyaya bir armağanı olarak tanımlanan ve Dünya Kültür Mirasına ait en önemlisi ve tekstil malzemesiyle üretilmiş parçalardan birisi de halı sanatıdır. Bulunmuş ilk örneği “Pazırık Halısı” olarak kabul edilmektedir. Orta Asya Türk kültürüne baktığımızda sedir, taht, duvar gibi yüzeyler üzerine uygulama yaptıklarını, yere sermediklerini görürüz. Bin yıla varan yaygı kültürünün mekân içinde kullanımına aslında aslında sanatçı Rudolf Stingel (bilinçli mi bilinmez) sergileme yöntemiyle gönderme yapmıştır. Tekstil ürünü olan yün, ipek, pamuk gibi malzemelerin kök boya gibi doğal-canlı malzemeler ile renklendirilmesine ek olarak kültürümüzün yaratıcı desen tasarımları zenginlik kazandırmıştır. Desenlere yüklenen anlamlar Anadolu insanının üzüntülerini, sevinçlerini, yaşam hikâyelerini farklı ve zengin semboller aracılığı ile halıya aktarmak sureti ile ilginç bir iletişim aracı haline getirmişlerdir. Sosyolojik anlamda önemli bir güç göstergesi, statü işaret, olmuştur.

“Geleneksel Anadolu-Türk el sanatı olan halı dokumacılığı, Anadolu'nun sosyokültürel kimliği. Bilindiği gibi el dokuması halılar Motifleri ile insanların duygu ve düşüncelerini yansıttığı için, manevi anlamları vardır. Toplumu yansıtan bu halılar, o dönemin kültürel, ekonomik ve estetik kriterleri önemlidir. Türk toplumlarının kültürlerini değerlendirmede kültürel belgeler. Ve önemli ticari belgeler olarak da gösterilebilirler. Rağmen geleneksel Anadolu-Türk halılarının sadece zeminde kullanıldığı sanılmaktadır. Kaplamalar, bu geleneksel dokumalar aslında sahip belgelerdir. Derin bir kültürel ve tarihi anlam taşır ve Anadolu-Türk etnografyasını ve ekonomisini karakterize eder “ (Koyuncu-Okca ve Genc, 2015).

² Photo by Stefan Altenburger, courtesy of the artist.

Resim 3 Pazırık Halısı, detay³

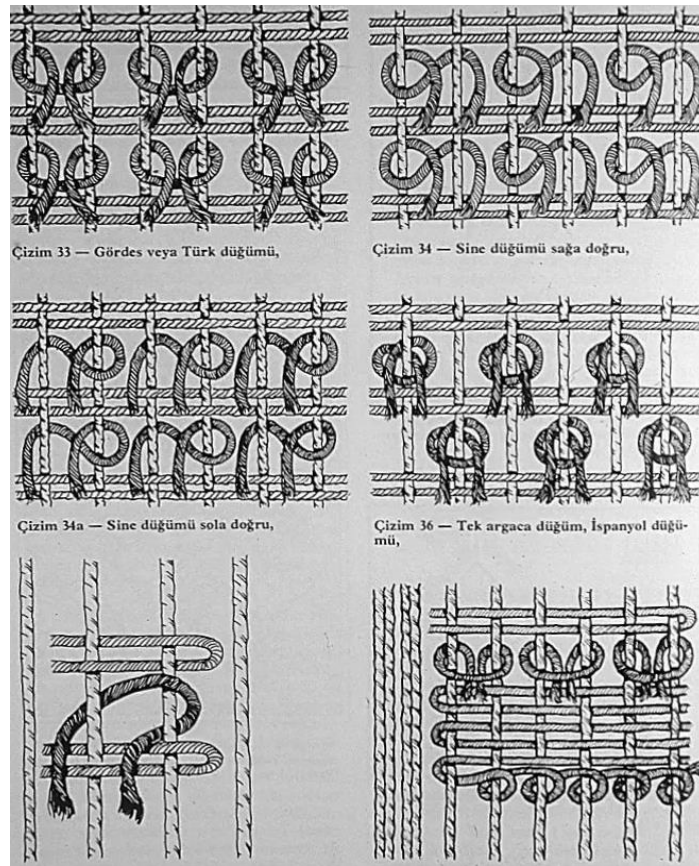
Eski Sovyetler Birliği sınırları içinde bulunan Altaylar bölgesinde Türk tarihi açısından önemli bir keşif gerçekleşmiştir. Araştırmaları Sovyet arkeolog Sergei Ivanovich Rudenko tarafından yapılan, Altaylar bölgesinde M.Ö. III. yüzyıla ait sakinlerinin bırakmış oldukları otuzdan fazla sayıda bulunan beyler zümresine ait kurganlarda, zengin sanat eserleriyle birlikte bir de halı bulunmuştur. 1.89 x2 m boyutlarında bulunan, üzerinde biniciler, sığırlar ve hayâli yaratıklardan griffon figürlerinin yer aldığı bu çok sık dokunmuş halının bir desimetre karesinde 3600 ilmek bulunmaktadır. Kurganlarda bulunan halının Orta Asya ve Anadolu Türk kültüründe manevi dünya içinde anlam ve önemi olduğunun kanıtıdır. “Pazırık Halısı” olarak bilinen dokumanın yüzeyinde yer alan renk ve motiflerin tasarımlarına bakıldığında mekân ve izleyici arasında bir iletişim kurmak amaçlı olduğu anlaşılmaktadır. Türk halı sanatının önemli temel özelliklerini taşıması bakımından incelendiğinde;

“Halıdaki tasvirlerin halıya bakacak olan seyircileri düşünerek yapılmış olmasıdır. Yani seyirci halının ne tarafında bulunursa bulunsun, figürler buradaki kişinin bakış açısına göre yerleştirilmiştir. Türk sanatında yaygın olan bu tarz, minyatürlerde dahi kullanılmıştır. Hatta aynı hususu Osmanlı mezar taşlarının seyirciye dönük olarak yerleştirilmesi anlayışında da görüyoruz.” (Ahmet Bayraktar, t.y).

Makalenin özet kısmında belirttiği gibi; Şekil ve biçim açısından daha çok dikdörtgen biçimde tasarlanan halılar kendi içinde değerlendirilmeye alınırken teknik, kompozisyon, düğüm sayısı ve kullanılan renk sayısına göre değerlendirilirler. Kök boylarla renklendirilip, ipek, yün, pamuk gibi iplerin Türk düğümü (Gördes), İspanyol düğümü, İran düğümü gibi çözümler üzerine atkı olarak tanımlanan ancak düğümleme teknikleriyle dokunur. Anadolu kültüründe ise farklı bölgelerin kendine özgü motifleri, renk ve kompozisyon anlayışı bulunmaktadır. Burada Türk kültüründe keçe halılarında sadece mekân zeminini kaplamakla kalmayıp, pratik biçimde mekânın kendisini de oluşturan, iklim şartlarına uygun çadırların tasarımlarında kullanıldığını görmekteyiz. Ancak iç mekân için üretilen halıların motif ve renklerinden, kullanılan dokuma ve çözümlerinden dolayı aynı zamanda bir statü ve iletişim aracı olarak da bir işlevleri olduğunu düşünülebilir.

Çizim 1’de gösterilen teknik detaylar Anadolu Türk kültürünün tanımlayan halılara ait düğüm çeşitlerini tanımlamaktadır. Bu düğümleme çeşitliliği sayesinde halının tasarım ve ekonomik değerleri de belirlenmekte ve sınıflandırılmaktadır. İpek, yün gibi düğümlemede kullanılan tekstil malzemelerine ek olarak gümüş ve altın tellerin de ilave edilmek suretiyle motif ve değer zenginliği de artırılmaktadır.

³ Santimetre karede 36.000 olmak üzere toplamda 1.250.000 düğüm bulunmaktadır.

Resim 4 Halının dokunuş tekniğinin en önemli ögesi düğümlerdir. Düğümler çeşitli isimlerle anılırlar ve çeşitli tekniklerde dokunurlar (Sanatın Yolculuğu, 2018).

Resim 5 Bayeux Halısı (Alnur Ceyhan, 2018)

Romanesk döneminin en büyük ve en iyi korunan resimsel yapıtlarından biridir.

Fransızca Tapisserie de Bayeux / Bayeux Duvar Halısı olarak bilinen çalışma aslında atkı ve çözgü yöntemiyle üretilen bir Türk Orta Asya halı dokuma, düğüm tekniğine sahip olmasa da bir kanaviçe özelliğine sahip, duvara gerilmiş bir kilimdir. Halı üzerinde İngiltere tarihini anlatan yazı ve motifler bulunmaktadır. Bu nedenle bir geçmiş ile günümüz arasında iletişim kurduğunu söylerken, teknik olarak halı olmadığını söylemek doğru olacaktır.

Tekstil malzemelerinden olan ip-iplikten sadece dokuma, örme gibi kumaş üretilmez. İpin (ip, urgan, halat vb) esneme, kıvrılma, bükülme gibi form alma-değiştirme özelliğine sahip fiziksel özelliklerinden biri olması, dantel gibi kendi üstünde ya da çözgü adını verdiğimiz gerilmiş ipler üzerinde ilmek ile aldığı boğuma düğüm adını veririz.

Düğümleme sadece halı, kilim, zili ve benzeri tasarımlarda yüzey kaplama malzemesi üretiminde kullanılmaz. Aynı zamanda farklı halı dokumalarına ait metotları ve yöntemiyle tekstil sanatçılar yaratıcı-ilginç formlar elde edilebilir. Kostüm, tekstil ve fotoğraf sanatçısı Sefa Çeliksap tarafından 1992 tarihinde düğümleme yöntemiyle gerçekleştirilmiş amfora isimli mekân düzenleme çalışması halı düğümleme tekniğidir. Verilen görsel örnek aslında Türk halı sanatına ait bir düğüm olan “sine” tekniğinin farklı bir yöntemle uygulanması ve halı formu dışında da ilginç bir uygulaması olarak karşımıza çıkmaktadır.

Resim 6 70x 1.45 cm “Amfora”

Tekstil malzemesi olan urgan-ip ile gerçekleştirilen çalışmada Sefa Çeliksap karşılıklı söyleşisinde:

“Amaç tekstil malzemesinin sonsuz şekil alma, kıvrılma, bükülme özelliği ile düğüm tekniğinin kullanılmasıyla boyut kazandırma ve mekân ile birleşmesinin kavramsal sanat düşüncesiyle tanımlamasıdır. Düğüm sadece yüzey değerlendirmede kullanılmaz, aynı zamanda kendini taşıyan bir form alabilir.” şeklinde aktarmıştır.

Avrupa kökenli sanatçıların Rönesans döneminde olduğu gibi halının günümüz dünya sanatı içinde de yer alması şaşırtıcı bir durum olmadığını göstermektedir. Bu açıdan baktığımızda; Rudolf Stingel tarafından sergi mekânı olarak kullanılan Palazzo Grassi binasında gerçekleşen halı sergileme sunumu; Avrupa resim sanatında daha önce duvar resminde kompozisyonun bir parçası ya da iç mekânda yağlı boya tabloları tamamlayan mimarinin bir parçası olmamış; mimari mekâna bir derinlik ve yeniden kavramsal bir anlam kazandırmıştır. Köksel Bilir dönmez ve Çağatay Çevik aktarımına göre;

“Sanatçının mekân ve izleyici ile eserini adeta birbirine bağladığı bu çalışma kullandığı teknolojik olanaklarında sayesinde sanat eserine karşı duyumsanan klasik algıların dışına çıkar.” (Bilirdönmez & Çevik, 2020). “El işçiliğinin ve malzemenin dokunsal özelliklerinin, günümüz dijital dünyasına entegre etmeyi amaçlayan sanal bir dünyada tekstilin ve türevlerinin form ve fonksiyon olarak sanatsal ifade aracı olması insan varoluşunun bir parçasıdır. Yeni nesil üretim teknikleri ile elde edilen tekstil malzemeleri de sanat ve tasarım alanlarında zanaatçılar ve sanatçılar tarafından farklı düşünceler, tasarımlar ve işlevler ile geleceğe miras kalacaklardır.” (Gürgüler, 2022).

Resim 7 Reorientation-3d (Şakir Gökçebağ, 2020 a).

Sanat aslında yeryüzünde var olduğumuz andan itibaren bir çeşit doğa karşı direnme, tavır alma biçiminde ortaya çıkarken sanatçı da kendi doğasını anlamak ve yansıtma çabası içindedir. Böylece kendi özgünlüğünü, ünik yapısının kanıtını ortaya koyma heyecanıdır. Günümüzde yaşanan travmatik olayların şekillendirdiği sanat anlayışı her malzemenin, her kültürün ortak bir dil olarak kullanılabilceğini tanımlamaktadır. Şakir Gökçebağ ve Rudolf Stingel işte bu noktada aslında geleneksel bir tekstil ürünü olan halı formu üzerinde buluşmaktadır.

“Kavramsal sanattın özgün yapısı doğrultusunda Güzel Sanatlar disiplininde tasarım geliştirme oldukça hızlı ve esnek olarak kabul edilebilir ki, çoğu zaman sınırlarını belirlemek zordur. Bu olgunun sonuçlarından biri de anlama ve yorumlamadaki çeşitliliğidir. Tasarım, yaratıcılık ve hayal gücü gerektiren bir etkinlik olarak, estetik unsurdur, öyle ki bu terimde tasarım bir "sanat" demek gerekir. Tasarımın ana fikri ihtiyaçlara çözüm bulma faaliyeti olarak teknolojik bir çaba göstermektedir. Güzel Sanatlar sanat ve zanaat olgusunu birlikte kullanma ihtiyacı hisseder. Sanatın yorumunda estetik, hayal gücü, sezgi ve duygu gerektirirken mutlak olan beceridir” (Gürgüler, 2022'a).

Tekstil ürünlerinin vücudumuz ile ilişkisinin dışında temelde giyim olmak üzere hayatımızda yeri sürekli dir. Yaşantımızın akışkanlığı içinde fonksiyonu sürekli değişir. Yüzyılın başında sanat anlayışında yaşanan değişim ve bakış açısının birçok sanatçının sosyal ve felsefi konular üzerinde durmasına neden olmuştur. Endüstriyel bir malzeme olmasına karşılık kullandığı halı formları tekstilin işlevsel olmayan yönü ile mesajlarını iletmesi Rudolf Stingel için geleneksel olan ile ortak bir nokta oluşturmaktadır. Malzemenin işlevsel yanının sınırlarını aşarak, algısal alanda var olmasını sağlayan sanat ortamında farkındalık yaratmak istemiştir. Her iki sanatçının çıkış noktaları bu düşünce olsa da tekstil ürünü olan halı formunun ve işlevinin günlük yaşamda bir sanatsal ifade içinde rol alabildiğini görmekteyiz. Çeliksap (2022), Sanatta Yeterlik Tez jürisi sırasında kendi tez çalışmasından yola çıkarak yaptığı sözlü yorumda;

“Ütopik idealleri ve soyutlamanın temsili niteliğine ilişkin anlayışı nedeniyle düşüncelerinin, tepkilerin, soyutlamanın ya da herhangi bir düşüncenin plastik ifadesi aşamasında resim, heykel sanatından farklı bir durum oluşur. Kavramsal düşünce bağlamında sanat objeleri üretiminde kumaş ve farklı tekstil türevlerinin malzeme olarak kullanılması sanatçının ve izleyenin dünya görüşü üzerinde etkisi yadsınamaz. Bu anlamda tekstil ve tekstil ürünlerinin kavramsal sanat anlayışı bakımından çağdaş sanatçıların elinde çok zengin renk, form oluşturma, doku yaratmada, mekân düzenlemede kıvrak bir malzemeye dönüşmesi tesadüf sayılmaz. Bu ortaya çıkan yeni durum giyim anlamında ele alındığında giysi modası tasarımı dışında giyilebilir sanat giysisi formları (Wearable Art) ile kavramsal sanat gerçekleştirilebilir” (Çeliksap, 2022).

Kavramsal sanat -düşünce sanatı- perspektifi doğrultusunda yerleştirdiği objelerin kimliklerini değiştiren, algıyı sanat aracılığı ile evrime uğratan işleri ile birçok ödüle layık görülmüş bir sanatçı olan Şakir Gökçebağ kendi kültürel kaynaklarından beslenmektedir. Aslında sadece halı motifleri formu değil, her türlü günlük farklı malzeme onun elinde evrimleşir, fonksiyonundan sıyrılır ve estetik bir anlam kazanır ve düşüncesinde kavramsal bir objeye dönüşür. Özellikle tekstil ürünü olan yüzey kaplama amaçlı dokuma halılar ile yapmış olduğu düzenlemeler sanat dilinde ortak bir anlam kazanmıştır.

“Sanatçının gerçeklikle, nesneyle sanat yapıtı üzerinden kurduğu ilişkiye bıkıldığında alışılmış bir görüşle karşılaşırız: Bireysel olsun, toplumsal olsun, gerçeklik, sanatçının dışında, onun değiştiremediği bir şeydir. Sanatçı kendisine karşı koyan bu gerçekliğin yerine kendi yarattığı yapıtını koymaya çalışır” (Sözer, 2019).

“Şakir Gökçebağ enstalasyon sanatçısıdır. Estetiği ve kavramsallığı bir arada kullanmaktadır. Dünyaya öngörülemeyen bir renk ve şekil vermenin sonsuz olanaklarını göstermek için ev eşyalarını bağlamalarından ve işlevlerinden kurtarmaktadır. Çalışmalarında radikal erişilebilirliği ve ince mizahını yakalamak oldukça mümkündür. Bahçe hortumlarını, kovaları, elmaları veya lastik çizmeleri kullanmaktan sakınmayan Şakir Gökçebağ, elbise askılarını, halıları uçuyormuş gibi büküp, tuvalet kâğıdı rulolarından zarif şekiller çıkartmaktadır. Tam olarak bu şekillerin günlük nesnelere doğasında olduğu izlenimi doğrudan bize aktarılsa da bu fikir birçok kimsenin aklından geçmeyen basit ama etkili bir düşünce yapısına sahiptir. Eserlerinde yaratıcılığı ve sadeliği benimsemektedir. Gündelik nesnelere, dönüşümlerinden sonra bile tanınabilir durumda kalmasını sağlar. “Bunun için Gökçebağ’ın deyişiyle “evrensel nesnelere” ihtiyacı vardır. Dünyanın hangi köşesinde olursa olsun ister ayakkabı ister şemsiye ya da bir meyve, herkes onları bilmelidir. Herkese dokunabilmeli, o nesneyle izleyici arasında bir geçit sağlamayı hedeflemektedir.” (Şakir Gökçebağ, 2020’a).

Resim 8 Chair & Carpet⁴ (Şakir Gökçebağ, 2020)

Özgür sanatçılar farklı ifade biçimlerini geliştirerek, tekstil olgusuna ve materyallerine olan işlevsel yaklaşımı -aynı yaklaşım farklı endüstriyel ürünler içinde geçerlidir- kavramsal ve estetik değerler çerçevesinde ele alınmış ve geleneksel el sanatları kültürü olan halıdan yola çıkarak yeni bir sanat objesi ve

⁴ Prefix & Suffix. Duration: 12/08/2012–03/02/2013.

mekân anlayışıyla karşımıza sanatın oluşumuna yön veren yorumlar üzerinden hareket edilerek bir sonuç olarak çıkmıştır.

Sonuç

Başta giysilik kumaş olmak üzere keçe, dokuma, örme gibi tekniklere, boyama teknikleri, ip, halat, naylon gibi tekstil kökenli malzemeler kullanılarak bir fikir üç boyutlu hale getirilebilir. Kavramsal sanatın ideal güzellik kavramı yerine düşünceye önem vermesi estetikten yoksun olduğu anlamına gelmez. Bu nedenle düşünce sanatı dediğimiz kavramsal sanat anlayışına tekstil malzemesi ve kullanım alanları üzerinden baktığımızda;

“Ortaya çıkan tepkisel sanatın temel fikri insanın farkına varmadığı rutin hayatında gündelik yaşam içinde olana dikkat çekmektir. Nesne ve felsefenin estetik ile ilişkisi sonucu ortaya çıkan bir sanat türü olmuştur kavramsal sanat. İmge görünmez olurken, kavram-düşünce malzemenin dili ile birleşerek estetik algının ve bakışın sanatla olan ilişkisi sorgulanmaktadır.”
(Gürgüler, 2022b)

İki sanatçının aynı tema üzerinde buluşması ve farklı bir anlatım diliyle geleneksel tekstil sanatı olan halı üzerinden gerçekleştirdiği mekân düzenlemesi geçmişle gelecek arasında sanat ve kültür aracılığı ile bir ortak dil arayışıdır.

Sürekli değişen dünyamızda yeni sanatsal yaratımlar aracılığı ile imgeler üzerinden bağ kurmak yeni bir ifade anlayışı oldu. Ancak geleneksel olandan yola çıkarak yeni yollar bulan birçok sanatçı da mevcut. Günlük kullandığımız işlevsel objelerin özelliğini kaybetmeden yeniden kurgulayan Şakir Gökçebağ geleneksel Türk halılarına ait parçaları şakacı bir dille alternatif anlam düzlemleri yaratarak yerel ve evrensel arasında bağ kurmuştur. Sanatçı bir yandan kavramsal bakışı işaret ederken bir yandan da izleyicinin mekân ve obje arasında yeni görme biçimini oluşturmak suretiyle Rudolf Stingel ile aynı ortak düşüncede, fakat farklı bir yaratımla buluşmaktadır.

Yaşayan her iki sanatçının sadece halı formu ve mekân aracılığı ile kullandıkları ortak dil ve oluşturduğu yeni nesil estetik anlayışı onların evrensel bir sanat dili yakaladığının kanıtıdır. Farklı yapıtları bulunmasına karşın; halı motifi, formu ve mekân ilişkisi anlamında ortak paydada buluşmuşlardır. Bu nedenle seçilen sanatçıların diğer çalışmalarına bilinçli olarak makale içinde yer verilmemiştir. Günümüzün sanat üretimleri açısından baktığımızda geçmişin önemli birikimleriyle bugüne ait harmanlayabilme ve geleceğe yol alama becerisi; eşsiz sanat ve bilim varyasyonların doğmasına imkân sağlayabilmektedir. Rudolf Stingel, Venedik Bienali kapsamında Palazzo Grassi binasını halının işlevinden kurtararak mimari içinde izleyici ile etkileşim yaratacak düzenlemesi ve mekânın özne duruma geçmesini sağlayarak farklı algı ve görme estetiği oluşturmuştur. Zamanın geçmişine dair kavramsal bir mesaj verirken modern çağın kaybettiği geleneksel kültür mirası ile antik tarihin özü arasında bir bağ kuruyor. İlginçtir ki Pazırık Halısı üzerinde yer alan farklı hayvanlara ait ya da kendi yarattıkları griffoni motiflerini kullanarak halıyı dokuyan Türk sanatçıları da; “geçmişten geleceğe iletişim kurmak” fikrini bugünün sanat anlayışıyla düşünmek doğru olabilir mi sorusu yeni bir araştırma konusu olarak incelenebilir.

Kaynakça

- Bayraktar, A. “Pazırık Halısı... Tarihte Bilininen İlk Türk halısı” (ty), ET, 07.01.2023, <http://ahmetbayrakdar.com/pazirik-halisi-tarihte-bilinenen-ilk-turk-halisi/>.
- Ceyhan, A. “Bayeux Duvar Halısı”. 2018. ET, 09.01.2023, <https://www.alnurceyhan.com/detay.php?id=70>
- Bilirdönmez, K., Çevik, Ç. (2020). “Çağdaş Sanatta Mekânla İlişkili Tasarımlar ve Jean Dubuffet'in Grafiksel Heykelleri”. Vankulu Sosyal Araştırmalar Dergisi, 6, 73-100.

- Çeliksap, S. (1992). *"Giyside Gerçek Üstü Arayışlar"*, Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Çoruhlu, Y. (2002). *"Hun Sanatı"*. Türkler Ansiklopedisi, 4, 54-76.
- Gürgüler, M. (2022a). "Tekstilde Sanat ve Zanaat İlişisine Genel Bir Bakış / An Overview of The Relationship Between Art and Handcraft in Textile", II. International Symposium on Culture, Art and Society, 389-399, Van Yüzüncü Yıl University, Van
- Gürgüler, M. (2022b). "Kavramsal Sanatın Tekstil Malzemesi Üzerinden Değerlendirilmesi / Evaluation of Conceptual Art Through Textile Materia", I. International Congress of Social Sciences, 193-205, Bitlis Eren University, Bitlis.
- Koyuncu-Okca, A., Genc, M. (2015). *"Anadolu Halı ve Kilimlerinde Renk"*. The Journal of Social Science, 2(4), 235-246.
- Sözer, Ö. (2019). *Sanat: Görünendeki Görünmeyen*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Süzen, H. N. (2010). *"Sanatta Disiplinlerarası Bir Yaklaşım: Enstalasyon Sanatı ve Genco Gülan Örnekleme"*. Sanat ve Tasarım Dergisi, 1(6), 147-162.
- Gökçebağ, Ş. *"Reorientation-3d"* 2020a, ET, 08.01.2023, <https://sakirgokcebag.com/installations/nggallery/installations/reorientation-3d>
- Gökçebağ, Ş. *"Reviews"*, 2020b, 07.01.2015, <https://sakirgokcebag.com/reviews/>.
- Gökçebağ, Ş. *"Chair & Carpet"*. 2020c, ET, 07.01.2023, <https://sakirgokcebag.com/installations/nggallery/installations/reorientation-3d>
- Gökçebağ, Ş. *"Öykü Özsoy in Conversation with Şakir Gökçebağ"*. 2020d, ET, 10.01.2023, <https://sakirgokcebag.com/sakir-gokcebag-ile-oeykue-oezsoy-soeylesisi/>
- Yellow Trace, *"Rudolf Stingel, Untitled (Franz West) 2011"*. 2022a, ET, 10.01.2023, <https://www.yellowtrace.com.au/rudolf-stingel-at-venice-biennale-2013/>
- Yellow Trace, *"Rudolf Stingel, Untitled 2012"*. 2022b, Installation view at Palazzo Grassi. ET, 07.01.2023, <https://www.yellowtrace.com.au/rudolf-stingel-at-venice-biennale-2013/>.

Extended Abstract

In this study, the art of "carpet weaving" by the artists of two different cultures, which was emerged with the use of textile-based material and produced by traditional methods and space arrangement-installation interpretations they have realized within the framework of contemporary conceptual art by using the comparative and narrowed sampling method are discussed.

The article aims to define the permanence of traditional cultures that the conceptual art representatives from two different countries rearrange the textile product carpet art, which is also a significant part of Turkish culture, in space.

The carpets, generally designed rectangular in shape and form, are evaluated within themselves according to the technique, composition, number of knots, and colors used. Knotting techniques on the warp, such as the Turkish knot (Gördes), Spanish knot and Iranian knot from threads such as silk, wool and cotton colored with root dyes are among the most important techniques. In Anatolian culture, the different regions have a specific understanding of motifs, colors and compositions.

While the Pazirik Carpet is considered the most important example of traditional Turkish carpet art, the Bayeux Tapestry is an important example of European art. As the basis of the article defines that a new perspective has been brought to traditional carpet art, an indicator of status and wealth in space and it has a different meaning, we also see its resistance against the understanding of art produced in digital-virtual environments in today's modern world. The gap arising between human relations is a product of technology

developed after industrialization. The reflection of this situation on the human spirit emerges as a global problem. The proposed solutions are insufficient for the modern individual at the social level. As the depression of the new generation modern age pushes people to seek identity without stopping, it also directs artists to draw attention to different disciplines, especially material. However, this search only deepens the emerging gap. The temporal and spatial continuity within the classical narrative structure appears in the space arrangements made by Rudolf Stingel and Şakir Gökçebağ, in line with the traces of traditional roots with contemporary expression.

European painting art has not become a complementary part of the space on the walls of architectural structures but has given the space meaning again. Also, the transformation of painters' drawings into tapestries on weaver looms has been a part of this approach, and the carpet has also been used as an element that enriches the composition in the art of painting.

In virtual environments, there are images that artificial intelligence is placed at a level that will push the limits of our minds, which are used interactively with a new communication language continuously changing. Through these images, a new ecological environment has been created that we are forced to get used to. We are trying to understand the emergence of a new art language between traditional and digital culture. This innovation is not limited to the arts, either. As artists and designers, we cannot reject the teachings of tradition in the face of today's developments. In today's world, where the production and consumption of art objects of the new generation are gaining momentum, this article only focuses on Rudolf Stingel's exhibition at Palazzo Grassi and the traditional art and conceptual (thought) art by Şakir Gökçebağ.

While creating works of art in the traditional sense, it is applied with paint and brush on surfaces such as brick, wood, wall and paper, which are textile products. While various metal tools are required for the shaping stage in sculpture art, traditional materials and practices have changed in the art of thought. In the classical arts, while the thought that the domain of the artist outweighs is at the forefront, he/she also cooperates with other fields based on different materials and ideas in the field of art. The important thing is to get rid of the traditional and liberate the artwork and the artist more. However, traditional art is to respect the past, be influenced by it, and use it as a source as well as be a source of inspiration for contemporary artists.

Çatışma Beyanı

Makalenin herhangi bir aşamasında maddi veya manevi çıkar sağlanmamıştır.

Yayın Etiği Beyanı

Bu makalenin planlanmasından, uygulanmasına, verilerin toplanmasından verilerin analizine kadar olan tüm süreçte "Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi" kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan "Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler" başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbiri gerçekleştirilmemiştir. Bu araştırmanın yazım sürecinde bilimsel, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş; toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamıştır. Bu çalışma herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiştir.

Uluslararası İnsan ve Sanat Araştırmaları Dergisi (IJHAR), Pardüs Yayıncılığının desteği ile Haziran 2016 yılında yayın hayatına başlamış, 2019 yılında Uludağ Koleji Uludağ Gelişim Akademisi yayıncı desteği ve kurucu heyet ortaklığı ile kurumsal değişim sağlayarak, ilke, hedef ve amaçlarını güncellemiş akademik bir dergidir. İjhar'ın temel ilke ve amacı Dünya ve Türkiye'deki halkbilimi, sanat ve kültürel miras çalışmalarını izlemek, disiplinler arası yapılan araştırmaları yayımlamak ve bu alandaki çalışmaları uluslararası düzeye taşımaktır. İjhar, yayın hayatına başladığı günden başta ULAKBİM Dergipark olmak üzere, BASE İndeks, ISI İndeks, CiteFactor İndeks, Biodiversity Literature Repository, CERN openlab, Open Aire, Zenodo, DOI sistem, SIS İndeks, Root İndeks, Google Academic, DoçPlayer, Road Open Acces, International Standart Serial Namber, Academic Resource, DRJI Indexed Journal, İdealOnline ve Islamic Market gibi birçok ulusal ve uluslararası indexler ile Bielefeld University Library, Bursa Uludağ Üniversitesi Kütüphanesi ve Caltech Librart gibi saygın kütüphanelerde de taranmaya başlanmıştır.

Uluslararası İnsan ve Sanat Araştırmaları dergisi (IJHAR), öncelikle Mustafa Kemal Atatürk'ün ilke ve inkılapları doğrultusunda, kültürü araştırma ve yaşatma ilkelerini benimsemiştir. Yayınlarında UNESCO'nun 2003 yılında aldığı kararlar doğrultusunda "Somut Olmayan Kültürel Miras" listesine bağlı kalmayı amaçlanmıştır. Dergimize hem basılı hem de elektronik www.ijhar.net adreslerinden ulaşılabilir.

www.ijhar.net

ijharjournal@gmail.com / P:+90 (224) 4130006

Uludağ Gelişim Akademisi 29 Ekim Mah. İzmir Yolu Cad. No:404 Nilüfer / BURSA

